

Internationell militär tjänstgöring och dess betydelse för parrelationer

En enkätstudie

Sofia Nilsson
Karin Ohlsson
Görry Larsson

Ledarshipsavdelningen
Sens 1125

Internationell militär tjänstgöring och dess betydelse för parrelationer En enkätstudie

Sofia Nilsson, Alicia Ohlsson, och Gerry Larsson

Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap
Ledarskapsavdelningen, Serie I:125

Försvärshögskolan påminner om att varje form av kopiering av bild och text ur denna bok är förbjuden enligt lagen om upphovsrätt.

© Författaren och Försvärshögskolan 2021
GRAFISK FORM FamiljenPangea
OMSLAGSFOTO Mats Nyström/Försvärsmakten
TYPS ITT Playfair, Dagny, Arial, Calibri och Times New Roman
PAPP R omslag Invercote creato 240 g | Inlaga Munken Lynx 100 g
TRY K RI A AGÅR LITHO, 2021

ISBN 978-91-88975-12-6
www.fhs.se

Internationell militär tjänstgöring och dess betydelse för parrelationer:

En enkätstudie

Rapporten har tagits fram på uppdrag av Försvarsmakten.

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	5
<i>Abstract</i>	7
<i>Inledning</i>	9
Rapportens målgrupp och läsanvisningar	11
<i>Metod</i>	13
Undersökingsdeltagare	13
Datainsamling	16
Enkäter och mätinstrument	17
Statistiska bearbetningar	20
Analys av enkätens öppna svar	22
Etiska överväganden	22
<i>Resultat</i>	24
Vad kan bidra till att förklara sambandet mellan utlandstjänst och ökad benägenhet att avsluta en parrelation?	24
Vad kan bidra till att förklara sambandet mellan utlandstjänst och minskad benägenhet att ingå en ny parrelation?	49
<i>Resultatsammanfattning och diskussion</i>	56
Prövning av modellen generellt	56
Frågeställning 1: Samband mellan utlandstjänst och ökad benägenhet att skilja sig/avsluta en parrelation	60
Frågeställning 2: Samband mellan utlandstjänst och minskad benägenhet att ingå ny parrelation	67
Metodreflektioner	68
Praktiska förslag	69
<i>Referenser</i>	71

Sammanfattning

Svensk veteranforskning visar att en majoritet av svenska officerare och soldater som tjänstgjort utomlands mår förhållandevis bra, både psykiskt och fysiskt. Däremot visar en stor registerstudie att skilsmässofrekvensen är nästintill fördubblad bland militär personal efter utlandstjänst vid jämförelse med de som inte gjort utlandstjänst. Likaså framkommer att militära utlandsveteraner är mindre benägna att gifta sig efter att ha tjänstgjort internationellt.

För att få en djupare förståelse för hur deltagande i internationella militära insatser påverkar nära parrelationer genomfördes en inledande kvalitativ intervjustudie. Då den utvecklade modellen som belyser faktorer av betydelse baseras på endast 20 intervjuer och således inte kan betraktas som generaliserbar, var syftet med föreliggande studie att pröva dess relevans mot bakgrund av en större grupp veteraner, mer specifikt att utforska sambanden mellan de förklaringsfaktorer som identifierats i den tidigare kvalitativa studien och benägenheten att skilja sig/avsluta en parrelation. Det samband som identifierats mellan utlandstjänst och en minskad benägenhet att ingå äktenskap eller en parrelation undersöktes också.

Ett frågeformulär besvarades av 1962 veteraner (33% svarsfrekvens). Kvantitativa analyser utfördes för att testa sambandet mellan variabler av intresse och för att jämföra subgrupper.

I stort stödjer resultaten den teoretiska modell som tagits fram i tidigare forskning, såväl avseende balans som en kärnvariabel för att förstå hur parrelationer tenderar att utvecklas i samband med deltagande i internationella insatser, som de faktorer som visat sig påverka sambandet mellan utlandstjänst och en större benägenhet att avsluta en parrelation. Erhållna resultat visar att utlandstjänst kan skapa systemiska förändringar och utmaningar hos familjer, men också utgöra incitament för utveckling som stärker parrelationer. Det tycks i synnerhet vara krav i samband med insatsen som har betydelse för relationskvalitet efter insatsen, medan hantering av relationella slitningar framstår som mer betydelsefull i vardagen före insatsen. Studien visar också på betydelsen av återanpassning efter hemkomsten, samt att relationer tycks vara som mest sårbara de närmaste åren efter insatsen.

Vad gäller det samband som identifierats mellan utlandstjänst och minskad benägenhet att ingå ny parrelation framkommer två potentiella förklaringar. Å ena sidan tycks det finnas en överrepresentation av individer som på grund av insatsen sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård, och som därtill inte anser sig ha fått adekvat stöd. Man upplever i mindre utsträckning en positiv arbetsrelaterad återanpassning till vardagen efter insats, underlåter sig att söka socialt stöd och att planera/analysera för att hantera vardagsstress året efter hemkomst. Att man mår dåligt efter hemkomst, privat och på arbetet, saknar socialt stöd samtidigt

som man underlåter sig att systematiskt väga för- och nackdelar mot varandra, eller bli klar över möjliga handlingsalternativ för att hantera stress i vardagen kan innebära att dessa individer sammantaget upplever en slags maktlöshet och därmed brist på motivation eller ork att fokusera på eget privatliv. Å andra sidan tyder även resultaten på att vissa individer i större utsträckning haft ett stort intresse av äventyr, att resa och uppleva saker, och av den anledningen är mindre benägna att binda sig. Att det är självvalt och att man föredrar att leva som singel/ensamstående.

Praktiska implikationer av resultaten diskuteras.

Abstract

In general, Swedish veteran research shows that a majority of Swedish officers and soldiers that have served abroad are doing relatively well, both psychologically and physically. However, a recent study of Swedish veterans indicated a higher divorce rate (nearly double) and a less propensity to enter a new relationship after international military deployment.

An initial qualitative interview study was conducted to gain a deeper understanding of the impact of international military deployment on couple well-being, which resulted in a theoretical model of proposed relationships. Since the developed theoretical model of influencing factors was based on a limited number of interviews, and thus cannot be regarded as generalizable, the aim of the present study was to test its relevance on a larger number of military veterans, more specifically to explore the relationships between the factors identified and a higher propensity to end a romantic relationship. In addition, the relationship identified between deployment and a lesser likelihood to enter a new relationship was investigated.

A survey was filled out by 1962 veterans (33% response rate). Quantitative analyses were conducted to test the relationship between variables of interests and to compare sub-groups.

Overall, the results support the theoretical model that was developed, both as regards balance as a core variable to understand the impact of international military deployment on couple well-being, and the factors that have shown to affect the statistical relationship identified between deployment and a higher propensity to end a close relationship. The results show that deployment may cause systemic changes and challenges within families, however, they may also constitute an incentive for development, ultimately strengthening some relationships. Particularly, demands related to deployment appear to affect relationship quality after deployment, whilst the handling of relational tensions seems most meaningful during everyday life before the mission. The study also accounts for the importance of re-integration having returned home, as close relationships seem most vulnerable the first few years following deployment.

Looking at the relationship between deployment and a lessened propensity to enter a new relationship, there appears to be two potential contributing factors. On the one hand, there seems to be an overrepresentation of individuals that because of deployment have sought professional help, and a majority of those individuals reported that they did not receive adequate support. Many reported experiencing a lesser degree of positive work-related reintegration to everyday life after deployment and omitting from seeking social support and to plan/analyze to handle the hassles of everyday life after deployment. These reported difficulties may have contributed to

the inability of these individuals to reassimilate back to their normal routines and to focus their energy on their relationships in their private lives. On the other hand, the results also indicate that individuals who deploy, also report having a high interest in adventure, to travel and to experience new things, which may also contribute to these individuals being less likely to commit to a close relationship. In the latter case, this may contribute to a higher propensity to not enter a new relationship by choice, which is appreciated, self-determined and a matter of priority.

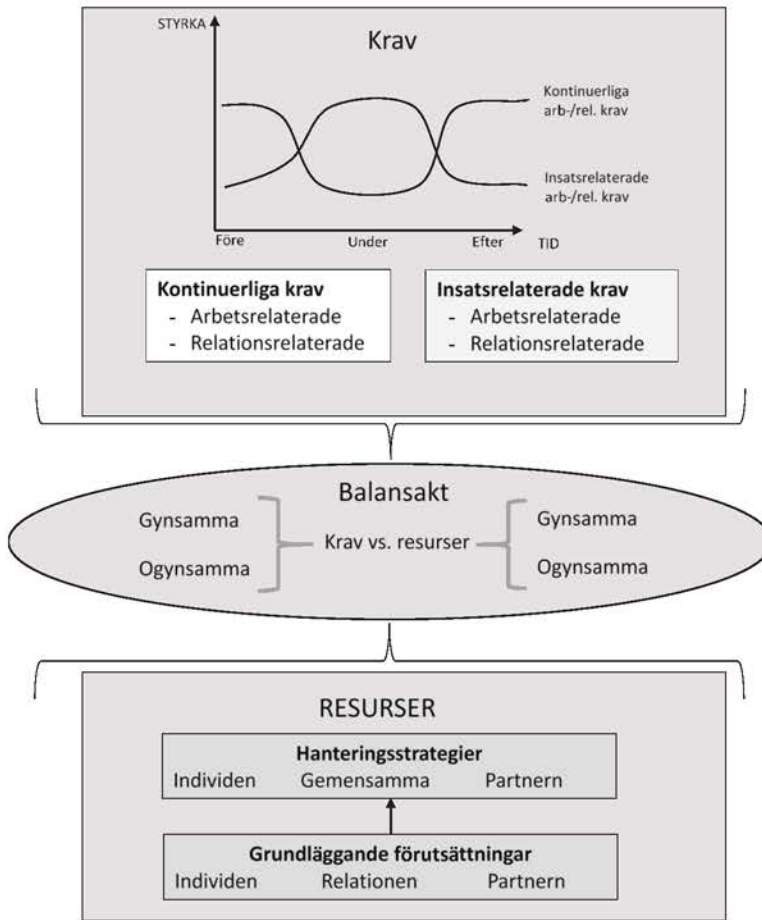
Practical implications are discussed.

Inledning

Även med ett ökat nationellt fokus för FM kommer Sverige att fortsätta sända ut militär personal på internationella insatser. Tillsammans med de cirka 70 000 personer som redan tjänstgjort utomlands innebär detta att utlandsveteraner utgör en betydelsefull grupp för FM och hela samhället. Svensk veteranforskning visar att en majoritet av de svenska officerare och soldater som tjänstgjort internationellt mår förhållandevis bra, både psykiskt och fysiskt. Däremot är skilsmässofrekvensen nästintill fördubblad bland militär personal efter utlandstjänst vid jämförelse med de som inte gjort utlandstjänst. Likaså visade resultaten att militära utlandsveteraner som reste ut som ensamstående/singel var mindre benägna att gifta sig efter att ha tjänstgjort internationellt (Pethrus, 2019).

Att det finns ett samband mellan militär utlandstjänst och skilsmässor, liksom en minskad benägenhet att ingå äktenskap, kan inverka negativt på individers psykiska hälsa och påverka soldaters och officerares funktionsduglighet såväl kort- som långsiktigt. En hög skilsmässofrekvens behöver dock inte i sig vara något negativt, utan kan även tyda på att individen har stark psykisk hälsa och energi att ta sig ur ett icke-fungerande äktenskap (Neovious et al., 2016).

Nilsson et al. (2019) har genomfört en kvalitativ intervjuundersökning i syfte att erhålla större förståelse för vilken typ av mekanismer som kan förklara sambandet mellan utlandstjänst och ökad benägenhet att avsluta en parrelation. Enligt figur 1 menar författarna att sambandet kan förstås genom de enskilda individernas och parets gemensamma resurser (grundläggande förutsättningar samt hanteringsstrategier) och således upplevda förmåga att balansera ibland oförenliga kontinuerliga arbets- och relationsrelaterade krav före, under och efter deltagande i en internationell insats. Ju mer gynnsamma grundläggande förutsättningar och hanteringsstrategier, desto färre upplevda krav och ett mer optimalt utgångsläge att hantera den tillfälliga separationen som insatsen innebär, och vice versa. *Balans* identifierades som en kärnvariabel för att förstå sambandet mellan utlandstjänst och hur parrelationer tenderar att utvecklas.

Figur 1. Faktorer som bidrar till sambandet mellan utlandstjänst och en ökad sannolikhet för skilsmässa eller att avsluta en parrelation (Nilsson et al., 2019).

På ett mer konkret plan visar modellen att informanterna ställs inför ett antal *kontinuerliga arbets- och relationsrelaterade krav* som är kopplade till yrkets mer generella karaktär. Dessa krav beskrivs *före* och *efter* att man deltar i en internationell insats. Kraven kan vara gynnsamma eller ogynnsamma för paret. Då arbets- och relationsrelaterade krav inte är förenliga finns risk att de påverkar åtaganden inom respektive område negativt genom att ge upphov så kallade interrollkonflikter, som riskerar att försvaga parrelationen över tid. Kraven är i viss mån gemensamma för paret, men även specifika för individerna i relationen.

Insatsrelaterade krav är kopplade till individens utlandstjänstgöring och utgörs på likartat vis av arbets- och relationsrelaterade faktorer. Även under insatsen redogörs för upplevelsen av gemensamma (paret) och individuella krav (individen, partnern). X- och Y-axeln i figurens krav-ruta visar hur ett flertal informanter beskriver en

fortlöpande hög kravnivå, men där dess innehållsliga karaktär förändras beroende på kontext (före, under, efter insats).

Informanterna redogör också för parets individuella och gemensamma *grundläggande förutsättningar* och *hanteringsstrategier* att balansera arbets- och relationsrelaterade krav. Liksom ovan identifierade krav kan de vara gynnsamma eller ogynnsamma. Har paret och individerna väl fungerande hanteringsstrategier upplever man sällan beskrivna krav som särskilt påfrestande. Hur man hanterar själva *balansakten* tycks därför ha en avgörande roll för parets relationskvalitet och hur relationen utvecklas före, under och efter deltagande i en internationell insats.

Erhållna resultat visar att utlandsinsatsen är en faktor som tenderar att förstärka redan befintliga krav, som bottnar i parets grundläggande förutsättningar och yrkets mer generella karaktär, faktorer som till viss del kan betraktas som mer statiska och svåra att påverka. Deltagande i en internationell insats kan således utgöra en faktor som bidrar till en ökad risk för separation baserat på parets förmåga (eller oförmåga) att balansera arbets- och relationsrelaterade krav. Den kumulativa påfrestningen av att delta i många insatser kan innebära en ackumulerad stress för paret där den emotionella närheten minskar, med risk för att paret successivt glider ifrån varandra och på sikt väljer att gå skilda vägar. Har de individer som utgör del av relationen gynnsamma hanteringsstrategier visar resultatet motsatt på hur paret kan gå relativt opåverkade ur den tillfälliga separationen eller att relationen fördjupas och stärks, även bland par där den ena individen tjänstgör utomlands på regelbunden basis.

Då den teoretiska modellen (figur 1) belyser faktorer som föreslås bidra till sambandet mellan utlandstjänst och en ökad sannolikhet för skilsmässa eller att avsluta en parrelation baseras på en studie med endast 20 personer kan resultaten inte betraktas som generaliserbara. *Syftet* med föreliggande studie var därför att pröva relevansen av de faktorer som identifierats på en större grupper veteraner, mer specifikt att utforska sambanden mellan de förklaringsfaktorer som identifierats i den tidigare kvalitativa studien och benägenheten att skilja sig/avsluta en parrelation. Sambandet mellan utlandstjänst och en minskad benägenhet att ingå äktenskap eller en parrelation undersöktes också.

Rapportens målgrupp och läsanvisningar

Rapporten riktar sig främst till personal med ansvar för veteranfrågor inom Försvarsmakten, studerande vid Försvarshögskolans militära programutbildningar och personer som är intresserade av utlandstjänstgöring. Ambitionen har varit att begränsa text om vetenskapliga metodteknikaliteter. Detta låter sig dock inte göras fullt ut – vi vill redovisa hur undersökningen gick till, inte bara dess resultat. Läsare som inte är

intresserade av dessa detaljer rekommenderar vi att hoppa över följande avsnitt: Enkäter och mätinstrument, samt statistiska bearbetningar.

Likaså bygger resultatavsnittet huvudsakligen på statistiska analyser av enkätdata (kompletterad med analys av öppna enkätsvar) varför textavsnittet kan upplevas som tekniskt tungt. De som vill fördjupa sig i och ha en mer djupgående och detaljrik beskrivning av erhållna resultat hänvisas att läsa den mer omfattande resultatdelen som följer i nästkommande avsnitt. I annat fall rekommenderar vi läsaren att fortsätta till avsnittet Resultatsammanfattning och diskussion.

En separat dokumentation riktad till en internationell vetenskaplig publik håller på att färdigställas och kan senare erhållas av författarna.

Metod

Undersökningsdeltagare

Urvalet av undersökningsdeltagare gjordes inom gruppen utlandsveteraner i enlighet med ett stratifierat urval. Då den större registerstudien som genomförts av Pethrus et al. (2019) som visat att veteraner som tjänstgjort utomlands har en högre benägenhet att skilja sig upp till 24 år efter tjänstgöring, rekryterades potentiella respondenter slumpmässigt från följande tre strata:

- 1) 1500 individer som deltagit i ett militärt internationellt uppdrag för 1-5 år sedan,
- 2) 2000 individer som deltagit i ett militärt internationellt uppdrag för ca 10-15 år sedan, och
- 3) 2500 individer som deltagit i ett militärt internationellt uppdrag för ca 20-25 år sedan.

Totalt tillfrågades 6000 individer om att delta i studien.

Givet att studien syftar till att studera hur deltagande i internationella militära insatser tenderar att påverka nära parrelationer, och potentiella respondenter lever i olika typer av konstellationer (singel/ensamstående, särbo, sambo, gifta, etc.) skiljer sig relevanta frågor till del åt. För att förenkla för respondenten användes två olika enkäter, den ena riktade sig till de veteraner som befunnit sig i en relation när de rest ut, den andra till de som varit ensamstående/singel vid utresa. Enkäterna var i princip identiska, bortsett från att den andra enkäten saknade frågor relaterade till en befintlig parrelation (för en detaljerad beskrivning, se stycket nedan). Respondenterna ombads själva att ta ställning till vilken enkät de skulle besvara. Hade man erfarenhet av flera relationer och separationer i samband med internationella insatser, ombads respondenten fokusera på den senaste insatsen. Likaså om man hade erfarenhet av flera insatser i en och samma relation eller om man rest ut som singel mer än en gång.

Att respondenterna själva ombads ta ställning till vilken insats de skulle fokusera, utifrån ovan skisserade anvisningar, antogs kunna innebära att de skulle redogöra för en insats som inte föll inom ramen för det specifika stratum inom vilket de inledningsvis selekterats ut. Sannolikheten för att man deltagit i fler mer nyligen genomförda insatser torde nämligen öka ju längre tid som passerat sedan den första insatsen. Att selektera ca 1500 informanter från grupp 1, ca 2000 från grupp 2 och ca 2500 från grupp 3 förväntades till viss del kompensera för en sådan eventuell problematik. I tabell 1 nedan ges en översiktlig beskrivning av undersökningsgruppen.

Tabell 1. Beskrivning av undersökningsgruppen.

Kön

Kvinnor	181
Män	1780

Ålder

< 31	131
31-40	400
41-50	641
51-60	490
61-70	196
> 70	93

Medelålder: 56,3 år

Civil utbildning

Grundskola	29
Gymnasieutbildning	678
Universitets- eller högskolestudie – ej examen	349
Universitets- eller högskolestudier – tagit examen	903

Civilstånd

Gift/sambo	1796
Särbo	133
Ensamstående	327

Är du anställd inom FM idag?

Ja, kontinuerligt tjänstgörande	481
Ja, tidvis tjänstgörande	301
Ja, är civilt anställd	93
Nej, men har en annan anställning	857
Nej, är arbetssökande	14
Nej, är studerande	28
Nej, är pensionär	181

Hur länge har du sammanlagt varit anställd i FM?

Mindre än 1 år	194
1-3 år	501
4-10 år	491
Mer än 10 år	757

Militär bakgrund

Armén	1451
Marinen	179
Flygvapnet	203

Tabell 1 visar att undersökningsgruppen är starkt mansdominerad, många är mellan 31-60 år, flertalet har arbetet mer än tio år i Försvarsmakten (FM) och har armé-

bakgrund. En majoritet har tagit examen från universitet eller högskola samt lever som gift/sambo.

I tabell 2 presenteras ett urval av insatsrelaterade bakgrundsdata avseende det senaste militära uppdraget i den relation man valt att beskriva.

Tabell 2. Insatsrelaterade bakgrundsfrågor (senaste militära uppdraget).

Grad under tjänstgöringen

Fänrik	104		
Löjtnant	160	Korpral	68
Kapten	244	Sergeant	177
Major/örlogskapten	189	Första sergeant	158
Överstelöjtnant/kommendörkapten	60	Fanjunkare	51
Överste/kommendör	20	Förvaltare	7
Brigadgeneral/flottiljamiral	2	Regements-/Flottiljförvaltare	1
Generalmajor/konteramiral	2		
Gruppchef	103		
Soldat	554		

Civilstånd vid utresa

I parrelation	1257
Singel/ensamstående	691

Hemmavarande barn

Ja	452
Nej	1959

Har du på grund av insatsen sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård?

Ja	174
Nej	1773

Insatsförberedanden utbildning

Jag deltog inte	65
< 3 månader	1130
>3 månader	760

Deltog i PREP-kurs

Ja	187
Nej	964

Deltog i Anhörigträff

Ja	516
Nej	653

Hur lång var tjänstgöringsperioden

< 3 månader	85
3 – ca 6 månader	828

>6 månader	1047
------------	------

Hotnivån i värdlandet

Låg	569
Moderat	963
Hög	422

Antal leave

Ingen	221
1	639
2	819
3	210

Hur länge sedan avslutades insatsen

>1 år sedan	78
1-4 år sedan	368
5-10 år sedan	302
>10 år sedan	1205

Hur många internationella tjänstgöringar har du varit på totalt?

1	744
2-3	820
4-5	254
6-10	116
Mer än 10	3

Tabell 2 visar att en majoritet av de tillfrågade var soldater eller hade kaptens grad under sin senaste tjänstgöring. Många hade också graden major/örlogskapten, sergeant, löjtnant eller första sergeant. En majoritet befann sig i en parrelation vid utresa, hade inte hemmavarande barn i samband med den insats de beskriver och en mindre andel hade sökt hjälp för psykiska besvär på grund av insatsen. En majoritet hade en förberedande insatsutbildning som var mindre än 3 månader lång, medan en stor andel deltog i en insatsförberedande utbildning som varade mer än 3 månader. En övervägande del deltog inte i en PREP-kurs medan betydligt fler deltog i de Försvarsmaktsarrangerade anhörigträffarna. För en majoritet varade insatsen längre än 6 månader. Hotnivån var i de flesta fall moderat, medan många också befann sig i en insatsmiljö med en låg eller en hög hotnivå. De flesta hade mellan en till två leave och avslutade insatsen för mer än tio år sedan, ett stort antal också för mellan 3-10 år sedan. En majoritet av de tillfrågade har deltagit i en till tre insatser.

Datainsamling

Data samlades in via ett postutskick, administrerat av Försvarsmaktens Veterancentrum. Postutskicket innehöll ett informationsbrev (information om uppdrags-

givare, syftet med studien, hur data skulle hanteras, potentiella risker med att delta, etc.) samt de två enkäterna och ett förfrankerat svarskuvert. I informationsbrevet fanns även länkar till en digital version av respektive enkät.

Sammantaget besvarades 1512 pappersenkäter, samt 452 digitala enkäter, totalt 1962 (33 % svarsfrekvens). 39 individer valde att besvara båda enkäterna (notera att dessa personer räknats som en individ vid beräkningen av svarsfrekvens). Nedan finns ett kort beskrivning av de både enkäter som användes.

Enkäter och mätinstrument

Det teoretiska ramverk som utvecklades under den inledande kvalitativa intervjustudien (Nilsson et al., 2019) operationaliserades och utgjorde grund för framtagandet av två frågeformulär. Båda enkäterna innehöll generella och insatsrelaterade bakgrundsfrågor. Ett stort antal frågor var identiska i båda enkäterna medan ett mindre antal anpassats till individens relationsstatus vid utresa. Enkät 1 riktade sig till individer som rest ut när de befann sig i en nära parrelation medan enkät 2 riktade sig till individer som var singel eller ensamstående vid tiden för utresan. Frågorna utgjordes av en kombination av beprövade instrument och frågor som konstruerats utifrån den ovan nämnda inledande kvalitativa intervjustudien. Tabell 3 nedan ger en översiktlig beskrivning av de båda enkäternas innehåll.

Tabell 3. Enkäternas mätskalor.

Enkät	Tidsaspekt	Teoretiskt koncept	Mätinstrument	Referenser
1 & 2	Bakgrundsfrågor	Personlighet	Big Five Inventory, kort version (BFI-10)	Rammstedt & John, 2007
1	Före och efter utlandstjänstgöring	Relationskvalitet	Relationship Assessment Scale (RAS)	Hendrick, 1988
1	Före utlandstjänstgöring	Kommunikationsmönster	Communication Patterns Questionnaire	Futris et al., 2010
1 & 2	Före utlandstjänstgöring	Balansen mellan privat- och arbetsliv	Work-Family Conflict Scale	Carlson, Kacmar, & Williams, 2000
1 & 2	Året efter hemkomst	Individuella reaktioner relaterade till utlandstjänst	The PTSD Checklist (PCL-4, military version)	Weathers et al., 1993; Weathers et al., 2013
1 & 2	Året efter hemkomst	Strategier för att hantera vardagsstress	Ways of Coping Checklist (WCC), samt från studie om vardagsstress i svensk militär kontext	Folkman & Lazarus, 1980; Larsson et al., 2017, Larsson et al., 2020.
1 & 2	Året efter hemkomst	Veteranens återanpassning i vardagen efter utlandstjänst	Army post-deployment reintegration scale	Blais, Thompson & McCreary, 2009
1 & 2	Året efter hemkomst	Alkoholvanor	Ett nykonstruerat item baserat på kval studie. Fråga 4, 5 och 7 från the Alcohol Use Disorder Identification Test	Babor et al., 2001; Bergman & Källmén, 2002
1 & 2	Innan, under och efter tjänstgöring	Krav och hanteringsstrategier	Nykonstruerade frågor	Tagits fram på basis av delstudie 1
1 & 2	Året efter hemkomst	Vardagsstress och glädjeämnen	Från studie om vardagsstress i svensk militär kontext, samt	Larsson et al., 2017, Larsson et al., 2020.

			frågor från the Ways of Coping Checklist (WCC)	Lazarus & Folkman, 1984; Setterlind & Larsson, 1995
1 & 2	Året efter hemkomst	Upplevelsen av såväl formellt som informellt stöd	Nykonstruerade frågor & Supervisor support scale	Clark, 2001; Thompson, Beauvais & Lyness, 1999, samt tagits fram på basis av delstudie 1
1 & 2	Året efter hemkomst	Vilja att delta i fler internationella insatser	Nykonstruerade frågor	Tagits fram på basis av delstudie 1
1	Idag	Insatsens påverkan på egen relation	Nykonstruerade frågor	Tagits fram på basis av delstudie 1
1	Kontinuerligt	Deltagande i upprepade internationella insatser	Nykonstruerade frågor	Tagits fram på basis av delstudie 1

Karaktärsdrag: Deltagarna besvarade formuläret Big Five Inventory-10, kort version (Rammstedt & John, 2007) för att skatta sig själva och sin partner (dåvarande om de separerat sedan insatsen). Formuläret mäter Big Five modellens fem personlighetsdimensioner i 5-gradiga skalor (två items per dimension). Dimensionerna är Emotionell stabilitet, Utåtriktning, Öppenhet, Vänlighet och Målmedvetenhet. I denna studie använder bara de positivt formulerade frågorna, då skalorna inte var reliabla.

Relationskvalitet: Deltagarna ombads besvara Relationship Assessment Scale (RAS) (Hendrick, 1988) för att skatta sin relationskvalitet före och efter insatsen. Formuläret består av 7 frågor som har 5-gradiga svarsskalor. Exempel: ”Generellt sett, hur nöjd var du med din relation till din partner?” och ”Generellt sett, i vilken utsträckning levde din relation med din partner upp till dina förväntningar?”.

Kommunikationsmönster: För att studera parets kommunikationsmönster i vardagen före insatsen användes Communication Patterns Questionnaire (Futris et al., 2010). Den består av 4 subskalor (partnern kräver/individens drar sig undan, individen kräver/partnern drar sig undan, paret kräver/drar sig undan, positiv interaktion), samt två enskilda frågor (båda undviker, båda skuldbelägger), som har en 5-gradig skala. Exempel på frågor: ”Både jag och min partner undvek att diskutera problemet”, ”Båda skyllde på, anklagade eller kritiserade varandra”, ”Individen kräver, partnern drar sig undan”, samt ”Partnern kräver, individen drar sig undan”. Positiv interaktion består av frågor som ”Både jag och min partner försökte diskutera problemet”, ”Båda uttryckte känslor för varandra” och ”Båda föreslog möjliga lösningar och kompromissade”.

Work-life conflict i vardagen före insatsen: För att studera förekomsten av potentiell konfliktfyllda förhållanden mellan arbete och parrelationen i vardagen före insatsen användes Work-Family Conflict Scale (Carlson, Kacmar, & Williams, 2000). Formuläret består av sex subskalor som avser studera en potentiell växelvis påverkan mellan arbete och familj vad gäller tid, stress och beteenden. Exempel: ”Mitt arbete

höll mig borta från familjen mer än jag hade velat” och ”På grund av stress hemma var jag ofta upptagen med angelägenheter som berörde familjen på jobbet”.

PTSD-indikator: Frågeformuläret The PTSD Checklist (PCL-4, military version; Weathers et al., 1993; Weathers et al., 2013) användes som indikator på förekomst av PTSD (Post Traumatic Stress Disorder). Formuläret består av 17 frågor som har 5-gradiga svarsskalor (1=inte alls, 2=lite, 3= måttligt, 4=ganska mycket, 5= extremt mycket). Notera att inställningen till vad som är att betrakta som mest lämplig ”cut-off”-poäng för skattning av förekomst av PTSD-indikation (för screening, ej diagnostiska ändamål) varierar mellan studier och med hänsyn till studiegrupp. Studien utgår från en ”cut-off”-poäng som används för amerikanska veteraner (50 poäng), vilken ligger högre än motsvarande siffra för civila (44 poäng).

Vardagliga glädjämnen (13 frågor) och *vardagliga oros- eller irritationsmoment* (16 frågor) hämtades från the Stress Profile (Setterlind & Larsson, 1995) kompletterade med frågor som konstruerats utifrån en kvalitativ studie om svenska veteraners upplevelse av vardagliga glädjämnen och vardagliga oros- eller irritationsmoment (5-gradiga svarsskalor) (Larsson et al., 2017). Exempel: ”Glädje över att vara tillsammans med mina närmaste”; ”Bekymmer över framtida hälsa”; ”Irritation över chef/chefer efter hemkomst”.

Återanpassning: Deltagarna besvarade frågeformuläret Army post-deployment reintegration scale (Blais, Thompson & McCreary, 2009) som består av 6 subfaktorer (38 frågor som har en 5-gradig skala); arbetsrelaterad positiv (ex. ”Jag var stolt över att ha tjänstgjort utomlands”), arbetsrelaterad negativ (ex. ”Vanliga arbetsuppgifter kändes tråkiga”), partnerrelaterad positiv (ex. ”Jag uppskattade mer tiden jag spenderade med min partner”), partnerrelaterad negativ (ex. ”Jag kände att min partner var missnöjd med att jag varit borta”), personlig positiv (”Jag insåg hur bra vi har det i Sverige”), och personlig negativ (ex. ”Att fokusera på andra saker än insatsen var svårt”).

Dryckesvanor: Ett nykonstruerat item baserat på den inledande kvalitativa studien användes, samt tre frågor från the Alcohol Use Disorder Identification Test (Babor et al., 2001; Bergman & Källmén, 2002) som anpassades studiens syfte. Exempel på frågor: ”Jag drack mer än jag borde ha gjort”, ”Jag kunde sluta dricka när jag börjat”, ”Jag lät bli att göra något som jag borde för att jag hade druckit” och ”Jag hade skuld känslor/samvetsförebåelser på grund av mitt drickande”.

Stöd: Items hämtades från the Supervisor Support Scale (Clark, 2001; Thompson, Beauvais & Lyness, 1999). Formuläret består av 5 frågor som har 5-gradiga svarsskalor. Exempel: ”Min chef tog hänsyn till att jag hade åtaganden också som en

familjemedlem” och ”Min chef var en god förebild för balans mellan yrkes- och privatliv”. En fråga berörde kollegialt stöd och en annan organisatoriskt stöd. Dessa konstruerades utifrån den inledande kvalitativa intervjuundersökningen.

Relationsrelaterade krav som härrör från deltagande i upprepade internationella insatser: Består av fyra items som konstruerats på basis av den inledande kvalitativa intervjustudien och som avsåg mäta relationsrelaterade påfrestningar till följd av att man rest ut på regelbunden basis ($\alpha=.885$). 5-gradiga svarsskalor. Exempel: ”Jag och min partner hann inte återhämta oss mellan insatserna” och ”Frustrationen mellan mig och min partner ökade efter varje insats”.

Statistiska bearbetningar

Summativa index beräknades på vart och ett av de ovan redovisade frågeområdena. För att underlätta tolkningen dividerades erhållna summascorer i samtliga fall. För PTSD indikation beräknades den totala summascoren.

Beträffande frågorna om krav i vardagen, krav i samband med insatsen, hantering av krav i vardagen, hantering av krav i samband med insatsen, samt strategier för att hantera vardagsstress efter hemkomst genomfördes inledningsvis faktoranalys (principal axis factoring med oblik rotering). Dessa analyser resulterade i följande skalor:

Krav i vardagen: 3 faktorer

Faktor 1: Resor/bortavaro med stress i relation (otillräcklighet/dåligt samvete hos den som var borta, som man upplevde fick den hemmavarande partnern att känna sig undanskuffad/nedprioriterad) $\alpha= .933$

Faktor 2: Mer påfrestande att pendla nationellt än att tjänstgöra utomlands $\alpha= .834$

Faktor 3: Ingen gemensam vardag/liv/tid $\alpha= .884$

Hantering av krav i vardagen; 3 faktorer

Faktor 1: Kvalitetstid när väl ses (vara närvarande, fokuserade varandra) $\alpha= .889$

Faktor 2: Ta igen, kompensera, förhandla (dragkamp/konflikter) $\alpha= .788$

Faktor 3: ”Att ge och ta”, vara ett team (partner var positivt inställd) $\alpha= .767$

Krav i samband med insatsen; 5 faktorer

Faktor 1: Olika förväntningar och oförståelse, konfliktfyllt $\alpha= .886$

Faktor 2: Tufft/påfrestande för partner $\alpha= .893$

Faktor 3: Svårt att kommunicera $\alpha=.798$

Faktor 4: Intensiv leave (kravfylld, olika förväntningar) $\alpha= .703$

Faktor 5: Parallella liv, paus i relation, ingen kontakt $\alpha= .656$

Hantering av krav under: 6 faktorer

Faktor 1: Stöd från partner (gav stöd, skuldbelade inte/var inte arg, uppmuntrade) $\alpha = .845$

Faktor 2: Partner – distansera sig (fokuserade på eget liv hemma, arbetade, höll sig sysselsatt) $\alpha = .706$

Faktor 3: Individens – distansera sig (arbetade/hade mycket att göra, hade inte tid att reflektera, stängde av, ”släppte” hemma) $\alpha = .729$

Faktor 4: Partnern – socialt stöd/nätverk (min partner fick stöd och avlastning av anhöriga, min partner var ensam med sin upplevelse) $\alpha = .665$

Faktor 5: Förenkla livet för partnern (gick ner i arbetstid, förenklade vardag) $\alpha = .713$

Faktor 6: Uppträdda omsorgsfullt (brydde mig om, ringde, var lyhörd), $\alpha = .648$

Ovanstående faktorer slogs även samman till totala skalor för att studera krav i vardagen ($\alpha = .939$), krav i samband med insats ($\alpha = .848$), hantering av krav i vardagen ($\alpha = .843$) och hantering av krav i samband med insats ($\alpha = .657$).

Strategier för att hantera vardagsstress: 5 faktorer

Faktor 1: Planera och analysera (försökte systematiskt väga olika handlingsalternativ för- och nackdelar mot varandra, försökte mer eller mindre bli klar över alla möjliga handlingsalternativ) $\alpha = .859$

Faktor 2: Distansera sig (försökte hålla mina känslor för mig själv, behöll stoltheten och låtsades som ingenting, lät inte andra få veta hur illa det var) $\alpha = .827$

Faktor 3: Socialt stöd (bad kollegor om hjälp, pratade med någon som kunde hjälpa mig rent praktiskt med problemet) $\alpha = .790$

Faktor 4: Fysisk träning (använde mig av fysisk träning för att skingra tankarna, använde mig av fysisk träning för att jag mådde bra av det) $\alpha = .717$

Faktor 5: Positivt tänkande (fann mig i situationen, försökte resonera som så att ibland har man otur, försökte se det positiva i det hela) $\alpha = .777$

Korrelations- och regressionsanalys användes för att kartlägga potentiella statistiska samband mellan variabler av intresse. Därefter genomfördes mellangrupsanalyser (t-test, Anova, chi-två) för att se om det fanns signifikanta skillnader mellan olika grupper som kan bidra till att förklara de orsakssamband som undersöks.

Det bör noteras att antalet respondenter som besvarat en specifik fråga skiljer sig åt mellan såväl enstaka bakgrundsfrågor, items som skalor. I tabeller där antalet respondenter (n) redovisas, ska tecknet ” \approx ” tolkas som medelvärdet på antalet respondenter som besvarat de frågor som redogörs för.

Analys av enkätens öppna svar

Enkäternas öppna svarsalternativ har analyserats med tematisk analys (Braun & Clarke, 2006) och fördjupar och ger en mer nyanserad bild av resultaten i resultatavsnittet.

Etiska överväganden

I det informationsbrev som medföljde postutskicket informerades respondenterna om studiens uppdragsgivare, dess bakgrund och syfte, hur data skulle komma att användas, etcetera. Samtliga informanter informerades även om att deras deltagande varit frivilligt och att de kunde avstå från att besvara frågor de upplevde som känsliga utöver att när som helst välja att dra tillbaka sitt deltagande. Under datainsamlingen ombads respondenterna att ge sitt informerade skriftliga samtycke. Forskningsresultatet presenteras i sammanställd form där enskilda respondenter inte kan identifieras.

Databearbetning och rapportskrivande genomfördes enbart av projektets medlemmar. Då enkäterna stansats in i SPSS togs aspekter som potentiellt skulle kunna härledas specifika personer bort. De avidentifierade filerna utgjorde grunden för samtliga analyser och lagras enligt gällande regler.

Försvarsmaktens Veterancentrum var behjälpliga i det administrativa arbetet med att kuvertera och distribuera postutskicken. Att endast Veterancentrum haft kännedom om vilka som mottagit förfrågan om att delta, och då respondenterna returnerat ifyllda enkäter direkt till projektgruppen på Försvarshögskolan, har inneburit att ingen, varken personal på Veterancentrum eller Försvarshögskolan, vet vilka som deltagit i undersökningen. Denna hantering har erbjudit en metod att hantera uppgifterna i enlighet med principerna i den allmänna dataskyddsförordningen (GDPR).

Uppgifterna lagras enligt gällande dataskyddslag och används endast för denna studies ändamål. Alla informanter har haft rätt att ta del av studiens resultat. Alla informanter har behandlats i enlighet med Vetenskapsrådets etiska riktlinjer (Vetenskapsrådet, 2017). Studien har etikprövats och godkänts (Dnr 2020-01519).

Anhörigas eller mer specifikt, partners roll i studien bör särskilt kommenteras ur etisk hänsyn. Även om forskning har visat att det finns två upplevelser av verkligheten i varje äktenskap, en för varje partner, och att det finns ett behov av att överväga båda vid forskning om äktenskap och skilsmässa (Gager & Sanchez, 2003), ansågs en sådan design inte vara motiverbar från ett etiskt perspektiv. Då anhöriga kanske inte har någon annan relation till Försvarsmakten än genom sin partner, som de dessutom kanske separerat från, var det ett medvetet val att inte inkludera dem i studien. Det bör även påpekas att ett flertal av frågorna i enkäterna anknyter direkt till tredje person

(som exempelvis: ”Min partner saknade stöd av andra när jag var borta”, ”Min partner skuldbelade mig för att jag var borta”, etc.). Att stor noggrannhet vidtagits att radera all information som potentiellt kan innebära att en informant identifieras, torde även innebära att anhöriga inte kan identifieras och såldes inte påverkas i någon negativ mening. Med hänsyn till studieresultatet bör det också särskilt påpekas att de respondenter som ingår i studien enbart redogjort för **sin egen uppfattning** av den gemensamma relationen och av partners uppfattningar.

Slutligen bör det noteras att rapportförfattarna inte lägger någon värdering i huruvida en separation eller att fortsätta leva tillsammans är att betrakta som gynnsamt eller inte. En hög skilsmässofrekvens behöver inte i sig vara något negativt, utan kan även tyda på att individen har stark psykisk hälsa och energi att ta sig ur ett icke-fungerande äktenskap (Pethrus et al., 2019).

Resultat

Resultatavsnittet inleds med en analys där sambanden mellan de förklaringsfaktorer som identifierats i den tidigare kvalitativa studien och benägenheten att skilja sig/avsluta en parrelation utforskas. Därefter ska frågeställning två besvaras, mer specifikt att utforska vilka faktorer som kan bidra till att förklara sambandet mellan utlandstjänst och en minskad benägenhet att gifta sig/ingå ny parrelation.

Vad kan bidra till att förklara sambandet mellan utlandstjänst och ökad benägenhet att avsluta en parrelation?

Enligt analysen av de öppna svaren anger många av de tillfrågade att man ser positivt på sin tjänstgöring utomlands och att tiden har tillfört mycket personligen, bland annat genom att man tillägnat sig ovärderliga erfarenheter, upplevt stark kamratskap, blivit mer självsäker, kommit till insikt om att Sverige är ett fantastiskt land, samt att man i dagsläget känner stor tacksamhet och inte längre tar något för givet. Vissa framhåller också betydelsen av att få bidra och göra nytta i krisområden, hjälpa människor och beskriver en stolthet över egen insats som av många upplevs som ”den bästa tiden i yrkeslivet”. För vissa har insatsen inneburit början på en personlig utveckling som fortfarande pågår. Samtidigt finns det beskrivningar av tiden som negativ för den relation man lever i, alternativt levde i vid tiden för utresa.

Av totalt 1257 individer som reste ut inom ramen för en relation, visar resultaten att 38% separerat sedan de deltog i den insats de beskriver, medan 62 % av respondenterna fortfarande befinner sig i samma relation. En majoritet (ca 80 %) av separationerna uppges ha ägt rum inom fem år efter hemkomsten från insatsen.

Av de som separerat, lever 62% i en relation som gifta/sambo och 12% i ett särboförhållande idag. 20% är ensamstående men intresserade av en relation, medan 6% är ensamstående och inte intresserade av att träffa någon den närmaste tiden.

Det finns en signifikant skillnad mellan de som separerat ($M=3.42$, $SD = 1.32$) och de som befinner sig i samma relation ($M=2.60$, $SD=1.26$; $t(1110) = 10.037$, $p=.000$ (two-tailed) avseende i vilken mån man anser att insatsen påverkat relationen där man befinner sig idag, där de som separerat anser sig ha påverkats i större utsträckning. En betydligt större andel av de som separerat anger en mestadels negativ påverkan, medan de som fortfarande befinner sig i samma relation redogör för en motsatt bild, det vill säga en mestadels positiv påverkan (se tabell 4, nedan).

Tabell 4. Jämförelse av de som separerat och de som befinner sig i samma relation avseende upplevelsen av hur insatsen påverkat relationen som den ser ut idag %

	Separerat (<i>n</i> =353)	I samma relation (<i>n</i> =641)	Chi-två	<i>p</i> ^a
Insatsens påverkan på egen relation där man befinner sig idag			253.113	.000
Mestadels positivt	11	52		
Mestadels negativt	43	7		
Både positivt och negativt	46	41		

^aFet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Det finns ett statistiskt säkerställt samband mellan de som separerat ($M=3.77$, $SD=0.84$) och de som fortfarande lever i samma relation ($M=4.52$, $SD=0.55$; $t(544,430) = -15.827$, $p=.000$), där de förra redogör för en sämre relationskvalitet före insatsen. På likartat vis finns det ett signifikant samband mellan de som separerat ($M=2.92$, $SD=1.07$) och de som fortfarande är tillsammans ($M=4.40$, $SD=0.72$; $t(555.691) = -24,237$, $p<.000$) där de som separerat, vid en jämförelse, redogör för en sämre relationskvalitet också efter insatsen. Noteras kan även att de som separerat redogör för en mer försämrad relationskvalitet efter insatsen än de som lever i samma relation som redogör för en marginellt sämre relationskvalitet.

Det finns ett måttligt positivt samband mellan relationskvalitet före och efter insatsen ($r= .559$, $n=355$, $p<.000$) bland de som separerat samt ett starkt positivt samband mellan relationskvalitet före insatsen och efter insatsen ($r= .701$, $n=715$, $p<.000$) bland de som fortfarande befinner sig i samma relation. Det innebär att parens relationskvalitet före insatsen har betydelse för deras relationskvalitet efter insatsen.

I de öppna svaren fördjupar vissa respondenter sina svar, bland annat framkommer en uppfattning om att man bör förvänta sig en förändring i relationen till och synen på sin partner i och med att man tjänstgör utomlands, och vice versa, att insatsen innebär ett slags prov för många relationer. Även att en bristfällig relation sannolikt blir sämre och riskerar att inte överleva. Utsagor vittnar om att problem tenderar att förstärkas. Det finns även beskrivningar av hur relationen, roller och personliga egenskaper tenderar att framträda tydligare i samband med insats, men där vardagens möjligheter att släta över, kompensera för eller reda ut problem ofta saknas. Likaså kan bortavaro och frånvaro, även nationellt, påverka känslor negativt. En rädsla för att bli lämnad eller att ens partner träffar en annan lyfts av vissa. Det finns dock en uppfattning om att en relation som inte klarar en mission, kanske inte heller är långsiktigt hållbar.

Det anses viktigt att man tjänstgör utomlands för att man själv vill och vid en tidpunkt då relationen är stabil, man har en trygg hemmiljö och då man befinner sig i rätt stadium i livet. Det är nödvändigt för att man ska må bra under insatsen, har möjlighet att lägga tid på den ansvarsfulla uppgift som en utlandstjänst innebär och

utgör även en grund för en gynnsam återhämtning efter hemkomst. Man bör vara överens om att genomföra insatsen tillsammans och förstå och ta gemensamt ansvar för såväl risker som konsekvenser, att reda ut problem före insatsen, att ”åka till något och inte ifrån”. Under gynnsamma förhållanden anses utlandstjänsten kunna bidra till att utveckla och fördjupa den egna relationen, bland annat genom ökad förståelse och respekt för varandras behov, samt en förbättrad förmåga att möta svårigheter och utmaningar tillsammans, att man växer som människa upplevs vara positivt också för relationen. Många redogör för en påfrestande tid då man är tillfälligt separerade i samband med insatsen som ofta anses innebära en kortsiktig negativ påverkan, en prövning som dock många gånger tenderar att stärka i ett mer långsiktigt perspektiv.

De öppna enkätsvaren vittnar också om att insatsen kan medge tid till eftertanke och reflektion kring, och distans till hur, man lever sitt liv. På så vis anses insatsen kunna bringa klarhet i, eller vara en slags ”ögonöppnare” avseende, hur man ser på varandra och varandras prioriteringar, vad som är viktigt, man får en möjlighet att utvärdera ”Är det så här jag vill leva?” Att så är fallet kan innebära att man omvärderar sitt liv och inser att man inte passar ihop. Insatsen beskrivs i andra fall som frånvaroperioder som ackumulerat över tid kan innebära att man utvecklas i olika riktningar. Någon anser att man bör vara medveten om risken att växa ifrån varandra, eller ”glida isär”.

Bland de som separerat finns beskrivningar av hur man blivit lämnad eller hur man själv valt att lämna, där vissa känner sig gladare och lyckligare idag. I vissa fall har beslutet varit ömsesidigt, i andra inte. Vissa anser att separationen varit oundviklig och såldes inte alls avhängig av eget deltagande i insatsen, medan andra beskriver utlandstjänsten som en katalysator mot uppbrott eller att den till stor del bidragit till eller varit direkt avgörande för att man inte längre är ett par. I vissa fall tycks insatsen ha frammanat separation, i andra fall inneburit att relationen hamnat i ett slags ”standby-läge” där separationen snarare fördröjts vid jämförelse med om man varit hemma. I ytterligare fall har insatsen förhindrat en separation som man upplever annars varit nära förestående.

Nedan redovisas en jämförelse av de individer som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation sedan de deltog i den internationella insatsen avseende de faktorer som i den kvalitativa intervjustudien visat sig vara av betydelse för att förklara sambandet mellan utlandstjänst och en högre benägenhet att avsluta en parrelation.

Jämförelse på ett urval av bakgrundsfrågor och tjänstgöringsdata

Nedan presenteras en jämförelse av de respondenter som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation på ett urval av bakgrundsfaktorer.

Tabell 5. Jämförelse av de som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation på ett urval av bakgrundsfaktorer %

	Separerat (n≈468)	I samma relation (n≈774)	Chi-två	p
Ålder			39.54	.000
< 31	4.5	7.5		
31-40	20	22		
41-50	36	26.5		
51-60	29	22		
61-70	7.5	14.5		
> 70	3	7.5		
Kön			3.66	0.16
Man	89	92		
Kvinna	11	8		
Föredrar att inte svara	-	-		
Utbildning			3.92	0.27
Grundskola	1	2		
Gymnasium	31	35		
Univ – ej examen	20	17		
Univ – examen	48	46		
Anställd i FM idag			95.900	.000
Ja, kont. tj.görande	19	37.5		
Ja, tidvis tj.görande	17	15.5		
Ja, civilt	5	4		
Nej, har en annan anställning	50	27		
Arbetsökande	1	0.5		
Studerande	1	1		
Nej, är pensionär	7	14.5		
Militär bakgrund			5.019	.170
Armén	79.5	75		
Marinen	8	10		
Flygvapnet	9	12		
Annat	3.5	3		
Hur lång tid har du sammanlagt varit anställd av FM?			69.992	.000
Mindre än 1 år	11	5.5		
1-3 år	31	15.5		
4-10 år	25	25		
Mer än 10 år	34	54		
Har du på grund av insatsen sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård?			7.276	.007
Ja	13	8		
Nej	87	92		
Om ja, fick man adekvat stöd?			1.440	.230
(Notera antal individer; Separerade n=82, I samma relation n=89)				
Ja	58.5	68.5		
Nej	41.5	31.5		

^a Fet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Enligt tabell 5 finns det en signifikant skillnad mellan de separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation avseende ålder, anställningsform i FM, hur länge man varit anställd av FM och om man på grund av insatsen sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård. Fler av de som separerat är 41-60 år, medan fler av de som fortfarande lever tillsammans är i åldersspannen; yngre än 31-40 år och äldre än 61 år. Av de par som fortfarande befinner sig i samma relation, är en majoritet kontinuerligt anställda inom FM, medan en majoritet av de som separerat har en annan anställning utanför FM. En tredjedel av de som separerat har varit anställda mellan ett och tre år och en lika stor andel, i mer än tio år. Bland de par som fortfarande är tillsammans har större andel varit anställda i mer än 10 år och färre mellan ett till tre år. Ungefär dubbelt så många av de respondenter som separerat har sökt stöd för psykiska besvär på grund av insatsen vid jämförelse med de som fortfarande befinner sig i samma relation.

I analysen av de öppna svaren beskrivs ålder i relation till en slags förvärvad livserfarenhet som anses vara betydelsefull för hur en parrelation tenderar att utvecklas i samband med insats. En respondent beskriver hur denne upplevde sig som mer fri och "ansvarslös" i ung ålder. En större benägenhet att utvecklas åt olika håll och att "glida isär" som ung framhålls också. Likaså att man som yngre kan ha sämre förmåga eller tålamod att involvera och förklara för sin partner, eller att man varit för ung för att förstå betydelsen av att söka professionellt stöd för egna insatsrelaterade besvär efter hemkomsten. Motsatt finns dock även beskrivningar av hur insatsen innebär att man som ung "tvingas" bli mer mogen och seriös i det egna förhållandet eller att livet är mindre stressigt både privat och i arbetet. Det framhålls dock som en framgångsfaktor att vara äldre, att man hunnit bli trygg både i yrkesroll och som person, att man är "tillräckligt resursstark att lämna insatsen kvar i området". Även att kostnadsekvationen förändras med åren, betydelsen av familjen i relation till arbetet tenderar att bli tydligare.

Inga signifikanta skillnader framträder avseende kön mellan de som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation. I de öppna svaren redogör dock ett flertal kvinnliga respondenter för svartsjuka hos sin partner som anses ha påverkat relationen negativt.

I tabellen nedan, presenteras en jämförelse av de som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation på ett urval av tjänstgöringsdata.

Tabell 6. Jämförelse av de som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation på ett urval av tjänstgöringsdata %

	Separerat (n=444)	I samma relation (n=766)	Chi-två	p ^a
Hur länge hade paret varit i en relation			55.563	.000
< 1 år	17	13.5		
1-3 år	32.5	16		
>3 år	50.5	71		
Var partnern också anställd av FM			.000	1.000
Ja	11	11		
Nej	89	89		
Hade man barn hemma			42.608	.000
Ja	21.5	39.5		
Nej	78.5	60.5		
Hur lång var insatsförberedande utbildning			16.279	.000
Deltog inte	2	5		
< 3 månader	62	51		
>3 månader	36	44		
Deltog i PREP-kurs			1.274	.259
Ja	14	17		
Nej	86	83		
Deltog i anhörigrträff			4.852	.032
Ja	40	46.5		
Nej	60	53.5		
Hur lång var tjänstgöringen			19.396	.000
< 3 månader	2	8		
3-ca 6 månader	40.5	42		
> 6 månader	57.5	50		
Hotnivån			4.940	.085
Låg	28	24.3		
Moderat	52	50.3		
Hög	20	25.4		
Hur många leave hade du?			30.076	.000
Ingen	8	17		
En	36	25		
Två	41	44		
Tre	12	10		
Annat	3	4		
För hur länge sedan avslutades insatsen?			88.370	.000
<1 år sedan	2	6.5		
1-4 år sedan	12.5	29.5		
5-10 år sedan	15	19		
>10 år sedan	70.5	45		
Hur många internationella insatser har du varit på totalt?			6.828	.145
1	36	34		
2-3	46	43		
4-5	11.5	17		
6-10	6	6		
Mer än 10	0.5	0.5		

^a Fet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Tabell 6 visar att det finns statistiskt säkerställda skillnader mellan de som separerat och de som fortfarande lever i samma relation avseende hur länge paret befunnit sig i relationen, huruvida man hade barn hemma, längden på den insatsförberedande utbildningen, huruvida man deltagit i en anhörigträff, tjänstgöringsperiodens längd, antal leave, för hur länge sedan tjänsteperioden avslutades, samt nuvarande partners inställning till att man tjänstgör utomlands igen.

Mer specifikt hade en majoritet av de som fortfarande lever tillsammans, varit tillsammans mer än tre år medan en större andel av de som separerat träffats mellan ett till tre år. Fler av de respondenter som separerat hade inte hemmavarande barn i samband med insatsen och deltog i mindre utsträckning i FM anhörigträffar. Marginellt fler av de som fortfarande lever tillsammans redogör för en hög hotnivå i insatslandet. Fler av de som separerat redogör för endast en leave, och fler av de som fortfarande är ett par uppger att de inte hade någon leave alls. I övrigt är data på leave jämförbara. En majoritet av de som separerat deltog i insatsen för mer än 10 år sedan, vilket även gäller för den grupp av respondenter som fortfarande lever i samma relation. Bland de senare har dock ungefär lika många avslutat insatsen för mellan ett till 10 år sedan.

I enlighet med ovanstående, vittnar enkätens öppna svar om betydelsen av hur länge man befunnit sig i en relation för hur relationen tenderar att påverkas i samband med insats. Har man varit tillsammans under längre tid anses paret dela en större grundtrygghet. Likaså minns en respondent hur många kollegor som befunnit sig i nyare relationer separerade vid hemkomsten.

Betydelsen av barn lyfts fram av många för hur relationen tenderar att utvecklas i samband med insats. Det finns en gemensam uppfattning om att det är betydligt mer betungande att åka då man har barn, till följd av stor hemlängtan, samtidigt som trycket på den hemmavarande blir större och mer svårhanterligt, sammantaget en större uppoffring. Att resa ut inom ramen för samma relation, med eller utan barn, beskrivs som mycket olika upplevelser. Utan barn anses båda parter ha större möjlighet att förkovra sig i egna intressen. Någon anser att det överhuvudtaget inte är lämpligt att FM sänder ut småbarnsföräldrar på insats.

PREP-kursen lyfts fram i de öppna svaren som positiv för parrelationer genom att erbjuda tid till gemensamma förberedelser och skapa en större förståelse för gynnsamma förhållningsätt till varandra eller betydelsen av att lösa potentiella konflikter före avresa. FM anses dock behöva informera mer om att kursen finns. Vissa respondenter önskar ett större fokus på tiden vid hemkomst och relationsvård kopplat till tiden efter insatsen.

I enkätens öppna svar framkommer det också en uppfattning om att insatsutbildningen tenderar att ha betydande negativ påverkan på familjer genom att undergräva närheten till hemmet som anses vara synnerligen viktig för paret före

avresa, dessutom tenderar veckopendling att påverka relationer negativt. Många anser att utbildningen är viktig, men att den bör förkortas. Detta kontrasteras dock med en uppfattning bland vissa om att den längre förberedande utbildningen upplevts som bättre ur ett militärt perspektiv. Sammantaget lyfts dock betydelsen av att se insatsutbildningen som en del av insatsen, givet att många svårigheter i relationer tenderar att uppstå redan här.

Analysen av de öppna svaren vittnar om en likartad bild avseende insatstid som enligt många bör vara kortare. En respondent illustrerar genom att mena att tiden borta är direkt avgörande för den skada eller de problem som uppstår i relationen, att fler hemresor, således kortare perioder borta från relationen, är gynnsamt. En försvårande faktor tycks vara att insatstiden ofta är en förlängning av ibland flera års pendling. Leaveperioder anses till del vara besvärliga men vilka ändå betraktas som viktiga, särskilt i retrospekt, likaså att de är tidsmässigt välplanerade från insatsens början. En ytterligare uppfattning handlar om att det vore mer gynnsamt med korta men sammanhållande insatser med ingen eller få enstaka leave.

Balans/konflikt mellan arbete och privatliv i vardagen före insatsen och dess betydelse för relationskvalitet efter insatsen

Enkätens öppna svar visar hur man inte alltid upplever problem specifikt relaterat till insatsen eller omställningen att komma hem. Flera menar istället att det är socialt krävande att hantera balansen mellan arbete och privatliv i vardagen före insatsen, och att kollegor bränt ut sig i samband med den insatsförberedande utbildningen.

Tabellen nedan belyser respondenternas upplevelse av balans mellan arbete och privatliv, mer specifikt den egna partnern, i vardagen tiden före insatsen och dess påverkan på relationskvalitet efter insatsen.

Tabell 7. Betydelsen av balans/konflikt mellan arbete och privatliv för relationskvalitet efter insatsen.

	Relationskvalitet efter insatsen	
	Parvis korrelation ^a	Multipel regression ^b
Tid på arbete stör relation	-0.01	.18 ^{***(+)}
Tid på relation stör arbete	-0.15 ^{***}	-.04
Stress från arbete stör relation	-0.16 ^{***}	-.07
Stress från relation stör arbete	-0.24 ^{***}	-.15 ^{***}
Arbetsrelaterade beteenden stör relationen	-0.24 ^{***}	-.16 ^{***}
Relationsrelaterade beteenden stör arbetet	-0.22 ^{***}	-.07
Adj R ²		.10
Total R ²		.10

^a Person korrelationskoefficient. ^b Adjusted R². *** p<.001.

Det finns svaga negativa samband mellan respondenternas upplevelse av stress som härrör från det egna arbetet, samt att arbetsrelaterade beteenden stör den egna relationen, och vice versa. Enligt regressionsmodellen har tid för arbete och

arbetsrelaterade beteenden som stör relationen ett relativt begränsat förklaringsvärde för relationskvalitet efter insatsen. Det finns också ett svagt negativt samband mellan stress från relationen som stör det egna arbetet och relationskvalitet efter insatsen.

Nedan presenteras en jämförelse mellan de separerat och de som fortfarande lever i samma relation avseende huruvida man upplevt en konflikt mellan arbete och partnern i vardagen tiden före insatsen.

Tabell 8. Jämförelse av de som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation avseende balansen mellan arbete och privatliv.

	Separerat (n=459)		I samma relation (n=775)		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Svarsskala^a						
Tid på arbete stör relation	2.34	1.16	2.69	1.26	-5.063	.000
Tid på relation stör arbete	1.51	0.68	1.45	0.64	1.559	.119
Stress från arbete stör relation	1.82	0.88	1.85	0.94	-0.666	.506
Stress från relation stör arbete	1.40	0.63	1.30	0.52	2.729	.006
Arbetsrelaterade beteenden stör relationen	2.29	1.15	2.28	1.11	.200	.841
Relationsrelaterade beteenden stör arbetet	2.13	1.12	2.10	1.07	.452	.651

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

Tabellen visar att de separerat sedan insatsen, i något mindre utsträckning anger att tid för eget arbete stört relationen till ens partner, och i högre uträkning att stress relaterat till partnern stört tid för det egna arbetet, vid en jämförelse med de som fortfarande befinner sig i samma relation.

Betydelsen av kommunikationsmönster för relationskvalitet och balans/konflikt mellan arbete och privatliv i vardagen före insatsen

Kommunikation lyfts fram som betydelsefull för parrelationer i samband med att den ena individen ska tjänstgöra utomlands, i synnerhet att paret har en nära dialog och är sampratade, att man är ärlig och ödmjuk, har förmåga att lyssna aktivt och kompromissa redan i samband med beslutet att åka. Att vårda varandra och sträva efter en tydlig kommunikation. Utsagor vittnar likaså om betydelsen av att vara vidsynt och förstående, att bekräfta och uppmärksamma varandras problem, synpunkter och vardag och att inte ta saker för givna. Det upplevs nämligen som relativt lätt att ensidigt fokusera egen tillvaro istället för att stötta varandra. Det anses även som gynnsamt att fokusera på positiva aspekter snarare än negativa konsekvenser av att vara ifrån varandra, eller att ha förmåga att säga ifråga utan att skuldbelägga. Dataanalysen vittnar om att tystnad riskerar att bli en grogrund för konflikter eller att endera parten mår dåligt i det tysta där den andre inte upplevs förstå.

Nedan presenteras samband mellan kommunikationsmönster och upplevd relationskvalitet i vardagen före och efter insatsen.

Tabell 9. Samband mellan kommunikationsmönster och relationskvalitet i vardagen före insatsen bland de som rest ut inom ramen för en befintlig relation.

	Relationskvalitet före insatsen	Relationskvalitet efter insatsen
Båda undviker problem	-0.44***	-0.34***
Båda drar sig undan	-0.51***	-0.43***
Båda skuldbelägger varandra	-0.49***	-0.41***
Positiv interaktion	0.62***	0.51***

Signifikansnivå *** p< .001

Tabell 9 visar hur parets kommunikationsmönster i vardagen före insatsen har betydelse för parets relationskvalitet både före och efter insatsen. Mer specifikt finns det negativa samband mellan att båda individer undviker problem, drar sig undan eller skuldbelägger varandra, samt ett starkt positivt samband mellan en positiv interaktion där paret försöker diskutera problem, uttrycker känslor för varandra eller föreslår möjliga lösningar och kompromissar, och relationskvalitet.

Tabellen nedan presenterar samband mellan parets kommunikationsmönster och upplevelsen av huruvida man upplevde att det förelåg en konflikt mellan arbetet och partnern i vardagen före insatsen.

Tabell 10. Samband mellan parets kommunikationsmönster i vardagen före insatsen och dess betydelse för upplevelsen balans/konflikt mellan arbete och privatliv.

	Tid för arbete stör relation	Tid för relation stör arbete	Stress från arbete stör relation	Stress från relation stör arbete	Arbetsrelaterade beteenden stör relation	Relationsrelaterade beteenden stör arbete
Båda undviker problem	0.01	0.15***	0.19***	0.21***	0.20***	0.21***
Båda drar sig undan	0.10**	0.26***	0.30***	0.34***	0.36***	0.30***
Båda skuldbelägger varandra	0.07*	0.19***	0.20***	0.28***	0.27***	0.22***
Positiv interaktion	0.001	-0.16***	-0.20***	-0.25***	-0.24***	-0.22***

Signifikansnivå * p<.05, ** p< .01, *** p< .001

Tabellen ovan visar att det finns positiva samband mellan att båda parter i relationen har ett kommunikationsmönster där man undviker problem, drar sig undan eller skuldbelägger varandra och att man upplever att det finns en konflikt mellan arbetet och den egna relationen i vardagen före insatsen. Det finns även negativa samband mellan ett positivt interaktionsmönster, och upplevelsen av att tid och stress från relationen, samt relationsrelaterade beteenden stör arbetet. Likaså att stress som härrör från arbetet och arbetsrelaterade beteenden stör relationen.

Vissa informanter fördjupar sina svar vad gäller kommunikation. Då den som är kvar hemma ibland upplever sig göra uppoffringar genom att låta sin partner tjänstgöra utomlands, beskriver vissa respondenter hur man upplever att man tillskansat sig ett skuld kapital hos familjen. Utsagor vittnar om hur man skuldbeläggs för att vara egoistisk för att man ska åka eller för att man varit borta, och att man inte sällan själv känner sig självisk som åkt. Enligt analysen kan det resultera i ett konstant

dåligt samvete följt av konflikter, som ibland leder till att man distanserar sig och blir alltmer avtrubbad. Att så är fallet anses kunna leda till än fler konflikter i relationen. Det finns beskrivningar av hur den som varit hemma får en sämre förståelse för sin partners bortavaro och arbetsrelaterade påfrestningar efter insatsen, som slutligen anser sig ha ”offrat färdigt”, med separation som följd.

Nedan presenteras betydelsen av parets kommunikationsmönster före insatsen och upplevelsen av krav och hantering av sådana krav före och under insatsen.

Tabell 11. Samband mellan parets kommunikationsmönster och upplevelsen av krav och hanteringen av sådana krav före och under insatsen.

	Krav före	Hantering av krav före	Krav under	Hantering av krav under
Båda undviker problem	0.21***	-0.34***	0.31***	-0.16**
Båda drar sig undan	0.29***	-0.46***	0.46***	-0.26***
Båda skuldbelägger varandra	0.23***	-0.37***	0.38***	-0.21***
Positiv interaktion	-0.24***	0.49***	-0.42***	0.26***

Signifikansnivå ** $p < .01$, *** $p < .001$

Vad gäller parets kommunikationsmönster i vardagen före insatsen finns det positiva samband mellan att båda parter i relationen undviker problem, drar sig undan eller skuldbelägger varandra och upplevelsen av krav före och under insatsen. Det finns negativa samband mellan att paret undviker problem, drar sig undan eller skuldbelägger varandra och upplevelsen av den egna förmågan att hantera krav före och under insatsen.

Det motsatta gäller ett positivt kommunikationsmönster, då det finns ett svagt negativt samband med krav före insatsen, och ett måttligt negativt samband med krav under insatsen. Tabellen visar också hur det finns måttliga positiva samband mellan en positiv interaktion och hanteringen av krav före och under insatsen.

Tabellen nedan visar skillnader i kommunikationsmönster i vardagen före insatsen bland de par som separerat vid jämförelse med de par som fortfarande lever tillsammans.

Tabell 12. Jämförelse av kommunikationsmönster bland de par som separerat och som fortfarande lever i samma relation i vardagen före insatsen.

	Separerat		I samma relation		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Svarsskala^a						
Båda undviker problem	2.46	1.10	1.97	0.98	7.477	.000
Båda drar sig undan	1.13	0.39	0.92	0.37	8.855	.000
Båda skuldbelägger varandra	2.16	1.08	1.64	0.90	8.124	.000
Positiv interaktion	3.36	0.85	3.98	0.76	-	.000
					12.100	
Individen diskuterar, kräver och kritiserar - Partnern drar sig undan	2.02	0.86	1.59	0.70	8.641	.000
Partnern diskuterar, kräver och kritiserar - Individen drar sig undan	2.14	0.90	1.81	0.87	6.084	.000

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

Enligt tabell 12 anger de respondenter som separerat att båda parter undvikit problem, dragit sig undan och skuldbelagt varandra i större utsträckning vid jämförelse med de par som fortfarande lever i samma relation. Motsatt anger de par som fortfarande är tillsammans för ett mer positivt kommunikationsmönster. Vid en närmre analys visar även data att båda individerna i en relation diskuterar, kräver och kritiserar medan den andra drar sig undan i större utsträckning bland de par som separerat vid jämförelser med de par som fortfarande lever ihop. Partnern tycks i marginellt högre grad anses vara den som diskuterar, kräver och kritiserar i båda grupperna, medan individen drar sig undan i större utsträckning.

Betydelsen av krav i vardagen före och i samband med insatsen och hantering av dessa krav för relationskvalitet efter insatsen

Nedan presenteras hur upplevelsen av krav i vardagen före och i samband med insatsen, samt hanteringen av kraven före och under insatsen påverkar relationskvalitet efter insatsen.

Tabell 13. Betydelsen av krav i vardagen, samt i samband med insatsen och hantering därav för relationskvalitet efter insatsen.

	Relationskvalitet efter insatsen	
	Parvis korrelation ^a	Multipel regression ^b <i>n</i> = 539
Krav före	-0.25***	-.02
Hantering av krav före	0.58***	.29***
Krav under	-0.58***	-.34***
Hantering av krav under	0.40***	.17***
Adj <i>R</i> ²		.42
Total <i>R</i> ²		.43

^a Person korrelationskoefficient. ^b *Adjusted R*². *** *p* < .001.

Tabellen ovan visar att krav i samband med insatsen har ett större negativt samband med relationskvalitet efter insatsen, än krav i vardagen före insatsen. Hanteringen av krav i vardagen före insatsen har dock ett starkare positivt samband med relationskvalitet efter insatsen, vid jämförelse med hanteringen av krav i samband med insatsen. Regressionsmodellen visar på ett likartat mönster, men där krav före insatsen inte bidrar till att förklara relationskvalitet efter insatsen.

Nedan belyses hur upplevelsen av krav och hanteringen av krav, både i vardagen och i samband med insatsen, skiljer sig mellan de par som separerat och de som fortfarande lever tillsammans.

Tabell 14. Jämförelse av de som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation avseende upplevelsen av krav före och under insatsen, samt hanteringen av dessa krav.

Svarsskala ^a	Separerat (n≈391)		I samma relation (n≈713)		t	p
	M	SD	M	SD		
Krav i vardagen, tot.	2.40	1.04	2.25	0.92	1.898	.058
Resor/bortavaro (stress i relation)	2.29	1.09	2.07	0.97	2.843	.005
Mer påfrestande pendla nationellt	2.19	1.16	2.26	1.18	-0.819	.413
Ingen gemensamt vardag	2.63	1.27	2.39	1.21	2.954	.003
Hantering av krav i vardagen, tot.	3.51	0.73	4.00	0.67	-9.809	.000
Kvalitetstid när väl ses	3.65	0.99	4.16	0.82	-8.582	.000
Ta igen, kompensera, förhandla (dragkamp)	3.84	0.98	4.15	0.90	-4.795	.000
”Ge och ta”, vara ett team	3.01	1.01	3.75	0.94	-11.166	.000
Krav i samband med insatsen, tot.	2.74	0.69	2.20	0.65	12.410	.000
Oförståelse, olika förväntningar (konfliktfylld)	2.80	0.90	1.91	0.76	16.582	.000
Tufft/påfrestande för partner	2.65	1.20	3.03	1.27	-4.842	.000
Svårt att kommunicera	2.85	1.01	2.13	0.94	12.003	.000
Leave (intensiv/konfliktfylld)	2.52	1.22	2.02	1.07	6.620	.000
Parallella liv/paus i relation	3.01	1.05	2.22	0.92	12.557	.000
Hantering av krav under, tot.	3.17	0.42	3.40	0.41	-8.643	.000
Stödjande partner	3.52	1.00	4.24	0.75	-12.491	.000
Partner distanserar sig	3.07	0.83	3.00	0.97	1.168	.243
Individen distanserar sig	3.55	0.83	3.32	0.84	4.263	.000
Partnern har socialt stöd/nätverk	3.26	0.89	3.33	0.95	-1.335	.182
Förenklar partners vardag	1.81	0.79	2.09	1.01	-5.152	.000
Individen betar sig omsorgsfullt	3.56	0.91	4.01	0.77	-8.475	.000

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

Enligt tabell 14 redogör de individer som separerat i större utsträckning för att relationen påverkats mer negativt av bortavaro före insatsen, att partnern upplevt sig nedprioriterad och bortglömd medan respondenten upplevt dåligt samvete och känt sig otillräcklig, samt mindre gemensam tid i vardagen före insatsen.

De som fortfarande befinner sig i samma relation redogör i större utsträckning för en gynnsam hantering av dessa krav; att man har kvalitetstid när man väl ses, att respondenten tar igen, kompenserar eller förhandlar för den tid denne varit borta, att paret ”ger och tar” – att man är ett team.

Avseende krav i samband med insatsen redogör de som separerat i större utsträckning för att partnern haft mindre förståelse för situationen, att man haft olika förväntningar, att man haft svårigheter att kommunicera, att leave upplevts som konfliktfylld och intensiv, samt att man levtt mer eller mindre parallella liv eller haft en slags ”paus” i förhållandet. Samma grupp redogör dock i mindre utsträckning för att partnern skulle ha upplevt tiden i samband med insatsen som påfrestande.

Vissa respondenter fördjupar sina svar och anger i de öppna enkätsvaren att egen partner försakat mycket under den tid man själv varit borta, känt sig ensam, samt

påverkats negativt av stress och oro, men där partnern trots en större arbetsbörda ofta upplevs ha förståelse för situation. Det finns även redogörelser för händelser där den som rest ut fått ta över efter hemkomsten till följd av allvarliga stressymptom hos partnern, där man senare själv drabbats av utmattningssymptom.

Vad gäller hantering av krav i samband med insatsen anger de som lever i samma relation för att man i större utsträckning upplevt stöd från sin partner, förenklat partnerns vardag inför insatsen och betett sig omsorgsfullt mot den som är hemma. De respondenter som separerat redogör i större utsträckning för att de distanserat sig för att hantera tiden ifrån varandra. De öppna svaren vittnar också om distanseringsstrategier för att hantera krav i samband med insatsen, vilka anses kunna påverka nära parrelationer negativt genom att man kanske inte är uppmärksam på sin partners signaler om att något står fel till. Någon lyfter betydelsen av att ”inte glömma hemma”.

Förekomsten av ett starkt nätverk på hemmaplan visar inte på några signifikanta skillnader mellan de som separerat och de som fortfarande lever tillsammans, men lyfts fram som gynnsamt i de öppna svaren (exempelvis anhörigstöd). Likaså beskrivs olika sätt på vilket man kan och bör förenkla och avlasta för att skapa trygghet hos den som är kvar hemma. Det anses viktigt att vårda sin relation i samband med insatsens samtliga skeden. Någon menar att man bör vara medveten om att insatsen kan kännas som ”allt” när man är iväg, men att tiden går fort och att relationer är för livet. Insatsen anses annars kunna påverka länge.

Betydelsen av återanpassning för relationskvalitet efter insatsen

Vissa respondenter fördjupar sina svar i enkäten avseende omställningen eller återanpassningen till vardagen då man återvänt från insatsen. Vissa redogör för en stark längtan att återvända till vardagen hemma.

Analysen av enkätens öppna svar vittnar dock även om svårigheter att ställa om och återanpassa sig och att det kan ta tid att hitta tillbaka till varandra som par vid hemkomsten, både på ett emotionellt och fysiskt intimt plan, att överbrygga avståndet till varandra. Bilden av varandra kan ha förändrats. Någon beskriver svårigheter kopplade till att vara i nuet, att visa känslor då man själv är i stort behov av egen tid, som kan innebära att man drar sig undan. Andra påfrestningar handlar om att behöva lyssna på sin partner som man upplever ”gnäller över småsaker”, samt hur man upplever en förlust av mening och därmed ett trist och bagatellartat vardagsliv vid jämförelse med den spänning och gemenskap som präglat insatsen. Man upplever ett tomrum och en känsla av ensamhet. Mycket kan kännas oviktigt och man saknar ”glöden”. Någon beskriver hur det var svårt att gå vidare och att man kände sig alltmer deprimerad. Det är först efter att man återanpassats som man anser sig ha förmåga att ånyo se och förstå partnerns problem.

Tabellen nedan belyser betydelsen av återanpassning vid hemkomst för upplevelsen av relationskvalitet efter insatsen.

Tabell 15. Betydelsen av återanpassning till vardagen vid hemkomst för relationskvalitet efter insatsen.

	Relationskvalitet efter insatsen	
	Parvis korrelation ^a	Multipel regression ^b
Arbetsrelaterad positiv	-0.14***	-.17***
Arbetsrelaterad negativ	-0.25***	-.05
Partnerrelaterad positiv	0.59***	.47***
Partnerrelaterad negativ	-0.69***	-.51***
Personlig positiv	-0.02	-.06*
Personlig negativ	-0.26***	.09**
Adj R ²		.64
Total R ²		.65

^a Person korrelationskoefficient. ^b Adjusted R². *** p<.001.

Det finns ett svagt negativt samband mellan både en positiv och negativ arbetsrelaterad återanpassning till vardagen vid hemkomst och relationskvalitet efter insatsen. Positiva aspekter handlar exempelvis om att man var glad att man åkte, upplevde att man blivit bättre officer/soldat, känner sig stolt över att ha tjänstgjort utomlands, utvecklat starka vänskaper medan negativa aspekter innefattar att man upplever sina arbetsuppgifter som mindre meningsfulla, att vardagliga arbetsuppgifter känns tråkiga, etc. Likaså visar erhållna resultat att det finns ett positivt samband mellan positiv partnerrelaterad återanpassning, såsom att man insåg hur viktig partnern är, att man fått en större vilja att vara med sin partner, etc., och ett negativt samband mellan en negativ partnerrelaterad återanpassning, som exempelvis att partnern hade svårt att förstå, att man hade svårt att komma i ”synk” med varandra, att partnern var missnöjd med att man varit borta och parets relationskvalitet efter insatsen. Även en negativ personlig återanpassning (läs: hade svårt att försona den förödelse man sett utomlands med livet i Sverige eller att man hade svårt att vänja sig vid att vara i Sverige igen) bidrar till upplevelsen av relationskvalitet efter insatsen. Sammantaget predicerar en positiva arbetsrelaterad, samt i synnerhet en positiv och negativ partnerrelaterad, återanpassning till vardagen efter hemkomst, en stor del av variansen i relationskvalitet efter insatsen.

Tabellen nedan visar skillnader avseende återanpassning mellan de par som separerat och de par som fortfarande är tillsammans.

Tabell 16. Jämförelse av de som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation avseende upplevelsen av återanpassning efter insatsen.

Svarsskala ^a	De som separerat (n=331)		De som befinner sig i samma relation (n=689)		t	p
	M	SD	M	SD		
Arbetsrelaterad positiv	4.18	0.54	3.93	0.66	6.493	.000
Arbetsrelaterad negativ	2.56	0.97	2.41	1.01	1.834	.067
Partnerrelaterad positiv	2.73	0.85	3.58	0.80	-15.605	.000
Partnerrelaterad negativ	3.18	1.02	2.10	0.96	16.817	.000
Personlig positiv	4.06	0.77	3.94	0.83	2.419	.016
Personlig negativ	2.22	0.90	1.88	0.81	6.166	.000

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

De individer som separerat från sin partner uppger att de i större utsträckning kände tillfredsställelse med jobbet (ex. att man var glad och stolt över att man tjänstgjort utomlands, att man blev en bättre officer/soldat, etc.), en i mindre utsträckning tillfredsställelse med sin partner (exempelvis att det var en spänning i relationen till partner, en påfrestning på förhållandet) och att man hade svårare att anpassa sig personligen till vardagen vad gäller svårigheter att lägga händelser man erfarit under insatsen bakom sig eller att man hade svårt att försona sig med förödelsten utomlands jämfört med par där respondenten fortfarande lever i samma relation. De respondenter som fortfarande lever i samma relation uppgav i större utsträckning att man var mer mottaglig för sin partners behov eller att man uppskattade sin partner mer än före insatsen.

Betydelsen av PTSD-indikation, vardagsstress, glädjeämnen och hantering av vardagsstress för relationskvalitet efter insatsen

I analysen av de öppna svaren anses det betydelsefullt att inte förutsätta att de som återvänder från utlandstjänst kommer att drabbas av stressrelaterade symptom, givet att många har stor förmåga att hantera insatsrelaterade påfrestningar. Vissa respondenter vittnar dock om att man mått psykiskt dåligt, upplevt sig deprimerad, känt en slags överlevnadsskuld, att man förändrats personlighetsmässigt och/eller avseende egna moraliska betänkligheter, även att intressen man tidigare haft blivit mindre viktiga eller försvunnit efter hemkomsten. Vissa anser vidare att en separation följt som en direkt konsekvens av att man själv mått dåligt. ”Insatsen förändrar en som människa. Små skavsår blir till blödande sår och blödande sår blir till ärr som aldrig läker. Om det fanns problem från början så blir det bara värre”. Någon menar att tjänstgöringen inte upphör helt förrän man återhämtat sig från den.

Förekomst av indikation på PTSD bland de respondenter som separerat vid jämförelse med de som fortfarande lever i samma relation presenteras i tabell 17.

Tabell 17. PTSD indikation året efter hemkomsten %

	Separerat (n=460)	I samma relation (n=764)	Chi-två	p ^a
Förekomst av PTSD indikation			17.079	.000
< 49 PTSD indikation negativ	90	96		
> 50 PTSD indikation positiv	10	4		
Medelvärden (skala 17-85)				
Svenska undersökningsgruppen – Separerade	29.52 (SD=13.50)			
Svenska undersökningsgruppen – I samma relation	25.20 (SD=9.95)			
USA veteraner från Vietnam med PTSD	63.6			
USA veteraner från Vietnam utan PTSD	34.4			
USA veteraner från Irak med PTSD	64.2			
USA veteraner från Irak utan PTSD	29.4			

^a Fet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Tabell 17 visar att en majoritet av respondenterna inte uppvisade någon indikation på PTSD året efter hemkomsten. Ser man till de båda gruppernas medelvärden visar varken de som separerat eller de som befinner sig i samma relation någon indikation på PTSD. Det ska dock noteras att 10% av de som separerat och 4% av de som fortfarande befinner sig i samma relation uppvisar förekomst av PTSD-indikation på individnivå.

Tabellen nedan redogör för betydelsen av PTSD-indikation och vardagsstress samt hanteringen av vardagsstress för relationskvalitet efter insatsen.

Tabell 18. Betydelsen av stress och hanteringen av stress för relationskvalitet efter insatsen.

	Relationskvalitet efter insatsen	
	Parvis korrelation ^a	Multipel regression ^b
Stress och glädjeämnen		
Vardagsstress	-0.24***	-0.02
Glädjeämnen	0.20***	.10**
PTSD indikation	-0.28***	-.12**
Hantering av vardagsstress		
Planera/analysera	-0.02	.04
Distansera	-0.31***	-.23***
Socialt stöd	0.04	.01
Fysisk träning	-0.01	-.03
Positivt tänkande	-0.05**	-.01
Adj R ²		.12
Total R ²		.13

^a Person korrelationskoefficient. ^b Adjusted R². *** p<.001.

Tabellen ovan visar att det finns svaga negativa samband mellan vardagsstress samt PTSD-indikation och parets relationskvalitet efter insatsen. Glädjeämnen har ett svagt positivt samband. Vad gäller hantering av vardagsstress, har distanseringsstrategier ett måttligt negativt samband med relationskvalitet efter insatsen.

Endast glädjeämnen i vardagen, PTSD-indikation och distanseringsstrategier bidrar till modellen, där distanseringsstrategier har störst förklaringsvärde för paret relationskvalitet efter insatsen.

Tabellen nedan visar jämförelser mellan de som separerat och de som fortfarande lever i samma relation avseende förekomst av PTSD indikation totalt, men även mer detaljerat med hänsyn till de olika PTSD-klustren, vardagens stress och glädjeämnen samt olika strategier för att hantera vardagsstress.

Tabell 19. Jämförelse av de som separerat och de som fortfarande befinner sig i samma relation vad gäller upplevelsen av stress och hanteringen av stress.

	De som separerat (n=461)		De som befinner sig i samma relation (n=763)		t	p
	M	SD	M	SD		
Svarsskala^a						
PTSD indikation						
Påträngande symptom	1.74	0.89	1.55	0.69	4.156	.000
Undvikandebeteenden	1.69	0.97	1.43	0.75	4.982	.000
Negativa förändringar i emotioner och sinnesstämningar	1.75	0.85	1.45	0.62	6.741	.000
Förhöjd fysiologisk aktivering	1.74	0.92	1.48	0.71	5.133	.000
PTSD indikation, total	1.74	0.79	1.48	0.59	5.947	.000
Vardagens stress och glädjeämnen						
Vardagsstress	2.53	0.79	2.43	0.74	2.095	.036
Glädjeämnen	3.75	0.67	3.83	0.56	-2.379	.018
Hantering av vardagsstress						
Planera/analysera	3.15	0.65	3.14	0.71	0.151	.880
Distansera	2.66	0.85	2.38	0.82	5.471	.000
Socialt stöd	2.43	0.81	2.40	0.80	0.494	.621
Fysisk träning	3.41	1.02	3.53	0.90	-1.939	.053
Positivt tänkande	2.75	0.67	2.68	0.68	1.602	.109

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

Sammantaget visar tabellen ovan att de respondenter som separerat redogör för en högre förekomst av insatsrelaterade besvär i samtliga PTSD-relaterade kluster; påträngande symptom, undvikandebeteenden, negativa förändringar i emotioner och sinnesstämningar och förhöjd fysiologisk aktivering och även avseende PTSD-indikation totalt. Man redogör också för en marginellt mindre förekomst av glädjeämnen parallellt med en marginellt högre förekomst av vardagsstress.

Vad gäller hanteringen av vardagsstress visar tabellen ovan att de som separerat sedan insatsen redogör för att de distanserade i större utsträckning för att hantera vardagens krav efter insatsen sig jämfört med de som befinner sig i samma relation. I de öppna svaren lyfts även betydelsen av socialt stöd fram, i vissa fall har egen partner varit ovärderlig, i andra anses denne inte alltid ha förstått eller orkat lyssna.

Vad gäller osunda dryckesvanor som ett sätt att hantera påfrestningar, angav 7.9% (n=94) att deras partner oroade sig över deras drickande och antydde att de borde minska på sin alkoholkonsumtion året efter insatsen. Det finns en signifikant skillnad

mellan de som separerat ($M = 2.21$, $SD = 1.08$) och de som fortfarande befinner sig i samma relation ($M=1.98$, $SD = 1.03$); $t(1231) = 3.77$, $p = .000$ (two-tailed) avseende dryckesvanor som ett sätt att hantera påfrestningar efter insatsen, där de som separerat anger att de i större utsträckning haft osunda dryckesvanor året efter insatsen. De öppna svaren vittnar om en uppfattning om att personer med ett begynnande alkoholproblem inte bör resa ut på internationell insats, även att osunda dryckesvanor inte bidrar till återhämtning i efterhand. Noteras bör att osunda alkoholvanor beskrivs i de öppna svaren både hos den som rest ut och hos den hemmavarandra partnern, vilket anses påverka parrelationen negativt. Dagens nolltolerans mot alkohol inom FM upplevs som positiv.

Betydelsen av relationsrelaterade påfrestningar från deltagande i upprepade insatser för relationskvalitet

De öppna svaren vittnar om att den totala belastningen relaterat till insatser, samt att behöva pendla och vara borta till följd av övningar och posteringar utgör en stor utmaning för parrelationer. Betydelsen av framförhållning avseende rotationsdatum och tid för återhämtning, i synnerhet för personal som reser ut regelbundet, lyfts fram. Det anses nämligen finnas en risk för att mer stress ackumuleras i relationer där den ena partner reser regelbundet än vad paret hinner bearbeta mellan insatserna. En respondent beskriver hur denne erfarit att alltför många som deltagit i upprepade insatser blivit avtrubbade och därmed tappat känslan för hur man behandlar människor på ett ”riktigt sätt”.

Tabellen nedan redovisar samband mellan relationsrelaterade påfrestningar kopplade till deltagande i upprepade insatser och relationskvalitet före och efter insatsen.

Tabell 20. Samband mellan parrelaterade påfrestningar som härrör från deltagande i upprepade insatser och relationskvalitet före och efter insatsen.

	Relationskvalitet före insatsen ($n=528$)	Relationskvalitet efter insatsen ($n=536$)
Svarsskala		
Relationsrelaterade påfrestningar kopplade till deltagande i upprepade insatser	-0.35***	-0.45***

Signifikansnivå ** $p < .01$, *** $p < .001$

Enligt tabell 20 finns det ett måttligt negativt samband mellan deltagande i upprepade internationella insatser och relationskvalitet före och efter insatsen.

Tabellen nedan visar samband mellan relationsrelaterade påfrestningar som härrör från deltagande i upprepade insatser och PTSD-indikation.

Tabell 21. Samband mellan relationsrelaterade påfrestningar kopplade till deltagande i upprepade insatser och förekomst av PTSD indikation.

	PTSD-indikation (<i>n</i> =551)
Svarsskala	
Relationsrelaterade påfrestningar kopplade till deltagande i upprepade insatser	0.34***

Signifikansnivå *** $p < .001$

Tabellen visar att det finns ett måttligt samband mellan relationsrelaterade påfrestningar som härrör från deltagande i upprepade insatser och PTSD-indikation bland de individer som rest ut inom ramen för en befintlig parrelation. Det finns en signifikant skillnad mellan de som separerat ($M=2.67$, $SD=1.16$) och de som fortfarande befinner sig i samma relation ($M=1.72$, $SD=0.96$; $t(275.735) = 9.38$, $p=.000$ (two-tailed) avseende upplevelsen av parrelaterade påfrestningar i samband med deltagande i upprepade insatser, där de förra redogör för en större belastning.

Betydelsen av olika typer av krav för relationskvalitet

Tabellen nedan visar på betydelsen av olika typer av krav eller påfrestningar före och under insatsen, insatsrelaterade symptom, samt parrelaterade påfrestningar kopplade till deltagande i upprepade insatser.

Tabell 22. Betydelsen av krav före och under insatsen, samt insatsrelaterade symptom och parrelaterade påfrestningar kopplade till deltagande i upprepade insatser för relationskvalitet efter insatsen.

	Relationskvalitet efter insatsen	
	Parvis korrelation ^a	Multipel regression ^b
Krav före	0.25***	.04
Krav under	-0.58***	-.48***
PTSD indikation total	-0.27***	-.03
Krav upprepade insatser	-0.45***	-.23***
Adj R^2		.38
Total R^2		.37

^a Person korrelationskoefficient. ^b Adjusted R^2 . *** $p < .001$.

Tabellen ovan visar att krav i samband med insatsen och parrelaterade påfrestningar kopplade till deltagande i upprepade insatser har störst förklaringsvärde för relationskvalitet efter insatsen vid jämförelse med krav i vardagen före insatsen och insatsrelaterade besvär (PTSD indikation) året efter hemkomst.

Betydelsen av karaktärsdrag för relationskvalitet

Betydelsen av såväl individens som den hemmavarande partners karaktärsdrag för relationskvalitet presenteras nedan.

Individens karaktärsdrag

Nedan presenteras betydelsen av individens (respondentens) karaktärsdrag för relationskvalitet före och efter insatsen, samt för upplevelsen av krav och hantering av krav före och i samband med insatsen.

Tabell 23. Samband mellan individens egna karaktärsdrag och relationskvalitet före och efter insatsen, samt för upplevelsen av krav och hantering av krav före och under insatsen.

Svarsskala	Relationskvalitet (n≈1115)		Krav (n≈872)		Hantering av krav (n≈965)	
	Före	Efter	Före	Under	Före	Under
Vänlighet/sympatiskhet	0.11***	0.06	-0.08*	-0.08*	0.13***	0.10**
Samvetsgrannhet	0.10***	0.02	-0.09*	-0.08*	0.13***	0.12***
Öppenhet	-0.03	-0.05	0.09*	0.06	-0.01	0.02
Extraversion	0.11***	0.06	-0.04	-0.07*	0.09**	0.12***
Neuroticism	-0.09**	-0.03	0.06	0.05	-0.08*	-0.05

Signifikansnivå ** p<.01, * p<.05

Enligt tabellen ovan finns det ett svagt positivt samband mellan vänlighet/-sympatiskhet, samvetsgrannhet samt extraversion, och relationskvalitet före insatsen. Det finns även ett svagt negativt samband med neuroticism och relationskvalitet före insatsen. Det finns inga samband vad gäller individens skattning av egna karaktärsdrag och upplevelsen av krav före eller efter insatsen. Det finns dock svaga positiva samband mellan individens karaktärsdrag avseende vänlighet/sympatiskhet och samvetsgrannhet och hur man anser sig hantera krav före insatsen, likaså ett svagt positivt samband mellan extraversion och hantering av krav under insatsen.

Det finns inga signifikanta mellangruppskillnader avseende individens karaktärsdrag vid en jämförelse mellan de som separerat och de som idag lever i samma relation. Noteras kan dock att om man jämför korrelationskoefficienter avseende karaktärsdrag och upplevelsen av bland annat relationskvalitet efter insatsen, upplevelsen av krav, samt hantering av krav före och efter insatsen mellan den grupp av respondenter som separerat och de som fortfarande lever i samma relation, finns det samband avseende sympatiskhet/vänlighet och samvetsgrannhet bara hos den grupp av individer som fortfarande lever tillsammans med sin partner.

Partners karaktärsdrag

Enligt analysen av enkätens öppna svar framkommer en uppfattning om att tiden relaterat till insatsen är mer psykiskt påfrestande för den i parrelationen som är kvar i Sverige, jämfört med den som reser ut, givet det livspussel som ska läggas, i kombination med oro, ångslan och en känsla av ensamhet. Det anses kräva mycket av den hemmavarande. Det beskrivs som gynnsamt att ha en förstående partner som står på egna ben, som orkar med vardagen och barn och som samtidigt har förmåga att stötta och se positivt på utlandstjänstgöringen. Utsagor vittnar om betydelsen av att vara noggrann med vilken partner man väljer.

Tabellen nedan belyser samband mellan respondentens skattning av partners karaktärsdrag och upplevelse av relationskvalitet före och efter insatsen, samt upplevelsen av krav och hanteringen av sådana krav före och under insatsen.

Tabell 24. Samband mellan partners karaktärsdrag och veteranens upplevelse av relationskvalitet, krav och hanteringen av krav före och efter insatsen.

Svarsskala	Relationskvalitet (n≈1080)		Krav (n≈842)		Hantering av krav (n=934)	
	Före	Efter	Före	Under	Före	Under
Vänlighet/sympatiskhet	0.42***	0.48***	-0.06	-0.32***	0.31***	0.27***
Samvetsgrannhet	0.36***	0.39***	-0.07	-0.27***	0.27***	0.24***
Öppenhet	0.02	-0.02	0.08	0.05	0.06	0.03
Extraversion	0.22***	0.19***	-0.13**	-0.14***	0.22***	0.11***
Neuroticism	-0.19***	-0.16***	0.15***	0.25***	-0.25***	-0.12***

Signifikansnivå **p<.01, *** p<.001

Tabell 24 visar att det finns ett måttligt positivt samband mellan respondentens skattning partners karaktärsdrag vad gäller vänlighet/sympatiskhet och samvetsgrannhet och relationskvalitet före och efter insatsen. Det finns även ett svagt positivt samband mellan extraversion, liksom ett svagt negativt samband mellan neuroticism, och parets relationskvalitet före och efter insatsen.

Det finns svaga/måttliga positiva samband mellan partners karaktärsdrag; vänlighet/sympatiskhet, samvetsgrannhet och neuroticism och upplevelsen av krav i samband med insatsen (neuroticism även med krav före insatsen). Likaså finns det svaga negativa samband mellan extraversion och krav före och under insatsen.

Vad gäller hantering av krav före och under insatsen visar tabellen på svaga/måttliga positiva samband med karaktärsdragen vänlighet/sympatiskhet, samvetsgrannhet och extraversion. Det finns svaga negativa samband mellan neuroticism och hantering av krav före och under insatsen.

Nedan presenteras statistiskt säkerställda mellangruppskillnader avseende individens skattning av partners karaktärsdrag bland de par som separerat och de som fortfarande lever tillsammans.

Tabell 25. Jämförelser avseende skattning av partners karaktärsdrag bland de som separerat och de som fortfarande lever i samma relation.

Svarsskala ^a	Separerat (n≈394)		I samma relation (n≈723)		t	p
	M	SD	M	SD		
Vänlighet/sympatiskhet	3.98	0.99	4.71	0.56	-13.508	.000
Samvetsgrannhet	3.99	0.98	4.53	0.67	-9.614	.000
Öppenhet	2.80	1.43	2.88	1.16	-1.225	.221
Extraversion	3.71	1.06	3.92	0.10	-3.221	.001
Neuroticism	2.56	1.10	2.45	1.10	1.646	.100

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

Det finns signifikanta skillnader avseende respondentens skattning av partners karaktärsdrag. De respondenter som fortfarande lever tillsammans med sin partner skattar dessa högre på skalorna vänlighet/sympatiskhet och samvetsgrannhet vid jämförelse med de som separerat.

Formellt och informellt stöd

I tabellen nedan presenteras jämförelser vad gäller upplevelsen av ledarstöd, stöd hos kollegor och stöd av FM som organisation året efter hemkomsten.

Tabell 26. Jämförelse av upplevelsen av stöd mellan de som separerat och de som lever i samma relation året efter hemkomsten.

	Separerat (n≈346)		I samma relation (n≈581)		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Svarsskala^a						
Ledarstöd	2.96	1.26	3.26	1.14	-3.125	.002
Bra stöd av kollegor	3.60	1.16	3.70	1.11	-1.375	.170
Bra stöd av FM som organisation	2.99	1.32	3.23	1.28	-2.889	.004

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

De par som fortfarande befinner sig i samma relation anger i större utsträckning att de upplevt ledarstöd och att de fått ett bra stöd från FM som organisation året efter hemkomsten. Det finns inget signifikant samband mellan grupperna avseende stöd hos kollegor.

Vissa respondenter fördjupar sina svar om betydelsen av ledarstöd och lyfter fram en chef som lyssnar, som ”lägger undan graden och är nära”, samt som är på ”rätt plats” och som visar uppskattning som fördelaktigt. Att man vågar prata om privatlivet, inte bara fokusera på det militära och insatsen. Det finns en uppfattning om att man behöver förstå hur chefer påverkar gruppen i samband med insats. En respondent menar att man till och med bör överväga att avstå internationell tjänstgöring med en chef som man inte respekterar. Chefer anses också vara ansvariga för att debriefing genomförs direkt i anslutning till svåra händelser, vilket upplevs underlätta för individen att återvända och återanpassa sig till vardagen efter insatsen.

Det anses inte gynnsamt att återvända hem efter insats till en chef som inte lyssnar och som i första hand fokuserar egen karriär, vilket upplevs kunna vara mer skadligt än insatsen i sig. Någon beskriver hur chefen gav upphov till problem i den egna parrelationen, vilket resultera i utbrändhet och att man slutligen valde att byta arbetsplats. Att hemmaförbundet också erbjuder ett fungerande stöd till anhöriga beskrivs som ett chefsansvar med hänsyn till rådande obligatorium.

Dataanalysen visar inte någon signifikant skillnad avseende upplevelsen av kollegialt stöd mellan den grupp av respondenter som separerat vid jämförelse med de som fortfarande lever i samma relation. Betydelsen av kollegialt stöd och atmosfären i gruppen lyfts dock i enkätens öppna svarsalternativ, vilket anses grundläggande, i synnerhet då partner, vänner och bekanta tenderar att ha ett bristfälligt intresse för insatserfarenheter. Även betydelsen av kamratföreningar nämns i sammanhanget.

Utsagor vittnar överlag om att FM:s arbete med anhöriga eller hemmavarande utvecklats mycket eller ”förbättrats enormt”, att veteranmottagningen, anhörigdagen och veterandagen är värdefulla inslag för de som tjänstgör/tjänstgjort utomlands och att FM gör ett bra arbete. Vissa respondenter lyfter dock ett behov av att FM måste

premiera internationella insatser i större utsträckning, att FM behöver vara mer flexibla och undvika oklara och sena besked om utlandstjänst.

Enligt analysen av de öppna svaren anser många att formellt stöd i form av officersutbildningen är bra och förbereder väl inför insats/krig. Det framkommer dock behov av bättre stöd och utbildning före, under och efter insatsen, både för partner och barn. Någon beskriver en stundtals större rädsla för att bli lämnad eller förlora sin sambo än att exponeras för hot mot väl och ve i insatsområdet. Man upplever en avsaknad av utbildning i syfte att reducera just relationsrelaterad stress; ”minhotet fick två veckors uppmärksamhet, relationer inte ens ett omnämmande.” Likaså frågor relaterade till barn i familjen/relationen. Det finns ändå en uppfattning om att stödet förbättrats genom exempelvis FM anhörigräffar men att det finns ett behov av att informerar mer om och lyfta betydelsen av att delta i PREP-kurser. De verktyg man får anses värdefulla. Någon menar också att FM i större utsträckning borde ta tillvara på de erfarenheter som utlandstjänstgöringen inneburit för personer som *de facto* tjänstgjort utomlands.

Många upplever även att ett aktivt anhörigstöd behöver utvecklas och förbättras, exempelvis att anhöriga värderas och tas omhand i större utsträckning. Mer konkreta aspekter handlar om att visa uppskattning eller erbjuda praktiskt stöd såsom hemstöd (exempelvis snöskotning, barnpassning, däckbyte på bilen, etc.) för att förenkla vardagen. Även att FM säkerställer möjligheter till kommunikation såsom en väl fungerande internetuppkoppling och möjligheten att kunna ringa videosamtal under insatsen beskrivs som fundamentalt, att kunna prata ostört för att man ska våga vara sig själv med sin partner, liksom ökade möjligheter till leave eller att låta anhöriga besöka (givetvis i den mån så är möjligt).

Efter insats lyfts betydelsen av en ändamålsenlig och regelbunden uppföljning och stödverksamhet; återkommande avlastningssamtal för att identifiera individer med behov av stöd, en önskan om återträffar och återkoppling vid mer än ett tillfälle, som med fördel kan vara mer informella och otvungna för att motverka en känsla av att man lämnas ensam.

Om viljan att tjänstgöra igen

Tabellen nedan redogör för en jämförelse mellan de respondenter som separerat sedan insatsen vid i jämförelse med de par som fortfarande lever tillsammans, vad gäller egen vilja att tjänstgöra igen, samt den nuvarande partners vilja att man tjänstgör igen.

Tabell 27. Jämförelse av de som separerat och de som lever i samma relation om viljan att tjänstgöra igen %

	Separerat (n≈395)	I samma relation (n≈730)	Chi-2	p ^a
Jag ser fram emot att tjänstgöra igen			0.386	.824
Ja	58	56		
Nej	19	20		
Tveksam	23	24		
Min (nuvarande) partner tycker att det är okej att tjänstgör utomlands igen			8.158	.017
Ja	32.5	42		
Nej	27	23		
Tveksam	40.5	35		

^a Fet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Tabellen visar hur det finns en signifikant skillnad avseende nuvarande partners inställning till att man tjänstgör utomlands igen vid en jämförelse mellan de respondenter som separerat och de som fortfarande lever i samma relation. Marginellt fler respondenter bland de som separerat anger att deras nuvarande partner inte vill eller är tveksam till att de tjänstgör utomlands igen, medan marginellt fler av de som fortfarande lever tillsammans anses vara positivt inställda. Ungefär 70% i den förra gruppen, och ca 60% i den senare är antingen negativt inställda eller tveksamma till att deras partner tjänstgör utomlands i framtiden.

Vissa respondenter fördjupar sina svar i enkätens öppna frågor och anger att man gärna reser ut igen, att man redan är på insats eller snart ska åka. Vissa vill åka igen, men är förhindrade till följd av exempelvis ålder eller pension. De som inte är intresserade av att tjänstgöra utomlands anger bland annat att man är "nöjd", "klar" eller "har gjort sitt", alternativt att man saknar förutsättningar att tjänstgöra igen till följd av hälsorelaterade problem, att man är ensamstående, osv.

Andra svar handlar om att man gärna hade rest ut igen, men numera sätter familjen i första rummet och inte anser att det är värt att riskera varken relationen eller partnerns väl och ve. Ett vanligt förekommande tema handlar om att man har barn i hemmet eller står inför familjebildning och att en ny insats kan bli aktuell först när barnen blivit äldre, att barn medför större ansvar, utmaningar och således belastning för partnern, eller att man inte vill gå miste om barnens uppväxtår. Någon menar att småbarnsåren kräver att båda föräldrarna är delaktiga hemma, en annan att tonåren är en skör tid och att man helt enkelt inte vill vara frånvarande. Exempel ges på barn som fortfarande lider av sviterna av att en förälder varit borta eller hur en bristfällig uppföljning avseende både hur man själv och familjen mått i samband med insatsen innebär att det inte är värt att tjänstgöra utomlands igen.

Ytterligare incitament till att inte vilja tjänstgöra igen handlar om ekonomi, att den ekonomiska ersättningen eller andra förmåner inte kompenserar för förlust av exempelvis lön hos den hemmavarande om denne väljer att tillfälligt gå ner i arbetstid. Såväl den ekonomiska- som ledighetskompensationen lyfts i samman-

hanget, vilken anses låg, inte avsevärt högre än en 10-dagars övning med FM-dygn, ”det bör vara värt att vara hemifrån”.

I ett flertal fall uppges svaret vara avhängigt av vilken typ av insats en framtida tjänstgöring skulle handla om (tidpunkt, insatslängd, leaveperioder, hotnivå/-säkerhetsläget i insatslandet, etc.), samt huruvida partner och familj kan följa med. Att genomföra en familjemission anses gynna familjens förståelse, även att ha en partner som arbetar inom FM eller som också tjänstgjort utomlands.

Många anger vidare att partners åsikt är central i sammanhanget, vissa är mycket positiva och stödjer fler insatser (som blivit en del av livet), medan andra är mer negativt inställda; från tveksamma till försiktigt positiva, till att ha bett partnern stanna hemma, förbjudit eller ställt ultimatum om skilsmässa/separation. Flera respondenter som beskriver en stöttande partner ställer sig dock tveksamma till i vilken mån partnern *de facto* är positiv eller inte. Noteras kan att det inte finns något signifikant samband mellan relationskvalitet efter insatsen och vilja att delta i framtida insatser.

Vad kan bidra till att förklara sambandet mellan utlandstjänst och minskad benägenhet att ingå en ny parrelation?

Den andra forskningsfrågan handlar om att utforska potentiella samband mellan deltagande i en internationell militär insats och minskad benägenhet att ingå äktenskap eller en ny parrelation bland de respondenter som reste ut på insatsen som singel/ensamstående. För detta ändamål genomfördes analyser bland den grupp respondenter som reste ut som singel/ensamstående och som lever som singel/ensamstående idag, där jämförelser görs mellan de som anger att de är intresserade av att träffa en ny partner om de skulle träffa rätt person, och de som inte är intresserade av att träffa en partner inom den närmsta tiden.

Bakgrundsdata

Av de respondenter som reste ut som singel/ensamstående ($N=691$) visar datamaterialet att 78 % hade varit singel/ensamstående sedan länge, medan 22 % nyligen hade separerat från en tidigare relation. Tabellen nedan visar civilstånd vid utresa i relation till hur dessa respondenter lever idag.

Tabell 28. Jämförelse av civilstånd idag bland de som rest ut inom ramen för en befintlig relation och de som reste ut som singel/ensamstående %

	Rest ut i relation (n=1251)	Rest ut som singel/ ensamstående (n=691)	Chi-två	p ^a
Gift/sambo	83	65	90.44	.001
Särbo	6	7.5		
Ensamstående, intresserad av att träffa någon	8	22.5		
Ensamstående, inte intresserad av att träffa någon	3	5		

^a Fet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Enligt tabellen finns det en signifikant skillnad mellan civilstånd vid utresa och hur respondenterna lever idag. Av de som rest ut inom ramen för en relation, lever 11 % som singel/ensamstående idag, varav 3% inte är intresserade av att träffa någon den närmsta tiden. Av de som rest ut som singel/ensamstående är 27.5% singel-/ensamstående idag, varav 5 % inte är intresserade av att träffa någon inom den närmsta tiden.

Här nedan följer en närmare analys av vad som utmärker de personer som deltog i insatsen som singel/ensamstående och som lever som singel/ensamstående idag, och som 1.) inte är intresserade av att träffa någon den närmsta tiden, vid jämförelse med 2.) de respondenter som är intresserade av en ny relation om de skulle träffa rätt person på ett urval av bakgrundsfaktorer.

Tabell 29. Jämförelse av de som reste ut som singel/ensamstående och som vill träffa någon kontra de som inte vill träffa någon på ett urval av bakgrundsfaktorer %

	Rest ut som singel		Chi-två	p ^a
	Vill träffa någon (n≈153)	Vill inte träffa någon (n≈34)		
Ålder			3.699	.593
< 31	15	14.5		
31-40	19	9		
41-50	19.5	26.5		
51-60	27.5	26.5		
61-70	15	14.5		
> 70	4	9		
Kön			3.219	.073
Man	90	76.5		
Kvinna	10	23.5		
Föredrar att inte svara				
Utbildning			2.610	.456
Grundskola	1	-		
Gymnasium	37	47		
Univ – ej examen	27	1		
Univ – examen	36	38		
Anställd i FM idag			3.223	.780
Ja, kont. tj.görande	24	24		
Ja, tidvis tj.görande	21	12		
Ja, civilt	6.5	3		

Nej, har en annan anställning	36	39		
Nej, är arbetssökande	1	3		
Nej, är studerande	2.5	15		
Nej, är pensionär	9	15		
Militär bakgrund			0.470	.925
Armén	69	64		
Marinen	13	15		
Flygvapnet	11	12		
Annat	7	9		
Hur lång tid har du sammanlagt varit anställd av FM?			6.781	.079
< 1 år	5	3		
1-3 år	27	36.5		
4-10 år	31	42.5		
Mer än 10 år	37	18		

^a Fet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Det finns ingen signifikant skillnad mellan de individer som reste ut som singel/ensamstående och som idag är intresserade av att träffa någon kontra de som inte vill träffa någon, på ovanstående urval av bakgrundsfaktorer.

Nedan presenteras en jämförelse mellan grupperna på ett urval av tjänstgöringsdata.

Tabell 30. Jämförelse av de som reste ut som singel/ensamstående och som vill träffa någon kontra de som inte vill träffa någon på ett urval av tjänstgöringsdata %

	Rest ut som singel		Chi-två	p ^a
	Vill träffa någon (n≈154)	Vill inte träffa någon (n=31)		
Hade man barn hemma			1.101	.294
Ja	10.5	3		
Nej	89.5	97		
Hur lång var insatsförberedande utbildning			11.150	.004
Deltog inte	1	12		
< 3 månader	58	62		
>3 månader	41	26		
Hur lång var tjänstgöringen			4.461	.107
< 3 månader	3	12		
3-ca 6 månader	44	41		
> 6 månader	53	47		
Hotnivån			0.073	.607
Låg	39	41		
Moderat	46	38		
Hög	15	21		
Hur många leave hade du?			5.544	.236
Ingen	8.5	20		
En	30.5	20		
Två	48	42		
Tre	8.5	12		
Annat	4.5	6		
För hur länge sedan avslutades insatsen?			.849	.838
<1 år sedan	6.5	3		

1-4 år sedan	23	24		
5-10 år sedan	18	15		
>10 år sedan	52.5	58		
Hur många internationella insatser har du varit på totalt?			5.881	.118
1	40	23		
2-3	34	39		
4-5	16	16		
6-10	10	23		
Har du på grund av insatsen sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård?			6.499	.011
<i>(Notera att: vill träffa någon, n=154 vill inte träffa någon, n=34)</i>				
Ja	2.5	14.5		
Nej	97.5	85.5		
Om ja, fick man adekvat stöd?			6.152	.013
<i>(Notera att: vill träffa någon, n=13, vill inte träffa någon, n=5)</i>				
Ja	92	20		
Nej	8	80		
Vilja att tjänstgöra igen			0.994	.608
Ja	69.5	61		
Nej	12	15		
Tveksam	18.5	24		

^a Fet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Det finns tre statistiskt säkerställda skillnader avseende ovanstående urval av tjänstgöringsdata mellan de respondenter som vill träffa någon vid jämförelse de som inte är intresserade av en relation den närmsta tiden som handlar om längden på den insatsförberedande utbildningen. Fler av respondenterna i den senare gruppen deltog inte i någon insatsförberedande utbildningen eller hade kortare utbildning än tre månader. Fler av de som anger att de vill träffa någon redogör för en insatsförberedande utbildning som varade längre än tre månader. Betydligt fler av de som inte är intresserade av att träffa någon den närmsta tiden har på grund av insatsen sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård (14.5 % jämfört med 2.5 %). Bland de som sökt hjälpt anser en betydligt större andel av de undersökningsdeltagare som inte är intresserade av att träffa någon, att de inte upplevt sig ha fått ett adekvat stöd.

Balans mellan yrke och privatliv i vardagen före insatsen

Det finns inga signifikanta skillnader mellan de som lever som singel/ensamstående och som vill träffa någon vid jämförelse med de som inte vill träffa någon den närmsta tiden avseende upplevelsen av huruvida de upplever en balans mellan yrke och privatliv relaterat till någon av de undersökta dimensionerna.

PTSD-indikation, vardagsstress, glädjeämnen, hantering av vardagsstress och stöd

Tabell 31 redogör för en jämförelse mellan de som anger att de vill träffa någon och de som inte vill träffa någon den närmaste tiden avseende förekomst av PTSD indikation året efter hemkomsten.

Tabell 31. Jämförelse PTSD indikation året efter hemkomsten mellan de som vill träffa någon och de som inte vill träffa någon %

	Rest ut som singel		Chi-två	p ^a
	Vill träffa någon (n≈138)	Vill inte träffa någon (n≈28)		
Förekomst av PTSD indikation			0.95	.757
< 49 PTSD indikation negativ	99.5	96.5		
> 50 PTSD indikation positiv	0.5	3.6		
Medelvärden (skala 17-85)				
Svenska undersökningsgruppen – Vill träffa någon	23.29 (SD=6.81)			
Svenska undersökningsgruppen – Vill inte träffa någon	26.11 (SD: 13.17)			
USA veteraner från Vietnam med PTSD	63.6			
USA veteraner från Vietnam utan PTSD	34.4			
USA veteraner från Irak med PTSD	64.2			
USA veteraner från Irak utan PTSD	29.4			

^a Fet stil = statistiskt signifikant skillnad.

Tabellen ovan visar hur en övervägande majoritet av respondenterna inte uppvisar någon indikation på PTSD. Något fler av de som inte vill träffa någon redogör för en trolig PTSD förekomst, en skillnad mellan grupperna som dock inte är statistiskt säkerställd.

I tabell 32 presenteras skillnader mellan grupperna på förekomst av PTSD indikation totalt, även mer detaljerat inom de olika PTSD klustren, samt avseende upplevelsen av vardagsstress och glädjeämnen året efter hemkomst från insatsen.

Tabell 32. Samband mellan olika PTSD-kluster, PTSD-indikation totalt, vardagsstress och glädjeämnen året efter hemkomst och att vilja träffa någon eller att inte vilja träffa någon den närmaste tiden.

	Rest ut som singel				t	p
	Vill träffa någon (n≈145)		Vill inte träffa någon (n≈30)			
Svarsskala^a	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Påträngande symptom	1.35	0.52	1.54	0.83	-1.230	.098
Undvikande beteenden	1.38	0.63	1.69	1.10	-1.515	.139
Negativa förändringar i emotioner och sinnesstämningar	1.41	0.48	1.66	0.86	-1.543	.127
Förhöjd fysiologisk aktivering	1.46	0.62	1.72	0.98	-1.524	.132
PTSD indikation, tot.	1.37	0.40	1.54	0.77	-1.424	.159
Vardagsstress	2.48	0.70	2.55	0.69	.329	.742
Glädjeämnen	3.64	0.60	3.59	0.67	.289	.773

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

Det finns inte heller några signifikanta skillnader mellan de som lever som singel och som vill träffa någon och de som inte vill träffa någon den närmaste tiden, vad gäller skattning av PTSD indikation eller besvär relaterat till de olika subskalorna, vardagsstress eller glädjeämnen i vardagen.

Tabellen nedan visar på jämförelser mellan de båda grupperna avseende hantering av vardagsstress året efter hemkomsten.

Tabell 33. Jämförelser avseende hantering av vardagsstress mellan de som rest ut som singel och som vill träffa någon i jämförelse med de som inte vill träffa någon.

	Rest ut som singel				<i>t</i>	<i>p</i>
	Vill träffa någon (<i>n</i> ≈152)	<i>SD</i>	Vill inte träffa någon (<i>n</i> ≈34)	<i>SD</i>		
Svarsskala^a	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Planera/analysera	3.13	0.57	2.88	0.71	2.089	.038
Distansera	2.62	0.87	2.75	0.95	-0.720	.472
Socialt stöd	2.35	0.78	1.99	0.84	2.373	.019
Fysisk träning	3.38	1.12	3.00	1.22	1.753	0.81
Positivt tänkande	2.68	0.61	2.44	0.78	1.666	.055

^a Skalorna kan variera från 1 till 5.

Det finns en statistiskt säkerställd skillnad avseende hanteringsstrategierna planera/analysera eller söka socialt stöd för att hantera vardagens stress efter hemkomst mellan de som vill träffa någon och de som inte önskar träffa någon den närmsta tiden, där de senare i mindre utsträckning redogör för att de använder dessa båda hanteringsstrategier.

Det finns inga signifikanta skillnader mellan grupperna avseende upplevelsen av ledarstöd, kollegialt stöd eller FM som organisation.

Återanpassning

Dataanalysen visar att det finns en signifikant skillnad avseende upplevelsen av positiv arbetsrelaterad återanpassning till vardagen efter hemkomst som handlar om att man var glad att man åkte på insatsen, att man var en bättre officer/soldat, etc., mellan de som lever som singel och vill träffa någon ($M=4.08$, $SD=0.55$) och de som inte önskar träffa någon den närmsta tiden ($M=3.72$, $SD=0.77$; $t(32.042) = 2.33$, $p=.026$ (two-tailed)).

Analysen av de öppna enkätsvaren vittnar om att hemkomsten och insatsens avslut upplevs ske relativt abrupt. Att det kan vara svårt att komma hem igen; ”Det svåra är inte att vara iväg utan att komma hem”. Flera respondenter beskriver hur man som individ kan ha ett nytt, relativt annorlunda perspektiv på saker och ting och ibland upplever att det är svårt att återanpassa sig till samhällets olika nivåer av ansvar, vänskap och händelselöshet. Utomlands beskrivs upplevelser många gånger som svåra, medan vardagen är enkel. Hemma anses det vara tvärtom, upplevelser är enkla men vardagen komplex till följd av sociala sammanhang, psykisk påfrestning, etc. Man förväntas passa in i samma mall som när man åkte. Ibland tar det tid att förstå att man ser på världen lite annorlunda än andra. Utsagor vittnar om irritation och

frustration till följd av vad man beskriver som gnäll över små och obetydliga saker som förstoras upp då man själv känner stor tacksamhet för att överhuvudtaget ha mat och tak över huvudet. Någon beskriver hur man växt enormt av att tjänstgöra utomlands, men hur en liten del av en själv dör då få andra kan relatera. Det känns tomt och ensamt och man hittar svårligen en lika meningsfull känsla i vardagligt arbete på hemmaplan. Det finns en risk att hemma inte längre känns som hemma.

Karaktärsdrag

Det finns inget statistiskt säkerställt samband mellan karaktärsdrag bland de respondenter som rest ut som singel/ensamstående och som idag lever singel-/ensamstående, och som vill eller inte vill ingå en parrelation den närmsta tiden.

Gynnsamt att resa ut som singel/ensamstående

I analysen av de öppna svaren i enkäten framkommer en syn om att det är gynnsamt att resa ut som singel/ensamstående eller att man inte bör leva i en parrelation när man tjänstgör internationellt. Utlandstjänst beskrivs som en fantastisk singelerfarenhet, men som anses vara svår att kombinera med familjeliv. Utsagor vittnar om hur insatsen var ”en underbar och lärorik tid, mina bästa år i livet”, *innan* man stadgade sig och bildade familj.

Det anges vidare som positivt att man som singel och barnlös kan ”vara i nuet”, medan personer i relationer anses ha det tuffare med oro, skuld känslor och rädsla. Någon ser det som en förutsättning att vara singel eller ensamstående för att ”fungera bra” i fält, man har bara sig själv att ”brottas med” och förhålla sig till. Utsagor vittnar om hur ”det värsta under tiden på mission var att leva i ett förhållande”. Det finns även redogörelser för hur man med tiden kommit att ta lättare på förhållanden, att man erfarit att många förhållanden tagit slut eller att man upplevt en rädsla för att bli lämnad. Andra anser att det inte alltid är situationen som påverkar personen, utan snarare personen som påverkar situationen, mer specifik att det ibland är önskvärt, således självvalt bland de som tjänstgör utomlands att skilja sig eller leva som singel. Att man som person är mer intresserad av äventyr, att resa och uppleva saker än att binda sig.

Resultatsammanfattning och diskussion

Då den kvalitativt utvecklade modellen (figur 1) som belyser faktorer av betydelse för hur deltagande i internationella militära insatser påverkar nära parrelationer inte kan betraktas som generaliserbar, var syftet med föreliggande studie att pröva dess relevans mot bakgrund av en större grupp veteraner, mer specifikt att utforska sambanden mellan de förklaringsfaktorer som identifierats i den tidigare kvalitativa studien och benägenheten att skilja sig/avsluta en parrelation. Det samband som identifierats mellan utlandstjänst och en minskad benägenhet att ingå äktenskap eller en parrelation undersöktes också. I stort stödjer resultaten den teoretiska modell som tagits fram i tidigare forskning. Nedan följer en mer ingående diskussion.

Prövning av modellen generellt

Dataanalysen stödjer i stort resultaten från den kvalitativa intervjustudien (Nilsson et al., 2019), såväl avseende balans som en kärnvariabel för att förstå hur parrelationer tenderar att utvecklas i samband med deltagande i internationella insatser, som de faktorer som visat sig påverka sambandet mellan utlandstjänst och en större benägenhet att avsluta en parrelation.

Studien visar att de par som fortfarande lever i samma relation i större utsträckning anger att insatsen inneburit en mestadels positiv påverkan på den egna parrelationen medan en majoritet av de som separerat istället redogör för en mestadels negativ påverkan. Både de respondenter som separerat och de som fortfarande lever i samma relation redogör dock för en försämrad relationskvalitet efter genomförd insats jämfört med innan, vilket stöds i tidigare forskning som visar att par generellt sett känner sig mindre nöjda med relationen till sin partner allteftersom en militär insats olika faser fortskrider (Zamir et al., 2020). Det kan vidare noteras att de som separerat redogör för en sämre relationskvalitet före insatsen vid jämförelse med de som fortfarande lever tillsammans, och för en mer försämrad relationskvalitet efter insatsen vid jämförelse med den tidigare gruppen. Många anger dock att insatsen påverkat både positivt och negativt, ofta med kortsiktiga negativa påfrestningar, men som efter gemensamma prövningar tycks stärka paret i ett långsiktigt perspektiv. Tidigare forskning stödjer studiens resultat om att utlandstjänst kan skapa systemiska förändringar och utmaningar hos familjer, men som också kan utgöra incitament för utveckling som stärker familjerelationer (O'Neil et al., 2018). Aspekter som i denna studie visat sig bidra till att stärka handlar, i enlighet med den kvalitativa modellen, om grundläggande förutsättningar, såväl som gynnsamma hanteringsstrategier före, under och efter insatsen, eller att man till följd av insats- eller parrelaterade påfrestningar omvärderat eller omprioriterat vad som är viktigt i livet, ofta i samband med att man blivit äldre eller skaffat barn.

Ser man mer specifikt till insatsens olika faser (*före, under, efter*) och de faktorer som identifierades i den kvalitativa intervjustudien som betydelsefulla för hur parrelationer tenderar att utvecklas i samband med att endera parten deltar i en internationell insats, så visar dataanalysen att det i synnerhet är krav i samband med insatsen, som exempelvis att paret befinner sig på distans från varandra, att man lever mer eller mindre parallella liv, svårigheter att kommunicera, konflikter, eller en oförmåga hos partnern att få ihop vardagen hemma, som har betydelse för relationskvalitet efter insatsen, liksom relationsrelaterade påfrestningar kopplade till deltagande i upprepade insatser (ex. att paret inte hinner återhämta sig mellan insatserna, att frustrationen mellan paret ökar efter varje insats, att distansen mellan paret blir större, eller att det blir svårare att som par hitta tillbaks till gemensamma rutiner i och med allt fler insatser). Krav i vardagen före insatsen, som bland annat handlar om att pendla och resa eller att man inte anser sig dela en gemensam vardag har ett svagt negativt samband med parets relationskvalitet efter insatsen, men bidrar inte till att förklara relationskvalitet i en regressionsmodell där hänsyn även tagits till krav i samband med insatsen och hantering av dessa krav före och under tjänstgöringen. Enkätdata visar snarare att det är parets hantering av krav före insatsen som har betydelse för relationskvaliteten efter insatsen, och som tycks vara mer betydelsefullt än hur paret hanterar krav i samband med insatsen. Denna rapport bidrar genom att visa på den relativa betydelse som krav i samband med insatsen har för relationskvalitet efteråt, vid jämförelse med krav i vardagen före insatsen, likaså att hantering av relationella slitningar tycks vara som mest betydelsefull i vardagen före insatsen.

Liksom tidigare forskning (se exempelvis Christensen et al., 2006) visar denna studie att parets kommunikationsmönster har ett samband med relationskvalitet, vilket enligt erhållna data gäller tiden både före och efter insatsen. Att kommunikationsmönstret i vardagen före insatsen också har betydelse för relationskvalitet i efterhand kan sannolikt förklaras med att det speglar parets interaktion överlag och därmed definierar premisser för exempelvis i vilken mån man har olösta konflikter vid utresa, samt hur relationen utvecklas under tiden man är åtskilda och när man återförenas vid hemkomst. I enlighet med tidigare studier visar erhållna data även att ett kommunikationsmönster där man undviker problem, drar sig undan eller skuldbelägger varandra påverkar paret i negativ bemärkelse, här genom att man i större utsträckning upplever arbets- och relationsrelaterade krav både före och under insatsen, samt att man i mindre utsträckning anser sig ha förmåga att hantera sådana krav. På motsatt vis visar föreliggande studie att det finns ett samband mellan ett positivt kommunikationsmönster och en mer gynnsam relationskvalitet, samt att man upplever färre krav och anser sig ha en bättre förmåga att hantera sådana krav. Resultaten tyder således på att parets kommunikationsmönster redan före insatsen spelar roll genom att reducera källor till stress både före och under insatsen, öka

upplevelsen av egen och parets förmåga att hantera yrkes- och relationsrelaterade krav och även bidrar till en mer gynnsam relationskvalitet efter insatsen.

Beträffande huruvida man upplever en konflikt mellan arbetet och privatlivet (läs: den egna relationen) i vardagen före insatsen, visar data att den tid man lägger på, och egna beteenden relaterade till, eget arbete upplevs påverka parets relationskvalitet negativt efter insatsen. Motsatt visar enkätdata att stress från relationen som påverkar eget arbete har betydelse för relationskvalitet efter insatsen. Att så är fallet tyder på en obalans mellan arbete och privatliv, givet att tid och görande i första hand tycks ägnas arbete, med stress från krav på hemmaplan (läs: relationen) som tenderar att spilla över till arbetet. Detta tyder på att de som deltar i insatser kontinuerligt lever med ett korstryck eller en lojalitetskonflikt. Risker med långvarig stress och utmattningssymptom/utbrändhet är ett område som potentiellt bör studeras närmre i framtiden, likaså förekomst av moralisk stress och skuld känslor till följd av att man kanske anser sig behöva förhandla mellan FMs normativa förväntningar och lojalitet till partnern hemma (Kallenberg et al., 2016; Nilsson et al., 2015). En ytterligare aspekt är mer prestationsrelaterad och handlar om de potentiellt negativa effekter som relationsrelaterad stress riskerar att ha på egen förmåga att prestera väl i arbetet både i vardagen och i samband med insats.

Liksom i den kvalitativa studien, och i kontrast till tidigare forskning (se till exempel, Monson, Taft & Fredman, 2009 ; Nash & Litz, 2013; Ray & Vanstone, 2009), visar dataanalysen att insatsrelaterad stress (läs: förekomst av PTSD indikation) i mindre utsträckning bidrar till att förklara relationskvalitet efter insatsen, vid jämförelse med yrkes- och relationsrelaterade krav i samband med insatsen och relationsrelaterade påfrestningar som härrör från deltagande i upprepade insatser. Dock tycks det på individnivå föreligga relativt stora skillnader avseende förekomst av PTSD indikation året efter hemkomst mellan den grupp av respondenter som separerat, vid jämförelse med den grupp som fortfarande lever i samma relation. Att så är fallet kan alltså ändå innebära att insatsrelaterad stress utgör en sårbarhet som bör ges större uppmärksamhet för att främja nära parrelationer.

Studien visar också att utlandstjänsten kan påverka genom att insatsrelaterade erfarenheter ger upphov till eftertanke och reflektion som kan innebära att man omvärderar sin livssituation; antingen genom att man stärker banden till sin partner, alternativt väljer att lämna en kanske redan dysfunktionell relation. Enligt Neovious et al. (2016) kan det senare möjligen förklaras utifrån en hypotes om att utlandsveteraner, mot bakgrund av den så kallade *healthy soldier effect*, i större utsträckning har den mentala energi som krävs för att ta sig ur ett icke-fungerande äktenskap, som alltså antas kunna manifesteras i en högre skilsmässofrekvens.

Tidigare forskning visar att processen att hitta tillbaka till vardagen är central för att den som varit borta ska kunna återanknyta framgångsrikt till sin partner och familj (Messecar, 2017). I samband med återanpassning till vardagen året efter hemkomst, visar dataanalysen att positiva aspekter relaterat till partnern, som exempelvis att man

känner sig närmre sin partner, att man är mer mottaglig för partners behov eller att man är mer involverad i sin relation, samt negativa aspekter som bland annat handlar om att det är en spänning i relationen till partnern eller att partnern har svårt att förstå egna upplevelser spelar störst roll för parets relationskvalitet efter insatsen. Så förefaller rimligt. Av intresse är även att de som separerat i större utsträckning redogör för positiva insatsupplevelser, såsom att man är stolt för att ha tjänstgjort utomlands, har utvecklat starkare vänskaper eller att man upplever sig vara en bättre officer/soldat, etc. Möjliga förklaringar kan vara att sådana positiva insatsrelaterade erfarenheter bidrar till att stärka den mentala energi som kanske krävs för att lämna en redan bristfällig relation, alternativt innebär att man upplever en större förlust av mening, att man har ett trist och bagatellartat vardagsliv eller en större känsla av ensamhet när man återvänder hem som i sin tur påverkar relationen negativt.

Ytterligare aspekter som kan försvåra återanpassning handlar om att den som återvänder hem ibland har ett stort behov av egen tid som i tur kan innebära att man drar sig undan eller att man har svårt att förstå sin partner som man anser ”gnäller över småsaker”. Erhållna data visar vidare på en större förekomst av distanseringsstrategier i den grupp som separerat från sin partner för att hantera vardagens stress året efter hemkomst vilket sannolikt också har implikationer för i vilken mån man engagerar sig hemma och uttrycker känslor för den andra (Repetti, Wang & Saxbe, 2009) som kan vara ogynnsamt för båda individerna i relationen (Giff et al., 2020). Det riskerar i sin tur att undergräva förutsättningar för en gynnsam kommunikation där man ser och bekräftar varandras behov. Den kvalitativa intervjustudien samt tidigare forskning lyfter även fram betydelsen av att beakta stress också hos partnern efter en utlandsinsats för en optimal återanpassning (Giff et al., 2020; Nilsson et al., 2019).

I enlighet med den kvalitativa intervjustudien visar enkätdata att individens och partners enskilda och gemensamma grundläggande resurser har betydelse för hur parrelationen utvecklas genom insatsen. Aspekter av betydelse handlar om relationskvalitet före insatsen, ålder, tid i relationen, huruvida man har barn i hemmet vid tiden för insatsen, typ av anställning och hur lång tid man sammanlagt varit anställd hos FM (för mer utförlig diskussion, se nästa avsnitt).

Individens karaktärsdrag har dock visat sig vara av liten betydelse för upplevelsen av relationskvalitet efter insatsen, upplevelsen av arbets- och relationsrelaterade krav och hur man hanterar sådana krav både före och under insatsen (*få svaga samband*). Av intresse är dock att samband mellan vänlighet/sympatiskhet och relationskvalitet endast identifierats bland de respondenter som fortfarande lever i samma relation. Stort fokus riktas ofta mot en ökad belastning på hemmaplan och partners roll och förmåga att hantera en sådan belastning (Harrell et al., 2005), som tyder på att vissa karaktärsdrag kan vara mer gynnsamma när partnern tjänstgör utomlands. Det mönstret som identifierats i denna studie tyder även på att låga värden av just

vänlighet/sympatiskhet hos den som reser ut kan utgöra en potentiell sårbarhet för parrelationer.

Vid jämförelse med ovan tycks respondenternas skattning av partnerns karaktärsdrag enligt analysen ha större betydelse. Mer specifikt, individer med en partner som skattas högre på vänlighet/sympatiskhet, samvetsgrannhet, men även extraversion och lägre på neuroticism upplever en bättre relationskvalitet. Dessutom tycks individer med en sådan partner uppleva färre krav i samband med insatsen, samt att man anser sig hantera krav bättre både före och i samband med insatsen. Att så är fallet implicerar att man upplever sig ha partner som är självständig och som har förmåga att hantera problem hemmavid, som kanske klagat mindre och är mer benägen att stötta. Man bör dock ha i åtanke att om partnern samtidigt känner sig nedprioriterad och ledsen kan ett alltför stort fokus på probleminriktad hantering (praktiska göromål) resultera i mer psykisk stress, om denne försöker ändra saker som egentligen ligger bortom den egna kontrollen (Giff et al., 2020).

Analysen visar även att ett gott ledarstöd och stöd från FM som organisation året efter hemkomst bidrar till upplevelsen av en mer positiv relationskvalitet. Stöd studeras ofta i samband med, och har visat sig främja olika typer av, hälsorelaterade utfall (se exempelvis LaRocca et al., 2018). Det finns också studier som visar på betydelsen av bland annat ledareffektivitet och stöd från kollegor för att underlätta partnerns förmåga att anpassa sig till den militära organisationens krav på familjer (Spera, 2009). Den här studien visar även på betydelsen av ledarstöd och organisatoriskt stöd för upplevelsen av parets relationskvalitet efter insatsen.

Frågeställning 1: Samband mellan utlandstjänst och ökad benägenhet att skilja sig/avsluta en parrelation

För att undersöka sambandet mellan utlandstjänst och ökad benägenhet att avsluta en parrelation undersöktes skillnader mellan de personer som separerat och de som fortfarande lever i samma relation med hänsyn till de förklaringsfaktorer som identifierats i den tidigare kvalitativa intervjustudien (Nilsson et al., 2019). Tabell 33 ger en översikt över signifikanta skillnader mellan grupperna.

Tabell 34. Översikt signifikanta skillnader mellan de respondenter som separerat och de som fortfarande lever i samma relation.

SEPARERAT	I SAMMA RELATION
Bakgrundsdata	
Fler i medelåldern	Större spridning i alla åldrar
Fler anställda kortare tid i FM	Fler anställda i mer än 10 år
Fler har en annan anställning utanför FM idag	Fler är kontinuerligt anställda
Insatsrelaterad bakgrundsdata	
Fler har varit i relationen kortare tid	Fler hade varit i relationen längre tid
Marginellt fler hade insatsperiod som varade mer än 6 månader	Marginellt fler hade en insatsperiod som varade kortare än 6 månader
Fler hade endast en leave	Fler hade ingen leave
Färre hade barn hemma vid tiden för insatsen	Fler hade barn hemma vid tiden för insatsen
Fler sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård pga. insatsen	Färre sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård pga. insatsen
Insatsens påverkan på egen relation	
Rapporterar en mestadels negativ påverkan	Rapporterar en mestadels positiv påverkan
Sämre relationskvalitet före insatsen, betydligt sämre efter	Bättre relationskvalitet före, marginellt sämre efter
Work-private life conflict	
Tid till arbete har stört relationen i mindre utsträckning	Tid till arbete har stört relation i större utsträckning
Stress från relationen har stört arbetet i större utsträckning	Stress från relation har stört arbete i mindre utsträckning
Kommunikationsmönster i vardagen före insatsen	
<i>I större utsträckning:</i>	<i>I större utsträckning:</i>
Undvikit problem	Haft en positiv interaktion
Dragit sig undan	
Skuldbelagt varandra	
Krav i vardagen före insatsen	
<i>I större utsträckning:</i>	<i>I mindre utsträckning:</i>
Relationen påverkats negativt av resor och bortavaro	Relationen påverkats negativt av resor och bortavaro
Partnern upplevt sig nedprioriterad och bortglömd, respondenten haft dåligt samvete och känt otillräcklighet	Partnern upplevt sig nedprioriterad och bortglömd, respondenten haft dåligt samvete och känt otillräcklighet
Mindre gemensam tid	Mindre gemensam tid
Hantering av krav i vardagen före insatsen	
<i>I mindre utsträckning:</i>	<i>I större utsträckning:</i>
Haft kvalitetstid när man väl setts	Haft kvalitetstid när man väl setts
	Tagit igen förlorad tid, kompenserat eller förhandlat för den tid man pendlat eller varit borta från hemmet

Tagit igen förlorad tid, kompenserat eller förhandlat för den tid man pendlat eller varit borta från hemmet
”Givit och tagit” – varit ett team

”Givit och tagit” – varit ett team

Krav i samband med insatsen

I större utsträckning:

Oförståelse från partner (olika förväntningar)
Svårigheter att kommunicera
Leave (intensiv och konfliktfylld)
Parallella liv/paus i relation
Dock, i mindre utsträckning
Tufft/påfrestande för partner

I mindre utsträckning:

Oförståelse från partner (olika förväntningar)
Svårigheter att kommunicera
Leave (intensiv och konfliktfylld)
Parallella liv/paus i relation
Dock, i större utsträckning
Tufft/påfrestande för partner

Hantering av krav i samband med insatsen

I mindre utsträckning:

Stödjande partner
Förenklar partners vardag
Beter sig omsorgsfullt

I större utsträckning:

Upplevt mer stöd från sin partner
I större utsträckning förenklat partners vardag
I större utsträckning betett sig omsorgsfullt

Dock, i större utsträckning:

Distanserar sig

Dock, i mindre utsträckning:

Distanserar sig

Relationsrelaterade påfrestningar från deltagande i upprepade insatser

Större belastning

Mindre belastning

Återanpassning

Fler positiva arbetsrelaterade erfarenheter från insatsen
Färre positiva och fler negativa upplevelser relaterat till partnern
Fler positiva, men även fler negativa erfarenheter kopplade till en själv

Färre arbetsrelaterade positiva erfarenheter från insatsen
Fler positiva och färre negativa upplevelser relaterat till partner
Färre positiva, men även färre negativa erfarenheter kopplade till en själv

Insatsrelaterad stress och vardagsstress, samt glädjeämnen året efter hemkomst

Fler hade förekomst av PTSD-indikation
Högre skattningar på besvär inom samtliga PTSD-relaterade kluster, såsom påträngande symptom, undvikande beteenden, negativa förändringar i emotioner och sinnesstämningar
Marginellt högre förekomst av vardagsstress
Marginellt färre glädjeämnen.
Distanserat sig i större utsträckning för att hantera vardagens stress
I större utsträckning haft osunda dryckesvanor

Färre insatsrelaterade besvär, såsom förekomst av PTSD-indikation
Marginellt mindre förekomst av vardagsstress
Marginellt högre förekomst av glädjeämnen
Distanserat sig i mindre utsträckning för att hantera stress i vardagen
I mindre utsträckning haft osunda dryckesvanor

Stöd

Färre deltagit i FM anhörigträffar före insatsen
Sämlre ledarstödl
Sämlre stödl från FM som organisation

Fler deltagit i FM anhörigträffar före insatsen
Bämlre ledarstödl
Bämlre stödl av FM som organisation

Karaktärsdrag

Skattar partnern lägre på karaktärsdragen vänlighet/sympatiskhet, samvetsgrannhet och extraversion

Skattar sig själva högre på sympatiskhet/vänlighet och samvetsgrannhet
Skattar sin partner högre på karaktärsdragen vänlighet/sympatiskhet, samvetsgrannhet och extraversion

Nuvarande partners inställning till att individen tjänstgör igen

Marginellt mer negativa eller tveksamma

Marginellt mer positiva

Sammantaget visar de signifikanta skillnader som identifierats mellan de respondenter som separerat och de som fortfarande lever tillsammans med sin partner på olika svarsmönster avseende de förklaringsfaktorer som identifierats i den tidigare kvalitativa studien. De som separerat beskriver genomgående krav i större utsträckning och de som fortfarande lever tillsammans genomgående en mer gynnsam hantering av sådana krav. Detta stärker hypotesen om att balans utgör en kärnvariabel för att förstå hur relationer påverkas i samband med att endera parten gör utlandstjänst. Vissa skillnader diskuteras mer ingående nedan.

Vad gäller bakgrundsfaktorer bör det noteras att en majoritet av de som separerat hade varit anställda kortare tid i FM, befunnit sig en kortare tid i relationen vid tiden för utresa, och idag har en annan anställning utanför FM. En majoritet av separationerna ägde rum inom fem år efter avslutad insats. Dessa parametrar tyder på att nyare relationer kan vara mer sårbara och i behov av andra typer av stödinsatser, samtidigt som den negativa påverkan man tillskrivit egen tjänstgöring kan vara en förklaring till att man sökt en anställning utanför FM. Är så fallet, kan en negativ påverkan på parrelationer ha implikationer för FM personalförsörjning, även bortom internationella insatser. Att separationerna ofta tycks äga rum i närtid till insatsens avslut, tyder på att relationen möjligen är extra utsatt vid denna tidpunkt och således kan vara i behov av stödåtgärder vid hemkomst och de närmaste åren som följer därefter. Erhållna resultat visar också att krav i samband med insatsen tycks ha ett större förklaringsvärde för relationskvalitet i efterhand, vid jämförelse med krav i vardagen före insatsen, vilket kan innebära att relationella slitningar i vissa fall är mer nyligen uppkomna och kanske specifikt relaterade till (eller som tillfälligt förstärks av) den tillfälliga separation som insatsen inneburit, vilket om så är fallet, kan innebära större möjligheter för stödåtgärder vid och efter hemkomst att ha en gynnsam effekt.

Resultaten avseende längd på insatsförberedande utbildning och tjänstgöringsperiod, samt antal leave visar på marginella skillnader mellan den grupp av respondenter som separerat och de som fortfarande lever med sin partner som det är svårt att dra någon slutsats av. En anledning kan vara att dessa faktorer behöver ses i relation till varandra för att utgöra meningsfulla indikatorer på belastning kontra återhämtning för parrelationer som möjligen behöver värderas i relation till hur ofta

man reser ut. Tjänstgör man sällan utomlands kan påverka utifrån insatsens längd och antal leave tänkas vara mindre, medan personer som tjänstgör på regelbunden basis torde vara mer beroende av så kallad *dwell time*, det vill säga insatstid eller belastning kontra vilotid hemma, det vill säga återhämtning mellan insatser (Berndtsson, 2020).

Färre respondenter som separerat redogör för att de hade barn hemma i samband med insatsen. Det är i sammanhanget intressant då tidigare forskning ofta belyser barnrelaterade påfrestningar som negativt för parrelationer i samband med att den ena individen tjänstgör utomlands, givet det ökade ansvar det tenderar att medföra för den hemmavarande parten (Trautmann, Grace & Gross, 2018). Tidigare forskning visar också på risken att den som är borta under längre perioder tenderar att frigöra sig från sitt föräldransvar (Lowe et al., 2014), en faktor som även torde kunna påverka relationer negativt. De resultat som erhållits i denna studie tyder dock också på det motsatta, att barn kan ha en sammansvetsande effekt, kanske genom att man som par blir mer benägen att ta sig igenom kortsiktiga påfrestningar, som tenderar att stärka relationen i ett längre perspektiv.

De som separerat anger i mindre utsträckning att tid till eget arbete stört relationen före insatsen, men i större utsträckning för att stress från relationen stört det egna arbetet. Det antyds således att man upplevt relationen som en större belastning för arbetet än vice versa. Att så är fallet kan möjligen även förklaras mot bakgrund av den forskning som visar att gränsen till privatlivet tenderar att vara mer flytande och genomtränglig vid jämförelse med gränsen till det egna arbetet, att man är mer benägen att förhandla om, i det här fallet, tid för arbete på hemmaplan (Frone, Russel & Cooper, 1992) som i sin tur riskerar att skapa stress som spiller över på eget arbete. Ur sådan aspekt stärker enkätdata resultaten från den kvalitativa intervjustudien om att det till del råder en asymmetri mellan arbete och privatliv som kan innebära en sårbarhet för parrelationer. Noteras bör att en sådan obalans sannolikt även kan få negativa implikationer för individens förmåga att prestera väl i arbetet.

Enligt analysen redogör de som separerat för ett kommunikationsmönster i vardagen före insatsen där man i större utsträckning undviker problem, dragit sig undan och skuldbelagt varandra vid jämförelse med de som fortfarande lever tillsammans, som i större utsträckning redogör för ett mer positivt kommunikationsmönster där man diskuterar, uttrycker känslor för varandra, samt föreslår möjliga lösningar och kompromissar före insatsen. Noteras kan att dataanalysen även vittnar om ett kommunikationsmönster, där endera parten diskuterar, kräver och kritiserar medan den andra tenderar att dra sig undan (både bland de som separerat och de som fortfarande lever tillsammans, men i större utsträckning hos den tidigare gruppen). Enligt tidigare forskning (Christensen et al., 2006) antyder ett sådant kommunikationsmönster att den som är mer påstridig ofta vill ha ut mer från relationen (exempelvis mer tid tillsammans, mer närhet, mer stöd med hushåll eller barn, etc.) där konfrontation ses som det sätt på vilket man kan förändra situationen; Man pratar

mer, klagar mer på sin partners beteende eller sätter större tryck på den andra att bidra mer. Forskare har då sett en tendens hos partnern att försöka undvika eller dra sig undan för att undvika en konflikt eller behöva göra mer. Kan paret inte lösa olikheter visar forskning hur det på sikt kan innebära att ett kommunikationsmönster där den ena parten kräver och den andra drar sig undan blir alltmer extremt (den ena parten kräver än mer och den andra drar sig undan än mer). Upprepar sig ett sådant mönster, som ofta upplevs som frustrerande och smärtsamt, tillräckligt ofta kan det skada relationskvalitet över tid (Christensen et al., 2006). Tidigare forskning visar även på genderrelaterade skillnader, att män tenderar att ha ett mer undvikande kommunikationsmönster, vid jämförelse med kvinnor som i större utsträckning eftersträvar närhet och ömsesidighet (Heavey, Layne & Christensen, 1993). Då majoriteten av de respondenter som rest ut i denna studie är män kan det möjligen vara en förklaring till de resultat som erhållits, det vill säga att partnern i något större utsträckning tycks vara den som kräver. Att uppmärksammas på förekomsten och potentiella konsekvenser av den här typen av kommunikationsmönster kan sannolikt stärka paret.

De skillnader som identifierats avseende upplevelsen av yrkes- och relationsrelaterade krav och hantering av sådana krav mellan de som separerat och de som fortfarande lever tillsammans förefaller rimliga, genom att de förra upplever krav i större utsträckning och de senare redogör för en mer gynnsam hantering av sådana krav. Ett resultat som dock sticker ut och därmed framstår som något mer svårtolkat handlar om att de som separerat upplever att deras partners i mindre utsträckning upplevt tiden i samband med insatsen som påfrestande. Potentiella förklaringar kan givetvis vara man anser att partnern hemma klarat sig bra hemma på egen hand, alternativt att partnern valt att inte anförtro sig till den som är borta. Ytterligare förklaringar kan handla om kommunikationsbrist, alternativt ett kommunikationsmönster där den som varit borta undvikit samtalsämnen där partnern hemma upplevts som påstridig och klagat eller att den som varit borta distanserat sig för att undvika negativa känslor (vilket visat sig vara en vanligare hanteringsstrategi bland de som separerat), och därmed varit mer fokuserad på eget görande och således inte uppmärksam på partnerns signaler. Militära insatsers unika karaktär, som ibland medför risk mot liv och hälsa, kan möjligen förstärka distanseringsstrategier genom att stort fokus med nödvändighet behöver ägnas insatsrelaterad verksamhet som i sin tur medger mindre tid att ta hänsyn till eller fundera över relationsrelaterade aspekter hemma. Att distansera sig för att fokusera uppgiften är sannolikt ofta kortsiktigt funktionellt, men vilket då torde behöva uppvägas med större närvaro i relationen till en partner vid hemkomst.

Vad gäller återanpassning till vardagen efter insatsen, vid jämförelse med de som fortfarande befinner sig i samma relation, anger de respondenter som separerat i större utsträckning att de upplevt positiva aspekter relaterat till arbetet i samband med insatsen, samt i mindre utsträckning för positiva och i större utsträckning negativa

aspekter relaterat till partnern och en själv som person (exempel på det senare är svårigheter att vänja sig vid att vara tillbaka i Sverige, att det var svårt att fokusera på andra aspekter än insatsen, etc.). Liksom redan lyfts ovan kan positiva insatserfarenheter (stor kamratskap, meningsfulla uppgifter, etc.), parallellt med fler negativa och färre positiva upplevelser relaterat till partnern vid hemkomst, sannolikt förstärka känslor av saknad och meningslöshet i vardagen som riskerar att påverka relationen negativt.

Som redan nämnts ovan, och som framgick i den tidigare kvalitativa studien visar dataanalysen att insatsrelaterad stress (läs: förekomst av PTSD indikation) i mindre utsträckning bidrar till att förklara relationskvalitet efter insatsen vid jämförelse med tidigare forskning. Mellangrupsanalyser visar dock att fler av de som separerat hade en förekomst av PTSD indikation året efter hemkomst vid jämförelse med de som fortfarande befinner sig i samma relation. På likartat vis rapporterar de som separerat högre skattningar på symptom inom samtliga PTSD-relaterade kluster, såsom påträngande symptom, undvikandebeteenden, negativa förändringar i emotioner och sinnesstämningar, liksom marginellt högre förekomst av vardagsstress och i marginellt mindre utsträckning glädjeämnen. De anger även i större utsträckning för att de distanserat sig för att hantera vardagens stress, att de på grund av insatsen sökt hjälp för psykiska besvär inom någon form av sjukvård, och att de i större utsträckning haft osunda dryckesvanor året efter insatsen. Mot bakgrund av dessa resultat tycks insatsrelaterad utgöra en potentiell sårbarhet för par, som bör ges uppmärksamhet vid hemkomst och uppföljning över tid.

Avseende formellt stöd, anger färre av de som separerat att de deltagit i FM anhörigträffar före insatsen, även i mindre utsträckning för ett gott ledarstöd eller stöd från FM som organisation året efter hemkomsten. Att så är fallet antyder att ett adekvat formellt organisatoriskt stöd också har betydelse för livet utanför arbetet (läs: relationen till den egna partnern). En större medvetenhet bland chefer och förmåga att beakta medarbetares upplevelse av *work-life conflict* kan sannolikt ha positiva överspridningseffekter som gynnar parrelationer (Clark, 2001).

Slutligen så tycks respondenter som separerat i större utsträckning ange att deras nuvarande partner är negativ eller tveksam till att man tjänstgör utomlands igen. Noteras kan dock att även en relativt hög andel av partners till de som fortfarande lever i samma relation är negativt inställda till att man deltar i en ny internationell insats. Det kan vara en indikation på betydelsen av studieområdet relaterat till FM förmåga att personalförsörja framtida insatser. En större förmåga att reducera upplevelsen av parrelaterade påfrestningar genom praxis som stödjer balansen mellan privat- och arbetsliv torde vara gynnsamt för effektivitet och en långsiktigt hållbar organisation (Kossek, Valcour, & Lirio, 2014).

Frågeställning 2: Samband mellan utlandstjänst och minskad benägenhet att ingå ny parrelation

För att undersöka eventuella samband mellan utlandstjänst och minskad benägenhet att ingå ny parrelation genomfördes mellangrupsanalyser mellan de personer som rest ut som singel/ensamstående, och som lever som singel/ensamstående idag, och som angav att de: 1.) *är intresserade* av att träffa någon den närmsta tiden om de träffar rätt person, med de som 2.) *inte är intresserade* av att träffa någon den närmsta tiden. Syftet var att utröna huruvida den senare gruppen utmärker sig i någondera aspekten.

Erhållna resultat visar att det finns ett signifikant samband mellan civilstånd vid utresa och hur respondenterna lever idag. Av de som rest ut som singel/ensamstående är 27.5% singel/ensamstående idag, varav 5 % av dessa anger att de *inte* är intresserade av att träffa någon inom den närmsta tiden.

Dataanalysen visar att det finns en signifikant skillnad mellan de båda grupperna avseende längden på den insatsförberedande utbildningen, där fler av de som *inte* vill träffa någon redogör för att de *inte* har deltagit i, alternativt har deltagit i en kortare insatsförberedande utbildning. Dessa resultat förefaller svårtolkade. En möjlig förklaring kan vara att denna grupp av individer står till förfogande att delta i insatser med kortare varsel, alternativt i större utsträckning tillhör den grupp som reser ut på regelbunden basis, och av den anledningen *inte* har deltagit i en insatsförberedande utbildning i lika stor utsträckning.

Enkätdata visar också att betydligt fler av de som *inte* är intresserade av att träffa någon den närmsta tiden har sökt hjälpt för psykiska besvär inom någon form av sjukvård på grund av insatsen, och att en större andel av denna grupp också anser att de *inte* erhållit adekvat stöd. På likartat vis redogör samma grupp av individer i mindre utsträckning för hanteringsstrategierna planerar/analyserar och söker socialt stöd som ett sätt att hantera vardagsstress året efter hemkomst, samt i mindre utsträckning för en positiv arbetsrelaterad återanpassning till vardagen efter insats.

I de öppna enkätsvaren framkommer även en syn om att man *inte* bör leva i en parrelation när man tjänstgör internationellt, dels för att prestera väl, dels för att utlandstjänst svårligen låter sig förenas med familjeliv. Genom att resa ut som singel/ensamstående finns det en uppfattning om att man undviker negativ stress som oro, skuld känslor och rädsla, samtidigt som man kan vara i nuet och fokusera på uppgiften. Det upplevs således många gånger vara självvalt att leva som singel/ensamstående givet att man är mer intresserad av äventyr, att resa och uppleva saker än att binda sig.

Baserat på ovanstående tycks det i denna studie finnas två möjliga förklaringar till det samband som identifierats mellan utlandstjänst och minskad benägenhet att ingå en ny parrelation bland de som rest ut som singel/ensamstående. Å ena sidan tycks det finnas en överrepresentation av individer som på grund av insatsen sökt hjälpt för

psykiska besvär inom någon form av sjukvård och som inte anser sig ha fått adekvat stöd. Man tycks även i mindre utsträckning ha upplevt en positiv arbetsrelaterad återanpassning till vardagen efter insats, det vill säga haft större svårigheter att återanpassa sig till arbetet hemma; arbetsuppgifter har känts mindre meningsfulla, livet på hemmaförbandet tråkigt, etc. Dataanalysen visar också att dessa individer i mindre utsträckning sökt socialt stöd och i lägre grad använt strategin planera/analysera för att hantera vardagsstress året efter hemkomst. Att man mår dåligt efter hemkomst, privat och på arbetet, saknar socialt stöd samtidigt som man underlåter sig att systematiskt väga för- och nackdelar mot varandra, eller bli klar över möjliga handlingsalternativ för att hantera stress i vardagen, kan innebära att dessa individer sammantaget upplever en slags maktlöshet och därmed brist på motivation eller ork att fokusera på eget privatliv. Å andra sidan tyder även resultaten på att vissa individer i större utsträckning haft ett stort intresse av äventyr, att resa och uppleva saker, och av den anledningen är mindre benägna att binda sig. Att det är självvalt och att man föredrar att leva som singel/ensamstående. Tidigare forskning stödjer ett sådant resonemang genom att argumentera för att de som frivilligt söker sig till utlandstjänstgöring som medför risker sannolikt är mer äventyrligt lagda, och därmed kanske mindre intresserade av relationer eller äktenskap (Pethrus et al., 2019).

Metodreflektioner

Metodmässigt menar vi att studien har flera styrkor. Vi har använt ett modellbaserat val av mätvariabler. Samtliga mätinstrument är antingen väl etablerade eller konstruerade utifrån en inledande kvalitativ grounded theory studie av svenska veteraner (Nilsson et al., 2019). Samtliga skalor hade höga eller medelhöga reliabilitetskoefficienter (med undantag för ”Hantering av krav i samband med insats”). Noteras kan att de nykonstruerade skalorna om yrkes- och relationsrelaterade krav och hantering av sådana krav visat sig utgöra ett kunskapstillskott genom att i stor utsträckning bidra till att förklara relationskvalitet efter insatsen, relativt flertalet övriga mer etablerade mätskalor.

En annan styrka handlar om att undersökningsgruppen var stor och därmed kan ses som någorlunda representativ.

Vi vill peka på några av studiens svagheter. En kan vara den tid som passerat mellan utlandstjänstgöring och tiden då datainsamlingen genomfördes. Det är troligt att informanterna inte minns lika mycket som de gjorde direkt i anslutning till den aktuella missionen eller förhållandet. Central detaljinformation är dock bättre bibehållen avseende känslig information vid jämförelse med neutrala händelser. Perifer detaljinformation är däremot mindre väl ihågkommen (Christiansson, 2009). Vi antar att detta också gäller för denna retrospektiva undersökning av parrelationer i samband med tjänstgöring utomlands.

En svaghet i undersökningen är det stora bortfallet (67 %). Två sannolika orsaker till detta är att enkäten upplevdes som lång och att många känner av en allmän

”enkättrötthet”. Vi försökte förebygga bortfall genom att inkludera ett informationsbrev från FM Veterancentrum och genom att möjliggöra svar i såväl papper-och-penna-form som digitalt. Påminnelseutskicket hänvisade dock enbart till de digitala versionerna av enkäten.

Noteras bör även att den modell som prövats tagits fram mot ett begränsat antal intervjuer. Författarna gör alltså inte anspråk på att ha utforskat samband mellan samtliga faktorer som kan påverka en nära parrelation under militär tjänstgöring utomlands.

En ytterligare aspekt handlar om risken för att svar från de respondenter som separerat kan vara färgade av eventuellt negativa erfarenheter som härrör från en bristfällig relation. Detta är ändå respondentens upplevelse av situationen, och bör därför betraktas som giltig.

Poängteras bör även att det i dagsläget finns nyare versioner av det formulär som använts för skattning av förekomst av PTSD-indikation, men vilka oss veterligen ännu inte validerats i en militär svensk kontext.

Praktiska förslag

Exempel på praktiska konsekvenser av studien är utbildningsinsatser på exempelvis Officersprogrammet eller Högre Officersprogrammet, där det i första hand handlar om att medvetandegöra och skapa reflektion kring hur individen på ett gynnsamt vis kan kombinera arbets- och privatlivet före, under och efter deltagande i militära internationella insatser. Mer specifikt avseende vilka faktorer som tenderar att påverka i samband med insatsens olika faser, samt gynnsamma förhållningssätt och beteenden för att hantera dessa. Syftet är att skapa samsyn, förståelse och att reducera potentiella konfliktytor, att stärka relationen före avresan, vid tiden för tjänstgöringen och vid hemkomst från insatsen.

Givet den betydelse som ledarstöd visat sig ha avseende förhållningssätt och organisering av arbete, kan det också vara angeläget med råd riktade till direkta ledare och indirekta ledare på högre organisationsnivå om hur man kan och bör stötta på bästa sätt. Att skapa goda incitament och en tillåtande kultur, att möjlighet till förhandling om exempelvis tid även finns på arbetet.

Andra praktiska förslag handlar om att stärka premisserna för paret redan inför internationell militär insats (IMI), att som förberedelse erbjuda olika, såväl individ- som organisationsinriktade sätt, att hantera de krav som tenderar att uppstå under den tid man är åtskilda. FM anhörigträffar och PREP-kurser lyfts fram som goda exempel, men vilka skulle kunna kompletteras med exempelvis mer praktiskt stöd för den som är hemma. Att säkerställa stabila kommunikationsmedel när paret är åtskilda, etc.

Tiden efter hemkomst framstår, enligt studiens resultat, som betydelsefull för parrelationer, givet att en majoritet av separationer ägt rum de närmaste åren efter insats. Hänsyn behöver tas till insatsrelaterad stress som innefattar både starkare

reaktioner och mildare symptom som kan försvåra återanpassning till vardagen vid hemkomst. Det finns anledning att fundera över metoder för att uppmärksamma och hantera potentiella sårbarheter, samt att följa upp individer dels vid hemkomst, dels över en tidsperiod som sträcker sig en längre tid bortom insatsens slut.

Vad gäller sambandet mellan deltagande i utlandstjänst och en minskad benägenhet att ingå nya parrelationer, så handlar identifierade skillnader mellan den grupp av individer som är intresserad av att träffa någon vid jämförelse med den som inte är det främst om stöd, där den senare gruppen i större utsträckning upplevt sig sakna adekvat stöd när man på grund av insatsen sökt sig till någon form av sjukvård, samtidigt som man själv underlåtit sig att söka socialt stöd för att hantera vardagstress efter insats. Här kan olika typer av stödåtgärder för att främja just socialt stöd sannolikt ha en gynnsam effekt.

Noteras kan att olika åtgärdsförslag kommer att tas fram inom projektets ram under 2021. Kunskap från forskningsprojektet kan därmed införlivas i Försvarsmaktens ordinarie verksamhet och Försvarshögskolans utbildningsprogram från och med 2022.

Referenser

- Babor, T., Higgins-Biddle, J. C., Saunders, J. B. & Monteiro, M. G. (2001). *Audit. The alcohol disorders Identification Test*. Guidelines for use in primary care. Second ed. WHO.
- Bergman, H. & Källmén, H. (2002). Alcohol use among Swedes and a psychometric evaluation of the Alcohol Use Disorders Identification Test. *Alcohol & Alcoholism*, 37(3), 245-251.
- Berndtsson, J. (2020). *Tjänstgörings- och vilotider i internationella insatser: En kunskapsöversikt med fokus på hälsoeffekter*. Göteborg: Centrum för Studier av Militär och Samhälle.
- Blais, A.-R., Thompson, M., & McCreary, D. R. (2009). The development and validation of the Army post-deployment reintegration scale. *Military Psychology*, 21(3), 365-386.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Carlson, D., Kacmar, K. M., & Williams, L. J. (2000). Construction And Initial Validation Of A multidimensional measure of work-family conflict. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 249-276.
- Christensen, A., Eldridge, K., Catta-Preta, A. B., Lim, V. R. & Santaga, R. (2006). Cross-cultural consistency of the demand/withdraw interaction pattern of couples. *Journal of Marriage and Family*, 68(4), 1029-1044.
- Christianson, S. Å. (2009). *Traumatiska minnen*. Borås: Natur och Kultur.
- Clark, S. C. (2001). Work cultures and work/family balance. *Journal of Vocational behavior*, 58(3), 348-365.
- Frone, M. R., Russell, M., & Cooper, M. L. (1992). Prevalence of work-family conflict: Are work and family boundaries asymmetrically permeable? *Journal of Organizational Behavior*, 13, 723-729.
- Futris, T. G., Campbell, K., Nielsen, R. B., & Burwell, S. R. (2010). The communication patterns questionnaire-short form: A review and assessment. *The Family Journal*, 18(3), 275-287.
- Gager, C. T., & Sanchez, L. (2003). Two as one? Couples' perceptions of time spent together, marital quality and the risk of divorce? *Journal of Family Issues*, 24(1), 3-20.

- Giff, S. T., Renshaw, K. D., Carter, S. P., & Paige, L. C. (2020). Deployment-related coping strategies in military couples: Associations with relationship satisfaction. *Military Psychology, 32*(6), 432-440.
- Harrell, Margaret C., Lim, N., Werber, L., & Golinelli, D. (2005). *Working around the military: Challenges of military spouse employment*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Heavey, C. L., Layne, C., & Christensen, A. (1991). Gender and conflict structure in marital interaction: A replication and extension. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*(1), 16-27.
- Hendrick, S. S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family, 50*, 93-98.
- Kallenberg, K., Larsson, G., Nilsson, S., & Hyllengren, P. (2016). *Moralisk stress och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Kossek, E. E., Valcour, M., & Lirio, P. (2014). The sustainable workforce: Organizational strategies for promoting work-life balance and well-being. In P. Y. Chen & C. L. Copper (Eds.), *Wellbeing: A complete reference guide*, vol. III (pp. 295-317). Wiley-Blackwell.
- LaRocca, M. A., Scogin, F. R., Hilgeman, M. M., Smith, A. J., & Chaplin, W. F. (2018). The impact of posttraumatic growth, transformational leadership, and self-efficacy on PTSD and depression symptoms severity among combat veterans. *Military Psychology, 30*(2), 162-173.
- Larsson, G., Lundell, E., Svensén, S., & Nilsson, S. (2020). Interrelationship of emotional stability, hassles, uplifts, coping and stress-related symptoms in Swedish female and male military veterans. *Scandinavian Journal of Psychology*, Open Access.
- Larsson, G., Ohlsson, A., Berglund, A. K., & Nilsson, S. (2017). Daily uplifts and adaptive coping as a buffer against daily hassles: Relationship with stress reactions over time in military personnel. *Scandinavian Psychologist, 4*, e13.
- Folkman, S., & Lazarus, R. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior, 21*, 219-239.
- Lowe, K. N., Adams, K. S., Browne, B. L., & Hinkle, K. T. (2014). Impact of military deployment on family relationships. *Journal of Family Studies, 18*(1), 17-27.
- Messecar, D. (2017). Finding their way back in: Family reintegration following guard deployment. *Military Medicine, 182*(S1), 266-273.
- Monson, C. M., Taft, C. T., & Fredman, S. J. (2009). Military-related PTSD and intimate relationships: From description to theory-driven research and intervention

- development. *Clinical Psychology Review*, 29, 707-704.
- Nash, W. P., & Litz, B. T. (2013). Moral injury: A mechanism for war-related psychological trauma in military family members. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 16, 365-375.
- Neovius, M., Johansson, K., Pethrus, C-M., & Neovius, K. (2016). *Skilsmässa och giftermål efter militär utlandstjänst* (Version 2). Stockholm: Aux Military.
- Nilsson, S., Hyllengren, P., Ohlsson, A., Kallenberg, K., Waaler, G., & Larsson, G. (2015). Leadership and moral Stress: Individual reaction patterns among first responders in acute situations that involve moral stressors. *Journal of Trauma & Treatment*, 4, 261-271.
- Nilsson, S., Ohlsson, A., Weibull, L., & Larsson, G. (2019). *Internationell militära insatser: Tjänstgöring och dess betydelse för parrelationer* (Serie I:22). Stockholm: Försvarshögskolan.
- O'Neil, C. W., Lucier-Greer, M., Duncan, J. M., Mallette, J. K., Arnold, A. L., & Manicini, J. A. (2018). Vulnerability and resilience within military families: Deployment experiences, reintegration, and family functioning. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 3250-3261.
- Pethrus C-M, Reutfors J, Johansson K, Neovius K, Söderling J, Neovius M, et al. (2019). Marriage and divorce after military deployment to Afghanistan: A matched cohort study from Sweden. *PLoS ONE* 14(2): e0207981. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0207981>
- Rammstedt, B., & John, O. P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of Big Five Inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 203-212.
- Ray, S. L., & Vanstone, M. (2009). The impact of PTSD on veterans' family relationships: An interpretative phenomenological inquiry. *International Journal of Nursing Studies*, 46(6), 838-847.
- Repetti, R., Wang, S.-W., & Saxbe, D. (2009). Bringing it all back home: How outside stressors shape families' everyday lives. *Current Directions in Psychological Science*, 18, 106-111.
- Setterlind, S., & Larsson, G. (1995). The stress profile: A psychosocial approach to measuring stress. *Stress Medicine*, 11(1), 85-92.
- Spera, C. (2009). Spouses' ability to cope with deployment and adjust to Air Force family demands: Identification of risk and protective factors. *Armed Forces and Society*, 35(2), 286-306.

- Thompson, C. A., Beauvais, L. L., & Lyness, K.S. (1999). When work-family benefits are not enough: The influence of work-family culture on benefit utilization, organizational attachment and work-family conflict. *Journal of Vocational Behavior, 54*(3), 393-415.
- Trautmann, J., Grace, W. K. H., & Gross, D. (2018). Parenting needs among mothers of young children during military deployment. *Journal of Nursing Scholarship, 50*(4), 392-402.
- Weathers, F. N., Litz, B. J., Herman, D. S., Huska, J. A., & Keane, T. M. (1993). *The PTSD Checklist (PCL): Reliability, validity, and diagnostic utility*. Paper presented at the Annual Convention of the International Society for Traumatic Stress Studies, 1993.
- Weathers, F. N., Litz, B. J., Palmieri, P. A., Marx, B. P., & Schnurr, P. P. (2013). *The PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5)*. National Center for PTSD Behavioral Science Division.
- Vetenskapsrådet (2017). *Good research practice*. Swedish Research Council.
- Zamir, O., Gewirtz, A. H., Cheng, C. H., Zhang, N., & Lavee, Y. (2020). Psychological distress and communication quality in military couples after deployment to war. *Journal of Family Psychology, 34*, 383–391.

ISSL – Ledarskapsavdelningen

RAPPORTSERIER

F *Forskningsrapporter*
T *Utredningar och tekniskrapporter*
I *Informations- och utbildningsmaterial*
ACTA-D *Ingår i Försvarshögskolans ACTA-serie*

F **Forskningsrapporter.**
 Vetenskapliga rapporter.

T **Utredningar och tekniska rapporter.**
 Förstudier, utredningar, utvärderingar, metodrapporter och uppsatser.

I **Informations- och utbildningsmaterial.**
 Populärvetenskapliga rapporter för information och utbildning.

FHS/ISSL-LedAvd, Karlstadssektionen, 651 80 Karlstad

FHS, Box 27805, 11 93 Stockholm
Tel: 08-553 42500

Följande rapporter har utgivits i de olika serierna:

Serie R. Research Reports. (In English) ISSN 1401-5641

Ledarskapsinstitutionen (LI)

- R:1** Eva Johansson. In a blue beret: Four Swedish UN battalions in Bosnia. (1997)
- R:2** Leif Carlstedt & Henry Widén. Officer Selection in the Swedish Armed Forces. (1997)
- R:3** Leif Carlstedt & Henry Widén. CTI - Commander Trait Inventory. English manual. (1998)
- R:4** Lars Andersson & Eva Johansson. Developing Military Leadership by Making Leadership Problems Visible. (1999)

Fr o m maj 2000 ingår vetenskapliga rapporter på engelska (tidigare Research Reports i R-serien) i F-serien.

Serie F. Forskningsrapporter. ISSN 1401-5633.

Ledarskapsinstitutionen (LI)

- F:1** Berit Carlstedt & Bertil Mårdberg. Prövning och validering av ett testbatteri för urval av värnpliktiga sonaroperatörer. (1996)
- F:2** Eva Johansson. I basker blå: Fyra svenska FN-bataljoner i Bosnien. (1996)
- F:3** Lennart Eriksson & Nils Wählin. Management- och ledarskapsforskning. (1996)
- F:4** Sven-Jacob Andersson. Konsekvenser av terroraktioner. Exemplet Telavåg. (1996)
- F:5** Marianne Björk & Gerry Larsson. Skottdramat i Falun. (1997)
- F:6** Nils-Åke Sjösten. Vuxenpedagogiska frontlinjer. (1997)
- F:7** Ebbe Blomgren (red.). Knog & Kneg. (Nytryck 1997)
- F:8** Claes Wallenius. Reaktionen och funktionsförmåga i samband med livshotande fara. (1997)
- F:9** Eva-Lena Tedfeldt. Svenska kvinnor i FN-tjänst. Åren 1988-1996. (1997)
- F:10** Peter Magnusson. Organisationskulturer i försvarsmakten. (1998)
- F:11** Jan-Erik Gustafsson & Bo Palaszewski. Datoriserad adaptiv testning för mätning av kognitiva förmågor. (1998)
- F:12** Eva Ullstadius & Berit Carlstedt. Utveckling av instrument för mätning av generell begåvning med klassisk och faktoranalytisk metodik för itemanalys. (1999)
- F:13** Ann Enander. Psykologiska reaktioner vid radioaktivt nedfall från en kärnenergiolycka – Ett svenskt beredskapsperspektiv. (2000)

Institutionen för ledarskap och management (ILM)

- F:14** Gerry Larsson, Leif Carlstedt, Eva Johansson & Lars Andersson. Analysis of Leadership Dimensions: Combining Transformational and Functionalist Approaches. (2001)
- F:15** Mattsson, P, A. Duglighetsmodellen 1988. En pedagogisk analys Stockholm: Försvarshögskolan. (2001)
- F:16** Haldén, E. Politikens förändrade villkor och medborgarnas nya preferensmönster vad gäller organisering och intresseyttringar. Stockholm: Försvarshögskolan. (2001)
- F:17** Olsson, A. & Ullreich Hedin, C. Motstånd och motivation - En undersökning av befälselevers och yngre officerars inställning till en fortsatt framtid inom Försvarsmakten. Stockholm: Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet och Ledarskapsinstitutionen vid Försvarshögskolan. (2001)
- F:18** Louise Weibull. "Tjejmönstring" – Lyckad rekrytering eller lockad rekryt? – En studie av en ny rekryteringsdrive inom Försvarsmakten. (2001)
- F:19** Peter Tillberg. Kriterier på vad som utmärker en trovärdig ledarskapsutbildning – En undersökning om regler och lärande i Försvarsmakten. (2001)
- F:20** Sophia Ivarsson. Diskurser kring kvinnor i uniform – Om attityder till kvinnor som officerare och värnpliktiga bland män i försvarsmakten. (2001)
- F:21** Berit Carlstedt. Mönstring och uttagning till plikttjänst och dess relation till provresultat och psykologbedömningar – en jämförelse mellan svenskar och invandrare. (2002)

- F:22** Alise Weibull. Fyra yrkesgrupper i det svenska flygvapnet. Samlingsvolym 1985-1997. (2003)
- F:23** Hans Hasselblad. Krigare, krigsmaskinen och maskinen som krigare. (2003)
- F:24** Hans Hasselblad. Mål, makt och omgivning – några utgångspunkter för kritisk analys av militär verksamhet. (2003)
- F:25** Gerry Larsson, Birgitta Wireng & Claes Wallenius. Kompetens i Centrum: Utvärdering av en implementeringsinsats. (2003)
- F:26** Gerry Larsson. "Situation awareness". En kritisk granskning utifrån ett stresspsykologiskt perspektiv. (2003)
- F:27** Magnus Bergquist. Kartan som praktik och metafor. En studie om kartans användning och förändrade roll i militärt ledningsarbete. (2003)
- F:28** Björn Gustavsson & Leif Carlstedt. Om mätning av förmågan att på order snabbt och korrekt styra till höger eller vänster. (2004)
- F:29** Berit Carlstedt. Officersrekryteringen till svenska Försvarsmakten bland män och kvinnor födda 1972-1983. (2004)
- F:30** Ebbe Blomgren & Eva Johansson. Hemma övas man - borta prövas man. Att vara bataljonschef i en internationell kontext. (2004)
- F:31** Leif Carlstedt & Johan Österberg. Mönstringsvariabler kan predicera värnpliktiga befäls ledarskap såsom det bedömts av underlydande värnpliktiga. (2005)
- F:32** Louise Weibull. Kvinnan på väg in i ledet. Intryck från mönstring och värnplikt hos en grupp kvinnor som mönstrat 1999-2002. (2005)
- F:33** Alise Weibull. Utmaningar inom Europas försvarsmakter. Erfarenheter från utländska sociologiska studier och analyser. (2005)
- F:34** Catharina Höijer. Betydelsen av tillit i tillfälligt behovssammansatta grupper för att de snabbt ska fungera optimalt. En litteraturstudie. (2005)
- F:35** Johan Österberg, Leif Carlstedt & Berit Carlstedt. Värnpliktigas villighet att söka internationell tjänst. (2005)
- F:36** Sophia Ivarsson & Lina Edmark. Räddningsverkets internationella insatser ur ett genusperspektiv. (2005)
- F:37** Lena Pettersson & Alma Persson. Genusrelationer i organisationen. (2005)
- F:38** Sophia Ivarsson & Lina Edmark. International Missions by the Swedish Rescue Services Agency from a Gender Perspective. (2006)
- Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap (ISSL) – Ledarskapscentrum***
- F:39** Sjöberg, L. & Wolgers, G. Personlighetstestning vid antagning till officersutbildning. En jämförelse av CTI och UPP testet i olika grader av "skarpt läge". (2012)
- F:40** Granberg, M. (2013). Militär kompetens i polisiära uppgifter. En empirisk belysning och diskussion av en insats i Kosovo. (ISBN 978-91-86137-24-3)
- F:41** Michel, Per-Olof. (2014). Insatsrelaterad stress hos militära veteraner. En litteraturoversikt. (ISBN 978-91-86137-34-2)
- F:42** Michel, Per-Olof. (2014). Insatsrelaterad stress för civil personal. En litteraturoversikt. (ISBN 978-91-86137-35-9)

Serie T. Utredningar och tekniska rapporter. ISSN 1401-565X.

Ledarskapsinstitutionen (LI)

- T:1** Berit Carlstedt. Utvecklingsarbete kring I-prov 94 – Att mäta begävnin enligt den hierarkiska begävningsmodellen. (1996)
- T:2** Ebbe Blomgren & Ove Lind. Kvinna som man är... (1997)
- T:3** Leif Carlstedt. Psykologiska variabler som prediktorer av resultat på linjen för taktisk utbildning vid Försvarshögskolan. (1997)
- T:4** Leif Carlstedt & Henry Widén. Personlighetsskillnader mellan kvinnor i FN-tjänst och sökande till officersyrket. (1998)

- T:5** Leif Carlstedt & Henry Widén. CTI – Commander Trait Inventory. Manual. (1998)
- T:6** Berit Carlstedt, Björn Mårdberg & Barbro Rasmusson. Utprövning av Relationer A, B och C. (1998)
- T:7** Eva Ullstadius. Utprövning av olika verbala testtyper. (1998)
- T:8** Henry Widén. Prövning och validering av ett testbatteri för urval av värnpliktiga robotskyttar. (1998)
- T:9** Leif Carlstedt & Henry Widén. Chefkompetens - CBI: Utveckling av ett chefbedömningsinstrument. (1999)
- T:10** Leif Carlstedt & Henry Widén. Personlighetsdrag som avspeglar funktionella förbandskulturer i armén. (1999)
- T:11** Berit Carlstedt. Validering av inskrivningsprövningen mot vitsord från den militära grundutbildningen. (1999)
- T:12** Leif Carlstedt & Henry Widén. Militärhögskoleprovet. Manual. (1999)
- T:13** Bertil Mårdberg & Leif Carlstedt. Factor determinacy. SYSTAT- och GAUSS-program för beräkning av "reliabilitet" i faktorpoäng. (1999)
- T:14** Berit Carlstedt. Utprövning av spatiala test vid mönstring. (2000)
- T:15** Gerry Larsson, Tomas Sköld & Birgitta Wiréng. Civil personals kompetensutveckling: En kvalitativ undersökning av en försöksverksamhet. (2000)
- T:16** Eva Johansson & Gerry Larsson. Villighet att medverka i framtida internationella insatsstyrkor. (2000)

Institutionen för ledarskap och management (ILM)

- T:17** Örjan Lajksjö & Eva-Lena Tedfeldt. Utveckling av grupper – individer – ledare: En litteraturstudie. (2001)
- T:18** Ann Johansson & Eva-Lena Tedfeldt. Mångfald i arbetsgrupper: Tillgång eller hinder? (2001) Nytryck 2005
- T:19** Eva-Lena Tedfeldt & Gerry Larsson. Skriva-av-sig: Test av en metod att bearbeta starkt stressfyllda händelser. (2001/2007)
- T:20** Bertil Mårdberg & Leif Carlstedt. Factor determinacy: SYSTAT and GAUSS programs for calculation of the "reliability" of factor scores. (2001)
- T:21** Leif Carlstedt & Henry Widén. The Executive Officer Leadership instrument (EOL). (2001)
- T:22** Berit Carlstedt. Underlaget för rekrytering av kvinnliga officerare. (2001)
- T:23** Leif Carlstedt & Henry Widén. Evaluation of the selection and training systems in the Swedish Air Force. (2001)
- T:24** Sophia Ivarsson & Anders W Berggren. Avgångsorsaker bland officerare. (2001)
- T:25** Eva-Lena Tedfeldt & Gerry Larsson. Skriva-av-sig: Fördjupad prövning av en metod att bearbeta starkt stressfyllda händelser. (2001)
- T:26** Gerry Larsson, Örjan Lajksjö, Eva-Lena Tedfeldt, Benny Eriksson & Ann Johansson. L o S - Ledarskap och Självkännedom: Presentation och utvärdering av en personligt inriktad ledarutvecklingsövning. (2001)
- T:27** Leif Carlstedt. Beteendekorrelat till begåvnings- och personlighetsvariabler. En valideringsstudie av testen i MHS-provet och i CTI. (2002)
- T:28** Jens Andersson & Berit Carlstedt. Urval till plikttjänst. (2003)
- T:29** Berit Carlstedt. Vilka kvinnor mönstrar och får en uttagning till plikttjänst? Kunskapsunderlag för rekrytering. (2003)
- T:30** Lena Stenlund & Gerry Larsson. Är manövertänkande via ledningsmetoden uppdragstaktik och ledarskapsmodellen Utvecklande ledarskap förenliga? (2004)
- T:31** Misa, Sjöberg, Claes Wallenius, Aida Vrbanjac & Gerry Larsson. Ledarskap och beslutsfattande under stress vid komplexa olyckshändelser inom svensk räddningstjänst: en kvalitativ intervjuundersökning. (2005)
- T:32** -

- T:33** Aida Vrbanjac & Gerry Larsson. Hur stämmer unga officerares faktiska ledarutveckling med Försvarsmaktens ledarskapsmodell Utvecklande ledarskap? (2006)
- T:34** Björn Gustavsson & Charlotte Bäckman. Hur ska data på individnivå aggregeras till teamnivå och vilka samband finns mellan teamkarakteristika och teamprestation? (2006)
- T:35** Leif Carlstedt. Prediktiv validitet i officersurvalsprövningens psykologiska instrument. (2006)
- T:36** G Larsson, B Talerud, E Blomgren, M Börjesson, L Carlstedt, A Enander, Y Friman, E Haldén, P Hyllengren, C Kylin, Ö Lajksjö & M Ström. Militärt ledarskap under påfrestande förhållanden: En litteraturoversikt. (2007)
- T:37** Marcus Börjesson, Örjan Lajksjö & Ann Enander. Risk, riskkommunikation och militärt ledarskap – Problematisering utifrån en litteraturstudie. (2007)
- T:38** Louise Weibull. "Vi borde också få medalj" – Om stöd till militära familjer under utlandstjänstgöring. (2009)
- T:39** Lennart Sjöberg, Charlotte Bäckman & Björn Gustavsson. Personlighetstestning vid antagning till FHS officersutbildning. (2011)

Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap (ISSL) – Ledarskapscentrum

- T:40** Jonsson, E., Lantz, J., Bjelanovic, V. & Törner, B. (2016). Metodförsök med systematisk urvalsuppföljning – Delrapport: Resultat och erfarenheter från 2015. (978-91-86137-60-1)
- T:41** Jonsson, E., Bjelanovic, V., Lantz, J., Lindgren, R-M., Svensén, S., Törner, B., Wolgers, G., & Lindqvist, A. (2018). Metodförsök med systematisk urvalsuppföljning – Delrapport: Resultat och erfarenheter från 2016. (978-91-86137-77-9)
- T:42** Jonsson, E., Lantz, J., Lindgren, R-M., Törner, B. & Lindqvist, A. (2019). Metodförsök med systematisk urvalsuppföljning – Delrapport: Erfarenheter och resultat från 2017. (978-91-86137-96-0)

Serie I. Informations- och utbildningsmaterial. (ISSN 1401-5676) 1653-1523 (ISSN ändrat fr o m 2009)

Ledarskapsinstitutionen (LI)

- I:1** Lars Andersson. Den första striden. M7734-665101. (1996)
- I:2** Ebbe Blomgren. Le Service National en Suède. (1996)
- I:3** Ebbe Blomgren. Totalförsvarspålit i Sverige. (1996)
- I:4** Ulf Henricsson, Magnus Vlk & Magnus Ålrud. Ledarskap i krigsliknande situationer: Redigerade bilder ur verkligheten - BA 01 1993-94. (1997)
- I:5** Gerry Larsson, Birgitta Andersson, Tom Lundin, Per-Olof Michel & EvaLena Tedfeldt. Hantering av extrem stress: Två studier av debriefingsamtal. (1998)
- I:6** Jan-Gunnar Isberg m fl. Ledarskap i krigsliknande situationer: Redigerade bilder ur verkligheten – L 106 1990-91. (1998)
- I:7** Jan-Gunnar Isberg m fl. Ledarskap i krigsliknande situationer: Redigerade bilder ur verkligheten - Makedonien 1993, Nordic Battalion. (1999)
- I:8** Erik Hedlund. Stann-Anders eller Hopp-Jerka - En kunskapsöversikt gällande svenska ungdomars attityder och värderingar avseende arbete, studier och försvarsmakten sommaren 2000. (2000)

Institutionen för ledarskap och management (ILM)

- I:9** Eva-Lena Tedfeldt & Gerry Larsson. Lärarhandledning: Kamratstöd och avlastningssamtal: Metoder att hantera och bearbeta starkt stressfyllda händelser. (2004)
- I:10** Eva-Lena Tedfeldt & Gerry Larsson. Lärarhandledning: Skriva-av-sig. En metod att bearbeta starkt stressfyllda händelser. (2004)
- I:11** Gerry Larsson & Misa Sjöberg. Grundläggande Mental träning. Lärarhandledning. (2004)
- I:12** Claes Wallenius, Örjan Lajksjö & Gerry Larsson. LoG – Ledarskap och gruppdynamik. (2004)

- I:13** Misa Sjöberg, Erna Danielsson, Eva Johansson, & Gerry Larsson. Unga officerares ledarutveckling: en kvalitativ studie. (2004)
- I:14** Charlotte Bäckman & Gerry Larsson. Mental träning – beskrivning och värdering av mer kvalificerade metoder. (2005)
- I:15** Charlotte Bäckman, Gerry Larsson & Kjell Kallenberg. Militära chefers agerande vid dödsfall – om symbolhandlingar och handlingars symboliska betydelse. (2005)
- I:16** Gerry Larsson, Maria Fors & Sofia Nilsson. Ledarskap och tillit – Analys och värdering av befintlig forskning ur ett Nordic Battle Group perspektiv. (2006)
- I:17** Erna Danielsson, Aida Vrbanjac & Gerry Larsson. Att komma ikapp. En studie om samverkan och ledarskap vid en svavelsyreolycka i Helsingborg 2005. (2006)
- I:18** Aida Vrbanjac, Erna Danielsson & Gerry Larsson. När Sverige överrumplades: En studie av ledarskap och myndigheters samverkan efter tsunamikatastrofen 2004. (2006)
- I:19** Aida Vrbanjac, Erna Danielsson & Gerry Larsson. Steget före. Samverkan och ledarskap vid hantering av ett gisslandrama vid en rymning från en fångvårdsanstalt. (2006)
- I:20** Sofia Nilsson, Claes Wallenius & Gerry Larsson. Att vara svensk officer på hög ledningsnivå vid påfrestande incidenter under internationella uppdrag: En intervjustudie staber. (2006)
- I:21** -
- I:22** Misa Sjöberg, Claes Wallenius & Gerry Larsson. Ledarskap och beslutsfattande under stress vid komplexa räddningsinsatser: En kvantitativ enkätstudie. (2006)
- I:23** Misa Sjöberg, Claes Wallenius & Gerry Larsson. Ledarskap och beslutsfattande under stress vid komplexa räddningsinsatser: En experimentell studie. (2006)
- I:24** Misa Sjöberg, Claes Wallenius & Gerry Larsson. Ledarskap och beslutsfattande under stress vid komplexa räddningsinsatser: Sammanfattande rapport. (2006)
- I:25** Maria Fors, Misa Sjöberg, Anders W Berggren & Gerry Larsson. Tillit under stress vid internationella missioner. (2006)
- I:26** Berit Carlstedt. Har försvarsmaktens omstrukturering förändrat värnpliktspopulationens kvalitet. (2006)
- I:27** Karl W. Haltiner & Alise Weibull. Value orientations and political attitudes among future military and civilian elites. Findings of a 13-Country Study on Civil-Military Relations. (2006)
- I:28** Ebbe Blomgren. Caglavica 17 mars 2004. Sex militära chefer berättar om ett upplopp i Kosovo. (2007)
- I:29** Ann Enander, Örjan Lajksjö & Susanne Hede. Storm i Tsunamins skugga: Kommunala aktörers erfarenheter vid hanteringen av Gudrun. (2007)
- I:30** Emma Jonsson & Berit Carlstedt. Är det viktigt för 17-åringar att göra värnplikt? Svar från föregångaren till den IT-baserade mönstringsenkäten. (2007)
- I:31** Sophia Ivarsson & Lina Edmark. Att samverka kring 1325. Samverkansmöjligheter mellan svenska civila och militära aktörer i internationell krishantering. (2007)
- I:32** Johan Österberg, Berit Carlstedt & Leif Carlstedt. Vilka är möjligheterna att rekrytera unga män och kvinnor till det svenska insatsförsvaret? Fyra empiriska studier. (2007)
- I:33** Aida Alvinus, Erna Danielsson, Camilla Kylin & Gerry Larsson. Ledarskap vid komplexa olyckor och kriser: Operativa chefers upplevelser av politisk påverkan från den politiska nivån. (2007)
- I:34** Aida Alvinus, Erna Danielsson, Camilla Kylin & Gerry Larsson. Lika lägesbild - olika situationsförståelse. (2007)
- I:35** Sofia Nilsson, Maria Fors, & Gerry Larsson. "Varför vet vi att vi är bäst?" – Ledarskap vid multinationella militära insatser: Etnocentriska föreställningar och samarbete. (2007)
- I:36** Aida Alvinus, Camilla Kylin & Gerry Larsson. "Min roll är egentligen att vara länk" – Ledarskap och organisering vid multinationella militära insatser: En reanalys av länkbegreppet ur ett organisatoriskt perspektiv. (2007)

- I:37 Erna Danielsson, Aida Alvinus, Camilla Kylin & Gerry Larsson. Ledarskap och beslutsfattande vid komplexa olyckor och kriser – En sammanfattande rapport. (2007)
- I:38 Gerry Larsson, Maria Fors, Anna-Lena Levin & Annika Thuresson. Ledarskapets betydelse för värnpliktigas och unga officerars motivation att fortsätta inom Försvarsmakten. (2007)
- I:39 Maria Fors & Gerry Larsson. Civil- militär samverkan på departementsnivå: påverkan från fältnivån i Afghanistan. (2007)
- I:40 Yvonne Friman, Peder Hyllengren, Camilla Kylin & Gerry Larsson. Irreguljära hot – Krav på militärt ledarskap – En litteraturstudie. (2007)
- I:41 Sophie Florin & Ebbe Blomgren. En modell för utveckling av samverkan i offentlig verksamhet – exemplet civil-militära aktörer. (2008)
- I:42 Emma Jonsson, Charlotte Bäckman & Berit Carlstedt. Lärdomar från IA06 – Deltagarnas erfarenheter och förväntningar på termin 3 och hög beredskap. (2007)
- I:43 Aida Alvinus, Sofia Nilsson & Anders W Berggren. Att bränna eller bygga broar? – En pilot-studie om interkulturell samverkan under internationella missioner ur ett organisationsperspektiv. (2007)
- I:44 Bengt Abrahamsson & Erna Danielsson. I brytpunkten mellan invasions- och insatsförsvår – utmaningar och möjligheter vid Försvarsmaktens reformering (2007)
- I:45 Sophia Ivarsson & Lina Edmark. UNSCR 1325 and cooperation. Opportunities for cooperation between Swedish civilian and military actors in international conflict management when implementing UNSCR 1325. (2008)
- I:46 Susanne Hede & Ann Enander. Lugna efter stormen? Reflektioner i kommuner med erfarenheter från flera kriser. (2008)
- I:47 Ann Enander, Örjan Lajksjö & Eva-Lena Tedfeldt. Det händer mitt ibland oss. Kommunala erfarenheter från socialt genererade kriser. (2008)
- I:48 Johan Österberg & Berit Carlstedt. Värnpliktigas intresse för internationell tjänst och officersutbildning. (2008)
- I:49 Johan Österberg, Emma Jonsson & Peder Hyllengren. Förhållanden som bidrar till att värnpliktiga jägarsoldater söker internationell tjänst. (2008)
- I:50 Erna Danielsson & Berit Carlstedt. Reservofficeren – från att fylla vakanser till att nyttja kompetenser. (2009)
- I:51 Björn Gustavsson, Anna-Lena Levin Orre, Annika Thuresson & Berit Carlstedt. Faktorer som påverkar viljan att stanna i Försvarsmakten, stressrelaterad ohälsa, trivsel på jobbet samt säkerhetsbeteende. Uppföljning av unga officerare. (2009)
- I:52 Sofia Nilsson, Misa Sjöberg & Gerry Larsson. Ett ledningssystem för katastrofhjälp i internationell miljö. En teoretisk modell. (2009)
- I:53 Sofia Nilsson, Misa Sjöberg & Gerry Larsson. Ett ledningssystem för katastrofhjälp i internationell miljö. Generaliserbarhetsprövning av en teoretisk modell. (2009)
- I:54 Sofia Nilsson, Misa Sjöberg, Kjell Kallenberg & Gerry Larsson. Moralisk stress i internationella humanitära hjälp- och räddningsinsatser. En grounded theory studie. (2009)
- I:55 Sofia Nilsson, Misa Sjöberg & Gerry Larsson. Ledning av Räddningsverkets internationella insatser. Sammanfattande rapport. (2009)
- I:56 Björn Gustavsson, Peder Hyllengren & Berit Carlstedt. De första specialistofficerna i Försvarsmakten. (2010)
- I:57 Maria Fors & Gerry Larsson. "Den osynliga fienden - IED-attentats påverkan på ledarskap, tillit och motivation". (2010)
- I:58 Charlotte Bäckman. Officer - att vara eller att icke vara. Vad påverkar officerars återanvändbarhet för att delta i upprepade internationella insatser? (2010)
- I:59 Charlotte Bäckman & Malin Elfgrén. Behåll lugnet och håll dig frisk. Personlighetens och intelligensens påverkan på förmågan att hantera påfrestningar. (2010)
- I:60 Erna Danielsson, Eva Johansson & Berit Carlstedt. Attraktionsarbete och förändring i Försvarsmakten. Utmaningar och möjligheter. (2010)

- I:61 Emma Jonsson, Sofia Nilsson & Gerry Larsson. Försvarsmaktens folk- och samhällsförankring: - trender, drivkrafter och bakgrundsförhållanden som kan påverka det svenska försvarets folk- och samhällsförankring i ett långsiktigt strategiskt perspektiv. (2010)
- I:62 Sofia Nilsson, Misa Sjöberg, Kjell Kallenberg & Gerry Larsson. "Tänk om jag inte hade skjutit ...": Om etiskt beslutsfattande, moraliska dilemman och moralisk stress i samband med militära internationella insatser. (2010)
- I:63 Johan Österberg & Berit Carlstedt. "Värnplikten öppnar en värld av möjligheter". Viljan att fortsätta i Försvarsmakten hos värnpliktiga på Livgardet år 2010. (2010)
- I:64 Peder Hyllengren. De första akademiskt utbildade officerarna i Försvarsmakten. (2010).
- I:65 Berit Carlstedt & Leif Carlstedt. De sista värnpliktiga har muckat. Kvalitet och vilja till engagemang i Försvarsmakten. (2010)
- I:66 Johan Österberg & Emma Jonsson. Jag vill hellre jobba som diplomat: En studie av värnpliktiga på Arméns jägarbataljon som valt att inte söka internationell tjänst. (2010)
- I:67 Aida Alvinus, Camilla Kylin, Bengt Starrin & Gerry Larsson. Rules of *Emotional Engagement* (RoEE): Samverkan och förtroendeskapande ur ett emotionsteoretiskt perspektiv. (2011)
- I:68 Camilla Kylin, Misa Sjöberg & Gerry Larsson. Autentiskt och trygghetsfokuserat ledarskap: En kvalitativ studie av KS 17. (2011)
- I:69 A Alvinus, M Sjöberg, P Hyllengren, V Lönnfjord & G Larsson. Omgivningens påverkan på ledarskap: En studie av jägare i utlandstjänst. (2011)
- I:70 E Jonsson, R-M Lindgren & G Larsson. Rekryteringsunderlaget 2011: Det första året med ett frivilligbaserat försvar. (2011)
- I:71 E Jonsson, S Nilsson & G Larsson. Samhället och Försvarsmakten: Försvarsmaktens samhällsförankring i ett långsiktigt strategiskt perspektiv. (2011)
- I:72 G Larsson, P Hyllengren, M Sjöberg & C Wallenius. The role of the commander in future missions: A leadership perspective. (2011)
- I:73 C Wallenius, A Alvinus, M Fors, P Hyllengren, E Jonsson, J Österberg & G Larsson. Upplevelser av Grundläggande Militär Utbildning (GMU): Intervjustudie med utbildningsbefäl och rekryter. (2011)
- I:74 S Nilsson, M Sjöberg, K Kallenberg & G Larsson. Moralisk stress vid internationella militära insatser: En enkätstudie. (2011)
- I:75 M Börjesson & A Enander. Riskprofiler inom militär verksamhet: Mätning av riskbenägenhet, impulsivitet och säkerhetsvärderingar. (2011)
- I:76 M Börjesson & A Enander. Risk- och säkerhetsuppfattningar inom det svenska försvaret: Sammanställning av 4 empiriska studier. (2011)
- I:77 A W Berggren, L Weibull, E Hedlund, M Granberg, P Hyllengren & B Gustavsson. Makt, pedagogik, ledarskap och organisation: En studie av ett mekaniserat skyttekompani. (2011)
- Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap (ISSL) – Ledarskapscentrum***
- I:78 Kylin, C., Hede, S., Friman, Y., & Enander, A. Att vara till stöd. Skilda perspektiv på risk och kommunikation vid internationell militär tjänstgöring. (2012)
- I:79 Jonsson, E. & Carlstedt, B. Rekryteringsunderlaget 2012: Det andra året med ett frivilligbaserat försvar. (2012)
- I:80 Fors Brandebo, M., Jonsson, E., Wallenius, C., Österberg, J., & Larsson, G. Arbetstillfredsställelse hos anställda soldater och sjömän: Uppfattningar efter ett års tjänstgöring. (2012)
- I:81 Nilsson, S., Hyllengren, P., Fors Brandebo, M., Waaler, G., & Larsson, G. Militära ledares hantering av akuta stressituationer: Med fokus på moraliska dilemman i kombination med ackumulerad stress. (2012)
- I:82 Alvinus, A., Jonsson, E., Wallenius, C., & Larsson, G. Avgångar från Grundläggande militär utbildning (GMU): Intervjustudie med rekryter som avbrutit utbildningen i förtid. (2012)

- I:83** Sohlberg, J, Hyllengren, P, Wallenius, C, Österberg, J & Larsson, G. Upplevelser av grundläggande militär utbildning med inriktning hemvärn/nationella skyddsstyrkorna. (2012)
- I:84** Ohlsson, A., Wallenius, C., & Larsson, G. Comprehensive Approach – Doctrinal Overview and Implications for Swedish Military Leadership. (2012)
- I:85** Jonsson, E. (2013). Rekryteringsunderlaget 2013: Det tredje året med ett frivilligbaserat försvar. (ISBN 978-91-86137-25-0).
- I:86** Nilsson, S., Brandow, C., Ohlsson, A., Alvinus, A., & Larsson, G. (2013). Militärt ledarskap och emotionshantering i akuta situationer som innehåller moraliska dilemman. (ISBN 978-91-86137-26-7)
- I:87** Lantz, J. & Wolgers, G. (2013). Psykologiska tester och testanvändning i samband med psykologiskt urval av flygförare i Försvarsmakten 1944-2013. En sammanfattande historik och testöversikt. (ISBN 978-91-86137-27-4)
- I:88** Brandow, C., Jonsson, E., Sohlberg, J. & Wallenius, C. (2013). Försvarsmaktens syn på sin förankring i samhället. (ISBN 978-91-86137-28-1)
- I:89** Börjesson, M., Hobbins, J., Österberg, J. & Enander, A. (2013). Uppfattningar om risk- och säkerhetsfrågor hos svenska fredsbevarare. (ISBN 978-91-86137-29-8)
- I:90** Sjöberg, A. & Wolgers, G. (2014). Begåvningsstestning i militärt urval: En jämförelse mellan försvarsmakterna i Sverige, Norge, Danmark, Finland, USA och Storbritannien. (ISBN 978-91-86137-33-5)
- I:91** Fors Brandebo, M., Österberg, J. & Berglund, A.K. (2014). Militära ledares förmåga att öka eller bibehålla anställdas arbetstillfredsställelse – Praktiska handlingsstrategier. (ISBN 978-91-86137-39-7)
- I:92** Wallenius, C., Berglund, A.K., & Brandow, C. (2014). Den politiska nivåns syn på försvarets folkförankring: En intervjustudie med försvarspolitikere och deras tjänstemän. (ISBN 978-91-86137-40-3)
- I:93** Nilsson, S., Ohlsson, A., Lundqvist, L-M., Alvinus, A., Hyllengren, P., Waaler, G., Bandlitz Johansen, R. & Larsson, G. (2014). Militärt ledarskap: Emotionskultur och emotionshantering i moraliska påfrestande situationer: Ett kvantitativt test av en kvalitativt framtagen modell. (ISBN 978-91-86137-41-0)
- I:94** Börjesson, M., Lundqvist, L-M. & Enander, A. (2014). Påfrestande förhållanden i militär verksamhet: Om definitioner, påverkan och attityder. (ISBN 978-91-86137-42-7)
- I:95** Jonsson, E. (2015). Rekryteringsunderlaget 2014: Från ansökningsomgångar till flexibel antagning (ISBN 978-91-86137-42-7)
- I:96** Larsson, G., Nilsson, S., Ohlsson, A. & Berglund, A K. (2015). 18 mjuka medel mot moralisk stress i militär miljö. (ISBN 978-91-86137-43-4)
- I:97** Larsson, G. (2015). Ledarskapets betydelse för lärande vid After Action Reviews (AAR). (ISBN 978-91-86137-44-1)
- I:98** Scott, D. (2015). Kollektiva reaktioner, känslorörelser och ageranden: Om meningsskapande i krissituationer. (ISBN 978-91-86137-53-3)
- I:99** Wallenius, C., Brandow, C., Berglund A K. & Hede, S. (2015). Befolkningens syn på försvarets folkförankring. En enkätstudie på ett befolkningsurval. (ISBN 978-91-86137-54-0)
- I:100** Jonsson, E. (2016). Rekryteringsunderlaget 2015. Sista året med GMU. (ISBN 978-91-86137-55-7)
- I:101** Fors Brandebo, M & Klockare, E. (2016). Återanställning i Försvarsmakten. En intervjustudie med återanställda soldater. (ISBN 978-91-86137-56-4)
- I:102** Wolgers, G. (2016). Intervjubedömningar i officersurval. Dimensioner och samband mellan olika intervjubedömningar och lämplighetsbedömningen av sökande till Officersprogrammet vid FHS. (ISBN 978-91-86137-57-1)
- I:103** Berglund, A K, Alvinus, A. & Larsson, G. (2016). Om höga chefer trivs/inte trivs på jobbet – ”smittar det av sig” ända ned till soldater och sjömän? (ISBN 978-91-86137-58-8)

- I:104** Österberg, J., Jonsson, E., Brandow, C., Klockare, E. & Eriksson, B. (2017). Metodutveckling för effektivare rekrytering av särskilda målgrupper (MER). Slutrapport. (ISBN 978-91-86137-61-8)
- I:105** Jonsson, E. (2017). Rekryteringsunderlaget 2016. Första året med sökande till en sammanhållen militär grundutbildning. (ISBN 978-91-86137-63-2)
- I:106** Jonsson, E. & Svensén, S. (2017). Rekryteringsunderlaget 2017. Sista året med helt frivilligbaserad rekrytering till den militära grundutbildningen. (ISBN 978-91-86137-67-0)
- I:107** Fors Brandebo, M. & Lundell, E. (2017). Därför kommer de tillbaka. En kvantitativ studie om återanställda soldater och sjömäns motivstruktur. (ISBN 978-91-86137-68-7)
- I:108** Larsson, G., Berglund A K., Alvinus, A. & Bandlitz Johansen, R. (2017). Militära mellancheferers containerfunktion och ledarskap. En nyckel till organisationers resultat. (ISBN 978-91-86137-69-4)
- I:109** Fors Brandebo, M., Lundell, E., Wolgers, G., & Larsson, G. (2017). Validering av officersprogrammets urvalsprocess. Steg1: Identifiering av individuella egenskaper och förmågor som kan ligga till grund för prediktion av framtida funktionsförmåga. (ISBN 978-91-86137-70-0)
- I:110** Jonsson, E. & Österberg, J. (2018). Försvarsmaktens attraktivitet bland unga i Sverige. Ett samarbetsprojekt inom European Defence Agency (ISBN 978-91-86137-71-7)
- I:111** Larsson, G., Lundell, E., Svensén, S., Berglund, A K., & Nilsson, S. (2018). Enskilt tjänstgörande 1990-2015: Hur mår de idag och vilken långsiktig effekt har vardagsstress? (ISBN 978-91-86137-76-2)
- I:112** Fors Brandebo, M. (2018). Destruktivt ledarskap vid krishantering. (ISBN 978-91-86137-80-9)
- I:113** Fors Brandebo, M., & Lundell, E. (2018). Därför lämnade de Försvarsmakten. En kvantitativ studie om tidigare anställda soldater och sjömäns motivstruktur. (ISBN 978-91-86137-81-6)
- I:114** Svensén, S., Berglund, A.K., Thielen, A., Wolgers G., & Fors Brandebo, M. (2018). Validering av officersprogrammets urvalsprocess – Steg 2: En kvalitativ studie om utveckling av förmågor och egenskaper hos officerare. (ISBN 978-91-86137-82-3)
- I:115** Jonsson, Y., & Alvinus, A. (2018). Maktförskjutning och maktåtertagande i asymmetriska relationer. En kvalitativ studie om tjänstemän i beredskap på landstingsnivå. (ISBN 978-91-86137-79-3)
- I:116** Larsson, G., Lundell, E., Svensén, S., & Nilsson, S. (2018). Internationell tjänst 2011-2015. Hur mår dessa kvinnor och män idag och vilken långsiktig effekt har vardagsstress? (ISBN 978-91-86137-83-0)
- I:117** Hedlund, E., Alvinus, A., Josefsson, A., Wallenius, C., & Larsson, G. (2018). Ledarskap och ledning i en förändrad organisatorisk kontext. (ISBN 978-91-86137-84-7)
- I:118** Larsson, G., & Berglund, A K. (2018). Ledarskapets containerfunktion. En kvalitativ studie av militära mellanchefer. (ISBN 978-91-86137-85-4)
- I:119** Fors Brandebo, M. (2019). Destruktivt ledarskap vid krishantering Ledarskapets påverkan på tillit, hälsa och prestation (ISBN 978-91-86137-91-5)
- I:120** Larsson, G., Hilmansson, H., Ohlsson, A., & Hyllengren, P. (2019). Testutveckling med personlighetspsykologiskt fokus – en litteraturstudie. (ISBN 978-91-86137-95-3)
- I:121** Svensén, S., & Jonsson, E. (2019). Rekryteringsunderlaget 2018. Återinförd värnplikt kompletterad med frivillighet. (ISBN 978-91-86137-97-7)
- I:122** Nilsson, S., Ohlsson, A., Weibull, L., & Larsson, G. (2019). Internationella militära insatser. Tjänstgöring och dess betydelse för parrelationer. (ISBN 978-91-86137-98-4)

Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap (ISSL) – Ledarskapsavdelningen

I:123 Svensén, S., & Jonsson, E. (2020). Rekryteringsunderlaget 2019. (ISBN 978-91-88975-04-1)

I:124 Hedlund, E., & Lönnngren, C. (2021). "Fältsjukhuset" i Älvsjö – Rekordbygget som ingen ville ha? (ISBN: 978-91-88975-05-8)

ACTA D-rapporter. ISSN 1403-0748

- D1** Bertil Rolf. Kompetens i militära institutioner 1500-1940. Analyser av professionell kunskaps-utveckling. ISBN 91-87136-28-7. (1997)
- D2** Alise Weibull & Christopher Dandeker (red.). Facing uncertainty – Report No 1. Flexible forces for the twenty-first century. ISBN 91-87136-55-4. (1999)
- D3** Gerry Larsson (red.). Ledarskap under stress. ISBN 91-87136-55-4. (1999)
- D4** Peter Mattsson & Cecilia Wijnbladh. Det tänkande vapnet. ISBN 91-87136-59-7. (2000)
- D5** Bernard Boëne, Christopher Dandeker, Jürgen Kuhlmann & Jan van der Meulen. Facing uncertainty – Report No 2. The Swedish military in inter-national perspective. ISBN 91-87136-64-3. (2000)
- D6** Göran Fransson. Att stödja flygförarens utveckling – en studie av instruktörsbeteenden under övning i flygsimulator. ISBN 91-87136-94-5. (2001)
- D7** Lars-Erik Jonsson. Villkor för flygförarens lärande – Aktivitetssystem och praxismenskap för analys av lärande på arbetsplatsen. ISBN 91-87136-95-3. (2001)
- D8** Alise Weibull. Yrkeskunnande i beredskap. Om strukturella och kulturella inflytelser på arbete i det svenska flygvapnet. ISBN 91-7373-435-7. (2003)
- D9** Gerry Larsson (red). 9 noter om NBF. ISBN 91-89683-99-4. (2005)
- D10** Alise Weibull & Bengt Abrahamsson (Eds). The Heritage and the Present. From Invasion Defence to Mission Oriented Organization. ISBN 978-91-85401-90-1. (2008)

Internationell militär tjänstgöring och dess betydelse för parrelationer En enkätstudie

Svensk veteranforskning visar att en majoritet av svenska officerare och soldater som tjänstgjort utomlands mår förhållandevis bra. Däremot visar en registerstudie att skilsmässofrekvensen är nästintill fördubblad bland militär personal som tjänstgjort utomlands. Likaså framkommer att militära utlandsveteraner är mindre benägna att gifta sig. Syftet med föreliggande studie var att få en djupare förståelse för hur deltagande i internationella militära insatser påverkar nära parrelationer genom att utforska dessa samband.

Erhållna resultat visar att utlandstjänst kan skapa systemiska förändringar och utmaningar för par, men också utgöra incitament för utveckling som stärker relationer. Det tycks i synnerhet vara krav i samband med insatsen som har betydelse för relationskvalitet, medan hantering av relationella utmaningar framstår som mer betydelsefull i vardagen före insatsen. Studien visar också på betydelsen av återanpassning efter hemkomsten, samt att relationer tycks vara som mest sårbara de närmaste åren efter en insats.

Vad gäller det samband som identifierats mellan utlandstjänst och minskad benägenhet att ingå ny parrelation framkommer två potentiella förklaringar. Å ena sidan finns det en överrepresentation av individer som sökt stöd för psykiska besvär och som inte anser sig ha erhållit adekvat stöd. Man upplever i mindre utsträckning en positiv arbetsrelaterad återanpassning till vardagen efter insatsen och underlåter sig att söka socialt stöd för att hantera vardagsstress. Å andra sidan tyder även resultaten på att vissa individer haft ett stort intresse av äventyr, att resa och uppleva saker, och av den anledningen är mindre benägna att binda sig. Att det är självvalt och att man föredrar att leva som singel/ ensamstående.

Praktiska implikationer av resultaten diskuteras.

Författare:

Sofia Nilsson

Alicia Ohlsson

Gerry Larsson

ISBN 978-91-88975-12-6

FÖRSVARSHÖGSKOLAN

P.O. Box 278 05

Se-115 93 Stockholm

www.fhs.se